هاوکاری

رۆژنامەیەکی هەفتانەی گشتیە

لە دار الجماهیر دەرئەچێو

لە دار الحریە چاپ ئەکرێ

التضامن

ژمارە (١٧٩) ١٠ـ٨ـ١٩٧٣

نرخی (٢٠) فلسە

تەلەفون ٢٠٣٦٠

سەرۆك احمد حسن بکر پێشوازی وەزیری پەروەردەی کردووە

رۆژی ٧ـ٨ سەرکۆمار کاك احمد حسن بکر لەبارەگاکەیانا لە کۆشکی جمهوری پێشوازی دکتور احمد عبدالستار جواری وەزیری پەروەردەی کرد . دکتور جواری نامەیەکی سەرکوماری دابو بە سەردار محمد داود خانی سەرکوماری ئەفغانستان تیایدا پیرۆزبایی سەرکەوتنی سیستەمی جمهوری لێ کردبوون . ئا.د.ع

سەرەك کۆمار بروسکەیەکی سوپاسنامەی لە فەرماندەی گشتی کەنەدەوە پێگەیشتوە

سەرەك کومار ئەم بروسکە سوپاسنامەیەی لە فەرماندەی گشتی کەنەدەوە پێگەیشتوە :

بەرێز احمد حسن بکر سەرکۆماری عیراق ـ بەغدا

تکامە وایە سوپاسی ئێمەو گەلی کەنەدە قبول بکەن بەرامبەر بەو بروسکە پیرۆزبایی لێ کردنەی بەبۆنەی جەژنی نیشتمانی کەنەدەوە بۆتان ناردبوین .

رولاند میشنەر

فەرماندەی گشتی کەنەدە

مامۆستا صدام : ئەبێ رۆشنبیری بورجوازی ولیبرالی بروخێت

شۆڕشگێڕانی کەمبۆدیا لە چەند لایەکەوە چونەتە پایتەختەوە

رۆژی ٦ـ٨ مامۆستا صدام حسین جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی سەرکردایەتی شورش سەری لەوەزارەتی راگەیاندندا وەلەوێ لەلایەن وەزیری راگەیاندنو بەریوەبەری مەکتەبی راگەیاندنی نەتەوەیی و نەقیبی رۆژنامەنووسانو فەرمانبەرو کاربەدەستانی وەزارەتەکەوە پێشوازی کرا ئنجامامۆستا صدام سەری لەبەشەکانی وەزارەتەکەداو وتارێکی خوێندەوە تیایدا وتی :

پێویستە عیراق ببێ بەمەڵبەندێکی پرشنگداری رۆشنبیری شۆڕشگێڕانە ، هەروەها لەوتارەکەیدا داوای کرد ، بایەخ بەکەلەپورو ـ تراث ـ بدرێ و بەرێزەوە سەیری بکرێ و بەئێستاو دوا رۆژەوە ببەسترێتەوە چونکە رابردو شتێکی پچڕاوو نیە بەڵکو بەشێکی زیندویەتی . وەوتی : پێویستە بەرهەمە رۆشنبیریو سیاسی یەکانی وەزارەتەکە بەئامانجی شۆڕشەوە ببەسترێتەوەو پەیوەندی بە ژیانی گەلەوە هەبێ . وە رێگای هیچ جۆرە بیرێك نەدات کەلەگەڵ پەیڕەوە پێشکەوتنخوازو نەتەوەپەروەرەکەیدا نەگونجێ . ئیمە رۆشنبیرێکی رەسەن و راستەقینەمان ئەوێ و ئەبێ رۆشنبیری بورجوازیو لیبرالی پەك بخرێ . ئەوەی شایانی باسە ئەم سەردانەی رستا صدام چوارسەعاتی خایاندووە .

ئا.د.ع

فنوم پن : ئاژانسەکان : رۆژی دووشەممەی رابوردوو سەرکردایەتی عەسکەری ئەمەریکا بلاوی کردەوە ، گوایە فروکە بۆمباهاوێژەکانی ئەمەریکا بەهەڵە ! شاری ـینگ لوینگ ـ یان بوردومان کردووە ، وەئەوانەی دوای بوردمانەکە شارەکەیان بینیوە وتویانە سێ یەکی ئەم شارە کاول بووەو بەلای کەمەوە (١٣٧) کەس کوژراوەو ١٦٧ کەسیش بریندار بوون .

وە رادیوی شورشگێڕان رۆژی ٨ی ئاب بلاوی کردەوەکە دەستەیەکی شورشگێڕان هەڵیان کوتاوەتە سەر فنوم پنی پایتەختو دلێرانە دەزگایەکی ئیستگەی بێ تەلیان لەفنوم پن کاول کردووەو هەموو جورە پەیوەندی یەکی تەلەفونی پایتەختی کەمبودیایان پچڕاندوە .

رادیۆکە داوای لەخەڵکی کردوە کە نزیك سەربازگەو مەڵبەندەکانی لەشکری فنوم پن نەکەونو چەك هەڵگرن دژی لون نولی بەکرێ گیراو ..

وەیەکێك بەناوی وەزارەتی بەرگری ئەمەریکاوە پێی لێ ناوە کە لەورۆژەوە شورشگێڕان هێرش ئەبەنە سەر پایتەخت فروکەکانی ئەمەریکا لەجاران زیاتر خاکی کەمبودیا بوردومان ئەکەن ، بەلام ئەوەی نەدرکاندوە کە ئەوفروکانە رۆژی چەند جار ناوچەکە بوردومان ئەکەن . ئەوەی شایانی باسیشە کاتی خۆی پەنتاگون پێی لێنابوو کە فروکە بی ٥٢ نیشانەکان رۆژی ٤٠ جارو ئەوانی تر رۆژی ٢٠٠ جار خاکی کەمبودیایان بوردومان ئەکرد .

ناکۆکی یەکی توندوتیژ لەنێوان سیستەمی ئەلیندی وکۆنەپەرستانی شیلی دا

سانتیاگۆ : ٨ـ٨ ئاژانسەکان سەرلەنوێ هەوالی رووداوەکانی وڵاتی شیلیو حکومەتە ئیسلاحی یەکەی دکتور ئەلیندی سەرنجی خەڵکی راکێشایەوەو ئاژانسەکانی دەنگوباس دەستیان کردەوە بە بلاوکردنەوەی هەواڵ لەپایتەختی شیلی یەوە .

ئەوەبو رۆژی چوارشەممەی رابوردوو بەپێی هەواڵی ئاژانسەکان دوو پەلی هێزی دەریایی یاخی بوونو یاخی بونەکە کپ کراوەتەوە . وە بەیاننامەیەکی حکومەتی بەرەی گەل لەم رووەوە وتی : یاخی بووەکان ویستویانە سیستەمەکەی دکتور ئەلیندی بروخێنن بەلام سەرنەکەوتنو هەموویان گیراونو ئەدرێن بەدادگا . لەلایەکی تریشەوە پەیامنێری (ئا.د.ف) ئەلێ :

دکتور ئەلیندی بریاری داوە حکومەتێکی تازە پێك بهێنێتو چەند ئەفسەرێکی بەرزی لەشکری تیادابێ بۆ بەرەنگاری کردنی ئەو یاخی بوونو هەراو هۆریایەی بێوچان لەشیلیدا بەرپائەبێ . هەروەها هەفتەی رابوردووش زوربەی شۆفێرەکان بەدەسیسەی راستخوازان مانیان گرتبو ، هەرچەندەش دکتور ئەلیندی هەوڵی دا کە مانگرتنەکەیان بشکێنن بەلام بێ سوود بوو . دیسانەوە ئەو وتووێژەی بەرەی گەل لەگەڵ پارتی دیموکراتی مەسیحیدا ئەیکرد پچڕێنرا ..

ئاگادارانی سیاسی سڵ لە پاشەرۆژی شیلیو حکومەتەکەی دکتور ئەلیندیو بەرەی گەڵ ئەکەن ، چونکە نەرمونیانی ئەلیندی بەرامبەر توندونیژی ناحەزانی بەباش نازانن وەگومانیان لەوەداهەیە لەشکرێکی کون بتوانێت یاخود بیەوێت سیستەمێکی تازە بپارێزێ ، وەئەپرسن چون دکتور ئەلیندی ئەتوانێ سەرخانێکی تازە لەسەر بنچینەی ژێرخانێکی کۆن دابمەزرێنێ ؟ ئەم پرسیارانەو چەند پرسیارێکی تر ، کارەساتو رووداوی داهاتووی لەمەولای شیلی وەڵامی ئەدەنەوە !!

رێژێمە رەگەزپەرستەکەی سالزبوری ١٥٥ قوتابی گرتووە

سالزبوری : ٨ـ٨ رویتەر: قوتابیانی زانستگایەکی شاری سالزبوری خوپیشاندانێکی گەورەیان ریکخستوە بۆ نارەزایی دەربڕین دژی ئەوسیاسەتە رەگەزپەرستی یەی حکومەتی رودیسیا گرتویە تیەبەز . وە لە ئەنجامدا قوتابیان و هێزێکی پولیس بەیەکدا هەڵپژاونو حکومەت ١٥٥ قوتابی گرتوەو لەبەندیخانەی ناوەندی سالزبوری قایمی کردوون . ئەوەی شایانی باسیشە ماوەیەك لەمەوبەر رێژیمی سالزبوری شەش قوتابی ئەفەریقایی لەزانستگا دەرکردبوو بەتومەتی ئەوەی گوایە دژی رێژیم تێ کۆشاون ئەوەبو قوتابیانی زانستگا بۆ کومەك کردن بەو هەڤاڵانەیان خوپێشاندانیان رێکخست . لەلایەکی تریشەوە چەند ماموستایەکی زانستگاکە بەتوندی نارەزایی خۆیان بەرامبەر بەم کارەی رێژیم دەربڕیوەو یاداشتێکیان پێشکەش بە بەریوەبەری گشتی زانستگاکە پێشکەش کردوە تیایدا وتویانە ئەو دەستدرێژی یانەی پولیس ئەیکاتە سەر زانستگا لەگەڵ هیچ یاسایەکدا ناگونجێو بانگ کردنی هێزی پولیس بۆ سەرکوت کردنی قوتابیان ئەنجامێکی ترسناکی ئەبێ لەپاشەرۆژدا .

جەنگاوەرانی خلیج تەنگ بەدوژمن هەڵئەچنن

مسقط : ئا.د.ع : جەنگاوەرانی بەرەی رزگاری هێنەری عوممانو خلیج رۆژی ٨ـ٨ لەظفار هێرشێکی دلێرانەیان بردوتە سەرسەربازگەیەکی بەکرێ گیراوانی دوژمن لەناوچەی ـ ئەشوان ـ وزیانێکی گەورەیان لێ داون . وە سەرکردایەتی بەکرێ گیراوان وتویە :

لەم هێرشەدا جەنگاوەران ٥١ سارۆخی مورتەریان گرتۆتە سەربازگەکە .

ئاژانسی رویتەر ئەڵێ رۆژی ٧ـ٨ شورشگێڕان ناوچەی ـ سیبا ـ یان گەنم ـ گردنی بەساروخ داگرتووەو ١٥ ساروخ بەر سەربازگەکەی بەکرێ گیراوان کەوتوە . ئەو ناوچەیەش کەوتوتە نزیك سنوری کۆماری دیموکراتی یەمەنەوە . لەلایەکی تریشەوە فروکە بۆمبا هاوێژەکانی ئیمپریالیزمی بەریتانیا دەستیان کردووە بە بوردوما کردنی ئاوەدانیو دێیەکانی ئەو ناوچەیە .

● **رۆژی چوارشەممەی رابوردوو ئاگر لەکارگەیەکی نەوت پالاوتنی کومپانیای ئارامکوی سعودی بەربووەو لەئەنجامدا ١٥ کەس کوژراوەو پێنجی تریش بریندار بوون . وەکوژانراویشە نارنجۆکێك تەقیوەتەوەو ئەو ئاگرەی ناوەتەوە .**

تورکیا و تونس پەیوەندی دۆستایەتی ئەبەستن

تونس : ئا.د.ف : رۆژی ٧ـ٨خلوق بایولکن وەزیری دەرەوەی رێژیمی تورکیا بەسەردان چووبۆ تونس . وە لە فروکەخانە بەرۆژنامەنووسانی وتوە سەردانەکەی ئەبێتە هۆی پتەوکردنی دۆستایەتی نێوان هەردوو رێژیمی تونسو تورکیا . وەلەگەڵ محمد مصمودی وەزیری دەرەوەی تونسدا پەیمانێکی دۆستایەتیو هاوکاری مۆر ئەکەن .

وەفدێکی پێشمەرگەکانی فەلەستین هات بۆ بەغدا

رۆژی سێ شەممەی رابوردوو وەفدێکی بەرەی رزگاری هێنەری فەلەستین بە سەرۆکایەتی أبو مازن هات بوبەغدا . وەفدەکەش لەسەردانەکەدا لەگەڵ کاربەدەستانی عیراق دەربارەی مەسەلەی فەلەستین گفتوگۆی کرد أبو مازن لەفرۆکەخانە لەلایەن کاك تایە عبدالکریم ئەندامی سەرکردایەتی قطری یەوە پێشوازی کرا .

ئا.د.ع

×

لابردنی ٢٠٠ ئەفسەر لە تورکیا

ئەنقەرە : ئا.د.ع : بریاروایە ئەنجومەنی عەسکەری تورکیا کۆ ببێتەوە بۆلێکۆلینەوەی ئەوەی گوایە ئەو ئەفسەرانەی کە لەشکر پیویستی پێیان نەماوە لایان بەرنو تەقاویتیان بکەن . بریاریش وایە ئەم ئەنجومەنە ٢٠٠ ئەفسەر دەربکات کە ١٠ ئەفسەریان جەنەراڵن .

مۆزەمبیق : ٨ـ٨ ئا.د.ف:

گورگەپیرەی پورتوگال بریاری داوە بەم زووانە دوو قەشە لەمۆزەمبیق محاکەمە بکات بەتۆمەتی ئەوەی دژی پورتوگال تێکوشاونو پەیوەندیان لەگەڵ جەنگاوەرانی بەرەی رزگاری هێنەری مۆزەمبیقدا کردووە .

هەروەها فرمانی ناوانبار کردنەکە وتویە : ئەم دوو قەشەیە چاویان بە جەنگاوەران کەوتووەو لەبنکەو ئوردوگاکانی بەرەدا بینراونو رەسمیان گیراوە کە ئازوقەو دەرمانو شتومەکی پیویستیان داونەتێ .

●

مەکاریۆس گریفاس بە ناجوامێر ئەزانێ

نیقوسیا : ٨ـ٨ ئا.د.ع : جەنەرال گریڤاس سەرۆکی پێشوی رێکخراوی نهێنی ئەیۆکای تیرۆریست لەنامەیەکا کەبۆ خێزانی وەزیری دادی قبرصی ناردوە وتویە :

وەزیرەکە ماوەو تەندروستی باشە فڕاندنیشی بۆ ئەوەبوە سزا بدرێ چونکە بەباشی لەگەڵ ئەوئەندامانەی ئەیۆکادا نەجولاوەتەوە کە حکومەت گرتونی :

لەلایەکی تریشەوە ، قەشە مەکاریۆسی سەرکوماری قبرص دەربارەی ئەو نامەیەی گریڤاس وتویە : جورج گریڤاس تۆزی زەمیرو شەرفی عەسکەری بمایە ئەو ئیشەی نەئەکردو وەزیری دادی بەرەڵلا ئەکرد .

کورتە هەواڵ

● **بیروت : ئا.ر.ن : پێیر جمیل سەرۆکی پارتی کەتایبی لوبنانی رایگەیاند کەبەم زووانە بۆ گفتوگۆ کردن لەگەڵ کاربەدەستانی سوریا ئەچێ بۆشام .**

● **راولپەندی : ر : لافاوێکی گەورە لە هەرێمی حەیدەرئابادی پاکستان هەڵساوەو ٤ کەس خنکاونو هەزار کەسێکیش لانە ویران بوون**

● **هەفتەی رابوردوو کوێت بلاوی کردەوە کە هێزەکانی سەرسنور ١٢٨ کەسی ئێرانیان گرتووە چونکە ویستویانە بەدزیەوە بچنە خاکی کوێتەوە .**

● **صنعاء ٨ـ٨ ئا.د.ع : بریار وایەبەم زووامە شیخ عبدالله احمد سەرۆکی ئەنجومەنی شورای یەمەنی ژوورو بەسەردانێکی رەسمی بچێ بۆ چین .**

یاسای نوێی تەقاویتی و رێزگرتنی رەنجی رۆژنامەنووسان

هەموو ئەزانینو رۆژنامەنووسان لەهەموو لایەك زیاتر ، کە رۆژنامەنووسان لەهەموو خوێندەوارانی وڵات زیاتر بێبەشی دەستکەوتەکانی وڵات بوونو ژیانو گوزەرانێکی ناخوشو دوارۆژێکی نادیارو پڕمەترسی یان هەبووە .

چونکە جگە لەوەی کە سەربەستی رۆژنامەو رۆژنامەنووسی پێشێل کرابوو وە کاری رۆژنامەگەریو کاری رۆژنامەنووسی بەئارەزوو بەپێی ئارەزووی کاربەدەستانی کۆن رەفتاری لەگەڵ ئەکراو رۆژنامەنووسان هەرگیز دلنیا نەبوون لە ئیشوکاری خۆیانو ئازادیخوازەکانیان هەمیشە چاوەڕێی دەرکردنو بەندیخانەو دورخستنەوەو داخستنی رۆژنامەکانیان ئەکرد . سەرەڕای ئەمانەش تەنانەت لەکاتی کارکردنو ماندوبونەوەشدا لەکوری رۆژنامەگەریدا جگە لەچەند کەسێکی قەڵەم فرۆش بەشی زۆری ئەوانی تر ژیانێکی کولەمەرگیو پڕ کوێرەوەریان ئەبردە سەر وە لەهەموو مافێکی رەوای پیشەیی خۆیان بێبەش بوون . خۆ مسوگەرکردنی دوا رۆژی ژیانو رزگاربوون لە سەرگەردانیو برسێتی رۆژانی پیریو نەخۆشیو ژیانو گوزەرانی خێزانی رۆژنامەنووس ئەوە هەر ئاواتێك بوو کە خەوی پێوە ئەبینرا .

بۆیە کاری رۆژنامەگەری بایەخو نرخێکی ئەوتوی نەبوو وە خاوەن بیرو قەڵەم ئازاد بەدەگمەن روویان ئەکردە ئەم پیشەیە ، ئەوانە نەبن کە بەهوی پێوەندی پارتایەتیو بەفرمانی پارتی یەکانیان ئەهاتنە ئەم کوڕەوە .

ئەویش ماوەیەکی کەمیان ئەبردەسەرو رۆژنامەکانیان دائەخراو خۆشیان دووچاری گرتنو ئازاردانو دەربەدەری ئەبوون . ئەمەبوو چارەنووسی رۆژنامەنووسان تا ئەم دوایییە کە یاسای تەقاویتی رۆژنامەنووسان دەرچوو ئەویش ئەوەند کەلەبەرو کەلێنی تیادابوو کە بوونو نەبوونی لەیەکتری ئەچوون تا رۆژی ٢ـ٨ کە ئەنجومەنی سەرکردایەتی شورش یاسای تەقاویتی رۆژنامەنووسانی ژمارە ٨١ی سالی ١٩٧٣ی دەرکردو فرمانی جێبەجێ کردنی بلاوکردەوە ئەو یاسایەی کە دوا رۆژێکی لایەق بەمروڤی بۆ رۆژنامەنووسان دەستنیشان کردو رۆژنامەنووسو خێزانی رۆژنامەنووسی لە مەترسی برسێتیو رسوابوونو کوێرەوەری رزگار کردو ئەم بەشەی گەلی خستەئاستی بەشە ماف وەرگرتووەکانی تری گەلی عیراقەوە .

گومان نی یە لەوەدا کە هەموو رۆژنامەنووسانو هەموو بەشە خوێندەوارەکانو جەماوەری گەلی عیراق بەکوردو عەرەبو کەمایەتی یەکانەوە بەچاوی رێزەوە سەیری ئەم هەنگاوە بەنرخەی حکومەتی نیشتمانپەروەر ئەکەن وە ئاواتەخوازن هەموو بەشەکانی تری گەل لەمەترسی بێ دەرامەتی رۆژانی پیربوونو پەك کەوتنو نەخۆشی رزگاریان ببێت چونکە مرۆڤو ژیانی مرۆڤ بەنرخترین شتە لەسەر ئەم زەمینەو مرۆڤ لەهەموو وڵاتێکدا مافی زامن کردنی دەرامەتی ئەم رۆژانەی بەسەر حکومەتەکەیەوە هەیەو ئەم زامن کردنە نیشانەیەکی بنچینەیی پاكو بەتەنگ هاتنەوەی ئەو حکومەتانەیە .

عیراقیش کە لە ئێستاو دوای خەباتێکی شۆڕشگێڕانەی پڕ فیداکاری رووی کردۆتە دامەزراندنی سیستەمێکی پێشکەوتووانەی دژ بە ئیمپریالیزمو کونەپەرستیو چەوسانەوە لەهەموو کاتێك زیاتر پێویستی بە لەناوبردنی لەبرسێتی ترسانو رسوابوونی ژیان هەیە بۆیە پێویستە هەموو لایەك بەوپەری توانەوە یارمەتی حکومەتی نیشتمانپەروەر بدەن بۆ سەرکەوتنی ئەم هەنگاوانەو پێشخستنی دراوو داهاتی وڵات لە سەرچاوەی ئەم دەسەلاتە ئابوریو داراییەن . بەتایبەتی لەم کاتەدا کە پیویستی یەکانی ژیان زور ئەبنو ئەوی ماوەیەکی کەم لەمەوپێش پێویستی ژیان نەبوون ئیستاو لەم سەردەمی پێشکەوتنی شارستانی یەدا بووە بە پێویستی ژیانو کۆمەلانی خەڵکی چاویان کراوەتەوەو ئەیانەوێت بەهەموو داهاتی ئابوریو کۆمەڵایەتیو زانیاری بەشداربنو لە کوێرەوەری ژیانو مەترسی برسێتیو بێدەرامەتیو بێکاریو نیوە بێکاری رزگاریان بێت . لە کۆتایی ئەم نووسینەدا ئەڵێین زامن کردنی ژیانی مرۆڤو پێشخستنی ژیانو گوزەرانی کۆمەلانی خەڵکو سوك کردنی باج لەسەر شانی فەرمانبەرانو بەشەکانی تری گەل هەروەکو پەیوەندی حکومەتی نیشتمان پەروەرو کۆمەلانی خەڵکی قایمتر ئەکات ، خەباتی گەل پتەوو بەهێزتر ئەکات لەپێناوی پاراستنی دەستکەوتە نیشتمانیو نەتەوییو چینایەتی یەکانداو بەرهەمی وڵات زیاتر ئەکات گیانی بەگژاچوونی ئیمپریالیزمو زایۆنیزمو کۆنەپەرستان گەشە پێ ئەکاتو ئاسۆی کامەرانیو بەختیاری گەلو وڵات روناکتر ئەکاتەوە .

Institut kurde de paris

سەربەستی ئافرەت

شاهۆ لەگۆڤاری – الهدف – ەوە وەری گرتوە .

-١-

ئاشکراترینی پەیوەندی دیالیکتیکی لەنێوانی دوو مەسەلەدا ، ئەو پەیوەندییەیە کەمەسەلەی شۆڕش و مەسەلەی ئافرەت بەیەکترە ئەبەستێتەوە ، چونکە سەربەستی ئافرەت خۆی لەخۆیا گۆڕانێکی کۆمەلایەتیەو مەرجە شان بەشانی مەسەلە سەرەکیەکانی شۆڕش هەنگاو بنێت ، ئەمەش نەك لەبەر ئەوەیە کە ئافرەت نیوەی کۆمەلە ، بەلکو لەبەر ئەوەی باری چەوسانەوەی ئافرەت ئێجگار زیاترو دەرکەوتووترە ، بەتایبەتی لە کۆمەلی سەرمایەداری و نیمچە دەرەبەگیدا ، بەبێ ئەوەی جیاوازی بکرێت لەنێوان ئافرەتێکی بۆرژوازی و ئافرەتێکی پرۆلیتاریدا .

ماوتسی تونگ لەم بارەیەوە ئەڵێت « .. لەکۆمەڵدا پیاو سێ جۆر دەسەلاتی لەسەرە : دەسەلاتی سیاسی ، دەسەلاتی عەشایەری ، دەسەلاتی ئایینی بەلام ئافرەت جگەلەو سێ دەسەلاتە ، دەسەلاتی پیاویشی لەسەرە ئەم چوار دەسەلاتەش نموونەی عەقلیەت و هەلس و کەوتی رژێمی دەرەبەگایەتین »

لێرەدا پەیوەندییەیە ، دیالیکتیکییەکە ، بە چەشنێك خۆی ئەنوێنی ، ئەتوانین بڵێین ، بزوتنەوەی دیموکراسی خوازانەی ئافرەتان ، ناتوانێ وەك پێویست دەوری خۆی بەجێ بهێنێ ، ئەگەر دوورەو پەرێز وەستا لەخەباتی چینایەتی و تیکەلاو جوولانەوەی رزگاریخوازانەی کۆمەل نەبوو بەگشتی . تەنانەت سەرکەوتنی شۆڕشیش مەحاڵە ئەگەر ئافرەت تیایدا دەورێکی کاریگەر نەگێڕێ ، ئەم بەشداربوونەش لەقوناغی بزوتنەوەی رزگاریی نیشتمانیدا بێت ، یاخود لەقوناغی بینای سوشیالیستیدا ، چ لە ولاتانی سەرمایەداری داو چ لەولاتانی دواکەوتەی نیمچە دەرەبەگیدا .

شۆڕشی راستەقینە مانای ، وایی هێنانی چەوسانەوەی مرۆڤە لە لایەن مرۆڤەوەو ڕامالین و گۆڕکردنی پەیوەندییە ئابووری و کۆمەلایەتییە پەرپووتەکان و گۆڕینی بنچینەییە لە شێوەی دەسەلاتی سیاسی کۆمەلدا . بەو پێیە ئامانجی سەرەکی شۆڕش ئەبێتە ، گۆڕکردن و نەهێشتنی گشت یاساو کۆت و پێوەندێکی رژێمی چەوسانەوە کە هەمیشە کۆسپن لە ڕێگەی سەربەستی مرۆڤدا بۆ بەرژەوەندی چینە چەوسێنەرەکان .

جا ، کە شۆڕش هەڵگری پەیامی رزگاری و مرۆڤایەتی بێت ، هەرگیز ناتوانێ سەرکەوتن مسۆگەر بکات و بەسەر گشت یاساو نەریتە کۆمەلایەتییە رزیوەکاندا زاڵ بێت ، ئەگەر هەموو چین و دەستەو تاقمە چەوساوەکان لە دیژەکانی دا کۆنەکاتەوە ، بەبێ جیاوازی تیرەو رەگەزو نەتەوە وە لەبەر ئەوەی ئافرەت نیوەی کۆمەڵەو هەمیشە لە چینەکانی تری کۆمەل چەوساوەترە مەرجە دەوری بنچینەیی هەبێت لەبزوتنەوەی شۆڕشگێرانەدا ، کە ڕاستەوخۆ پەیوەندی هەیە بە خەباتی چینایەتییەوە .

کەوابو ، تەنیا ئەو کاتە ئافرەت ئەتوانێ دەورە سەرەکییەکەی خۆی لە کۆمەلدا بە باشی ببینێ ، کە دەستی هەبێت لە گۆڕانی کۆمەلایەتیداو بگاتە ئەو رادەیەی هەست بە واقیعی مێژوویی خۆی بکات و بەگشتی لە چوارچێوەی ڕیکخراوێکی ئافرەتانەی ڕێك و پێکدا کۆببنەوە .

بێتو شۆڕش بەهەموو توانایەوە هەوڵی هەلکەندنی رەگ و ڕیشەی نەریت و رەوشت و لێکدانەوەی کۆمەلی بۆرژواو بیروڕای کۆمەلی دەرەبەگی نەدات و لە خەباتێکی بەردەوامدا نەبێت بۆ پاککردانی ئەو پەیوەندییە گەندەلانەی لە سایەیاندا ئافرەتان ئەچەوسێنرێتەوە ، ناتوانێ بەهیچ جۆرێك ناوی شۆڕش لە خۆی بنێ چونکە دەستەوسانی و پشت گوێ خستنی مەسەلەیەکی وا سەرەکی لەلایەن شۆڕشەوە مانای درێژەدان بە چەوسانەوەی نیوەی کۆمەل و هێشتنەوەی لەژێر باری زوڵم و زۆرداریدا .

شۆڕشی کۆمەلایەتی و سیاسی نەك بەتەنیا ئەرکی رزگارکردنی جنسێك یاخود نەتەوەیەك لە ئەستۆیەتی ، بەلکو پێ بە پێی بەرزکردنەوەی دروشمە رزگاریخوازییەکەی ، ئەبێت حەقیقەتی پرولیتاریا بچەسپێنێ و هەولی گۆڕینی شێوەی پەیوەندییەکانی بەرهەم هێنان هەموو پەیوەندییە کۆمەلایەتییە پەرپووتەکان بدات بە واتەیەکی تر ، ئەرکی هەلتەکاندنی گشت ئەو پەیوەندییانە لە ئەستۆیەتی کە لەسەر بنچینەی بیروباوەڕی شوڤێنیزم داڕێژراون . هەروەها پێویستە شۆڕش بەو چاوەوە نەڕوانێتە ئافرەت کە لە ڕووی بایۆلۆجییەوە چۆن دروست بووە ، بەلکو ئەبێت بە چاوێك تێی بڕوانێ کە ئینسانێکی چەوساوەیە لە کۆمەلداو دەورێکی زۆر گرنگی هەیە لە ئیش کردن و بەرهەم هێناندا و پێویستە بایەخی بدرێتی ، ئەمە جگە لەوەی دەوری ئافرەت پەیوەندییەکی توندو تۆلی بە باری ئابووری کۆمەلەوە هەیە .

ئەنگلس لە (بنچینەی خێزاندا) ئەلێت « ... دوا رۆژی ئافرەت بەندە بە دوا رۆژی کرێکارو زانست و مرۆڤایەتییەوە .. »

بۆیە ئەبینین ئافرەتان دەورێکی کاریگەر ئەبینن و شان بەشانی پیاوان لە خەباتدان بۆ پێشخستنی زانستی کۆمەل لە ڕەوتی تێکۆشانیاندا دژی چەوسانەوەو ئیمپریالیزمی داگیرکەرا .

لەولاتە دواکەوتووەکاندا ، واتە ئەو کۆمەلانەی کە هێشتا پەیوەندییە دەرەبەگایەتییەکان دەوری خۆیان ئەبینن ، بە حوکمی ئەوەی کۆمەل هەنگاوی سست دەهاوێژێ بۆ گەشە کردن و چوونە پێشەوە ، ئافرەتان زۆر زیاتر کەوتونە ژێر باری چەوسانەوەوە ، لەبەر ئەوە چارەسەرکردنی ئەم مەسەلەیە ئیشێکی زۆرو ماوەیەکی دوورو درێژی ئەوێت بەلام ئەوەی دەستەبەری نزیك خستنەوەی سەرخستنی ئەکات ئەوەیە ، کە ئافرەتان وەك پێویست بەشداریی بکەن لە شۆڕشی رزگاری نیشتمانیدا ، بۆ ئەم مەبەستەش مەرجە هێزە نیشتمان پەروەرو شۆڕشگێڕەکان ئەو مافە بەئافرەتان ڕەوا ببینن هەر ئەم هۆیە کاری کردۆتە سەر زوربەی بزوتنەوە رزگاریخوازەکانی گەلان هەولی ڕێگەپیاندنی ئافرەتی شۆڕش و گێڕو کۆڵنەدەر ئەدەن و بەردەوام بە پەروەردەی ئایدۆلۆژی گۆشیان ئەکەن ، تاوەکو ئافرەتیش ئەرکی سەرشانی بەجێ بگەیەنێ لە گەشەپێدانی شۆڕشی چەکدارانەدا بە مەبەستی قووڵ کردن و بردنە پێشەوەی مەسەلە سەرەکییەکانی شۆڕش ، جگە لەوەی بەشداری کردنیان لە خەباتی چەکدارانەدا هاندەرێکە بۆ وروژاندنی نیوەی کۆمەل کە لەژێر باری چەند جۆر چەوسانەوەدا ئەنالێنن .

ئالێرەدا ، پێویستە ئەوە ڕاستییەش لەیاد نەکەین ، کە تەنە بیروباوەڕێك مافی تەواوەتی بە ئافرەتان ڕەوا ببینێت و پشتگیری بەشداربوونیان بکات لە خەباتی نەتەوایەتی و چینایەتیدا ، بیروباوەڕی « مارکسیزم – لینینیزم »ە ، چونکە هەر مارکسیزمە ئەتوانێ خەباتی ئایدۆلۆژی ئاڕاستە بکات لە پێناو رزگارکردنی کۆمەل لە چنگی بیروڕای کۆن و ڕەوشتی بورژوازییانە ، کە ئێستا لەوشێوەی سەربەستییە ساختەیەی ئافرەتانی کۆمەلی

پروانە ل ـ٧ـ

خەباتی گەلی تورکیا دژی ئیمپریالیزمی ئەمەریکاو چەوسانەوە

پاش ڕاپەڕینەکانی سالانی ٦٧-٦٨ سەرەتای نابوتیی ڕێبازی خەباتی پەرلەمانی دەرکەوت و ئاشکرا بوو کە ئەم بابەتە خەباتە لەم بارە کۆمەلایەتیی و ئابووریە دانداوەی تورکیادا بێسوودو ئەنجامە . بۆیە ئیتر بزوتنەوەی شۆرشگێرانەی تورکیا لەو ماوەیە بەدواوە چووە پلەیەکی بەرزترەوەو بەرگی خەباتی نهێنی پۆشی ، وە ئەم ڕێبازە نوێیەی بزوتنەوەی شۆرشگێرانە لەتورکیا باشترە چونکە بەم جۆرە ئەتوانێت ڕووبەڕووی هێزە دوژمنەکان بوەستێت وە لە کاتێکدا کە خۆی دەست نیشانی ئەکات .

لەسایەی ئەم خەباتە نهێنییەوە کە ڕێکخراوی (دیناگەنچ) واتە ڕێکخراوی خوێندکارە شۆرشگێرەکان . دەستی پێکرد ، دوو ڕێکخراو هاتە کایەوە ، یەکێکیان (لەشکری رزگاریی گەلی تورکیا) یەوە ئەوی تریان (بەرەی میللی تورکیا) ، وە هەردوکیان ڕێبازی خەباتی چەکدارانەیان وەك شێوەی سەرەکی خەباتیان دژی ئیمپریالیزمی ئەمەریکایی و کۆنەپەرەستە دەسەلاتدارەکانی ناوخۆ گرتوتەبەر .

وا ئێمەش دەقی ئەو بەرنامە سیاسییەتان بەگۆڕاوی بۆ کوردی پیشکەش ئەکەین کە لە ئەیلولی ١٩٧٢ دا لە ڕۆژنامەی « ترایکونتینیتال »ی کوبادا بلاوکراوەتەوە :

١ – دانانی سنووریك بۆ ئەو چەوساندنەوەو استغلالە ئابووری و سیاسی و عەسکەری و سەقافییەی کە ئیمپریالیستە ئەمەریکاییەکان دەرهەق گەلی تورکیا پەیرەوی ئەکەن .

٢ – لەسەر رۆیشتنی خەباتی چەکدارانە – کە بەرزترین شێوەی خەباتی سیاسییە – وەك ڕێگایەکی سەرەکی خەباتمان لە تورکیادا کە خاوەن ئابورییەکی سەرمایەدارانەی دواکەوتو و ژێردەستەی ئیمپریالیزمە .

٣ – دەست بەسەراگرتنی مولك و سەرمایەی ئیمپریالیستەکان و خائینان ، لە پێناوی بزوتنەوەی سەربەخوییدا و بەکارهێنانی بەشێکیشی بۆ فریاکەوتنی هەژارە بێدەرەتانەکان ، وە بۆ ئەوەی ئیمپریالیست و بەکرێ گیراوانیان لەوەزیاتر خەلکی نەچەوسێننەوە ، وە لە پێناوی بەهێز کردنی ئابووری دەسەلاتی گەلدا .

٤ – دەرکردنی ئیمپریالیستە ئەمەریکاییەکان و هەموو ئیمپریالیستەکانی تر لە نیشتمان و لەناوبردنی خائینان ، وە دامەزراندنی تورکیایەکی سەربەخۆ ، دیموکراتی ئازادی ، بەختیار و پێکەوەنانی دەسەلاتی گەل .

٥ – دەست بەسەراگرتنی هەموو ئەو زەویانەی دەرەبەگەکان زەوت کردنی و دابەش کردنی ئەم زەویانە بەسەر جوتیارەکاندا بەخۆڕایی و پاراستنی مافی مولکدارییان لەسەر بنچینەی « زەوی بۆ ئەو کەسەی ئەیچێنێ » ، وە نەهێشتنی سوو سەلەم و یارمەتیدانی جوتیاران بۆ ئەوەی بەرهەمیان پتر بێت .

٦ – لەناوبردنی هەموو جۆرە چەوساندنەوەیەك و بەتایبەتی سیاسەتی « قووت دانی گەلان » وە تێکۆشان دژی دەمارگیری نەتەوەیی لەسەر بناغەی برایەتی گەلان و پیرۆز کردنی مافی نەتەوەکان لە بڕیاردانی چارەنوسیاندا .

٧ – جێبەجێ کردنی یاسای کارکردن هەشت سەعات لەڕۆژێکدا ، وە چاکردنی ڕوونی کارکردن ، زیاد کردنی موچەو دانانی یاسایەکی کرێکارانەی وا کە نرخی بەرزترین نرخ بێت ، وە هەروەها رزگاربوون لە بێکاری .

٨ – چارەسەرکردنی گیروگرفتەکانی گەل لەڕووی خانەنشینییەوە ، وە پاراستنی تەندروستی گەل و زۆرکردنی داوو دەرمانی خۆڕایی بۆ خەلکی .

٩ – دەستەبەرکردنی یەکسانی لەسەر بناغەیەکی مرۆڤایەتییان بێ گوێدانە ڕەگەزو ئایین و ڕێباز ، وە چاکتر ڕەفتار لەگەل ئافرەت بکرێت و ڕێزی بگیرێت .

١٠ – سڕینەوەی هەموو قەرزەکانی ئیمپریالیستەکان کە لەسەر گەلەو لابردنی هەموو جۆرە باجێك کە لەکەلەڕەنجبەرەکەمان ئەسەنرێت و دانانی سنووریك بۆ ئەو ئیحتیکارانەی خەلکی پێ ئەرەتێنرێت و چاکردنی گوزەرانی گەل و گەشەپێدانی پیشەسازی و کشتوکال و بازرگانی نیشتمانی .

١١ – نەهێشتنی ئەو سیستەمی خوێندنەی هەیە و داهێنان و جێبەجێ کردنی سیستەمێکی خوێندن کە لە پێناوی گەلدا بێت ، وە کارێکی وابکرێت خوێندن بەهەموو ئاستێکیا بە خۆڕایی بێت .

١٢ – بەدی هێنانی ئازادیی رۆژنامەگەری و نوسین و کۆبونەوەو ریکخستن و هەموو ئازادی و مافە دیموکراتیەکانی تر وە بەرهەڵستی کردنی حوکمی تیروری هێزە فاشیستەکان و بەرهەڵستی کردنی بلاوکردنەوەی بیروباوەڕی کۆنەپەرستانە وە ئیعلان کردنی لێخۆش بوونێکی گشتی لەسەرانسەری وڵاتدا .

١٣ – پێکهێنانی پەیمانێتی بەتین لەگەل ئەو گەلو ولاتانەدا کە شان بەشانی گەلی تورکیا ئەوەستن ، وە پاراستنی پەیوەندی دۆستانە لەگەل ئەو گەلو ولاتانەی نیازپاکی خۆیان دەرئەبڕن و دەست ناکێشنە ناو بزوتنەوەی رزگاری نیشتمانیانە نەوە .

١٤ – هەلوەشاندنەوەی ئەو پەیمانە نایەکسانانەی حکومەتە بەکرێ گیراوەکەمان لەگەل ولاتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکاو ولاتانی تردا بەستوونی .

١٥ – نەچوونە ناو هیچ پەیمانێکی عەسکەرییەوەو بوارنەدانیش بەهیچ هێزێك و بنکەیەکی بیگانە لەناو خاکی تورکیادا .

● **لەشکری رزگاریی گەلی تورکیا داوا لە هەموو چین و دەستە نیشتمانییە چەوساوە زۆرلێکراوەکان ئەکات کە دژی ئیمپریالیزم تێبکۆشن ، ئەرکی هەرە پیرۆزمان ئەوەیە کە دژی ئەمەریکاو بەکرێ گیراوەکانیان کە خوێنمان ئەمژن شۆڕش بکەین . کەسمان لەدواڕۆژی خۆی دڵنیانیە ، ئێمە بەکەساسی و برسێتی ئەژین ، بێ پزیشك ، بێ داوودەرمان ، قوتابخانە ، بێ ڕێگاوبان ، وە تا ئەم رژێمە بمێنێ ئێمە لە برسێتی و بێکاریدا ئەمرین و وەك مرۆڤ سەیر ناکرێین . ئێمە لە دەردی سەرەکی بێ هاوتادایین بەدەست بێ گوزەرانی و گرانییەوە وە هەروەکو بەندەش ڕەفتارمان لەگەل ئەکرێت .**

بابێ ترس دژی خائینان شۆرش بکەین ، خەبات کردنمان لەپێناوی رزگارکردنی نیشتمانی باوو باپیرانمان قەرزێکی شەرەفمەندانەیە بەسەرمانەوە .

لەشکری رزگاری گەلی تورکیا پەیمانی داوە کە هەرگیز شایستەی باوەڕی گەلی تورکیاو گەلانی دنیا بێت .

گەلی تورکیا هەر سەرئەکەوێت ، وە ئیمپریالیستە ئەمەریکاییەکان و بەکرێ گیراوەکانیان ئاخری هەر ئەبەزێنرێن .

لەگۆڤاری « الهدف »ەوە وەرگیراوە

خوێنی ئازادیخوازانی کوردی ئێران قسەکانی فەرەح وەدرۆ دەخاتەوە

نوسینی عادل

ماوەیەکی زۆرە حەمەڕەزاشا تووشی نەخۆشی وڕێنەو وتووێژی چاپەمەنی بووە . هەرڕۆژە ناڕۆژێک و هەرجارە بەناوێك چەندرۆژنامەنووسێك لەخۆی کۆدەکاتەوەو هێندێك فەرمایشتی شاهانەیان بەسەرو گوێدا دەدا هەرچەند وادیارە مەبەستی شا لە پێکهێنانی ئەم جۆرە وتووێژانە پینەکردنی خەیانەت و نیشتمانفرۆشی خۆی و شاردنەوەی ماهیەتی سەربە ئیمپریالیستی و ئاژاوە چیەتی ڕژێمەکەی بێ : بەلام جارلەگەلجار زیاترو باشتر ڕووکاری دژی گەلی خۆی و ڕژێمە دەستنێژەکەی بەخەلکی دنیا نیشان دەدا .

ئەوشتانەی حەمەڕەزاشا لەوڕێنەکانی خۆیدا پەردەیان لەسەر لادەبا بەڕاستی هەر لەخۆفرۆش و گوێ لە مستێکی وەك خۆی دەوەشێتەوە کەشتی وا بدرکێنێ و تەنانەت خۆشی پێ وەدرابنێ . کەمتر وتووێژێکی شا پێکەوتوە کە بەئاشکرایی نەخشەی دژی نیشتمانی حکوومەتی ئێستای ئێرانی لەپاراستنی قازانجی ئیمپریالیزم و بەرهەڵستی جوولانەوەی رزگاری خوازی گەلانی ڕۆژهەلاتی ناوەراستدا نیشان نەدابێ . شا هەموو جارێك بەڕاشکاوی دەڵێ کە ئێران دەبەوێ جێگەی هێزەکانی بریتانیا لە مەلبەندی خەلیج پڕبکاتەوەو پاراستنی بەند و هێمنەتی و ئاسایشی ئەو مەلبەندە وەئەستۆ بگرێ .

لەم دواییانەدا نەخۆشییەکەی شا تەنیویەتەوەو (علیاحضرت) شاژنیشی گرتۆتەوە . دیارە جێگای سەرسوڕمانیش نیە ، چونکە فەرەحی پەهلەوی تەنیا خێزانی حەمەڕەزاشا نییەو بەڕێتەوە . بەلکوو بەکوێرەی قانوونە سەپێندراوەکانی شا لەپاشمەی شادا سەلاحیەتێکی بێسنوورو سەراوردی هەیەو بەدوای مردنی شیش هەتا کوڕەکەی دەگاتە تەمەنی فەرمانڕەوایی ، جێنشینی ڕەسمی شایە . کەوابوو ئەویش وەك مێردەکەی هەست بەنێزیکبوونەوەی خۆ بەستنەوە بەپاراستنی دەسەلاتی ناڕەوای ئەم دامودەزگایە دەکا . ئەویش وەك شا لەبەرەگرتنی جوولانەوەی ئازادیخوازی گەلانی ئێران و گەلانی مەلبەندی خەلیج دەترسێ و ئەویش وەك (اعلیحضرت) بەڕاستی دەزانێ ناڕوونەدازی خەلکی ئێران لەپێناوی ڕاگرتنی ئەوڕێژیمە دژی نیشتمانییەدا بە ئیمپریالیستەکان ببەخشێ .

ئەمهەفتەی ڕابردوودا شاژن وتووێژێکی چاپەمەنی پێکهێناوە کە ڕادیۆی تاران شەوی ٢٩-٧-١٩٧٣ بەشێکی لێ بلاو کردەوە . لەبەرئەوەی ئەو بەشەی وتووێژی فەرەح خانم پێوەندی بە پێنج میلیۆن کوردی ئێرانەوە هەیە ، بەپێویست دەزانین دەقی پرسیارو وەلامەکان بخەینە بەرچاوی خوێنەرە بەرێزەکان و هەرلەوکاتەدا کەمێکیش لە (وتە شیرینەکانی) شاژنی ئێران ورد بینەوە . با لەپێشەوە ئەوەش بگوترێ کە ڕەنگە لەچەند ساڵەی دواییدا ئەوە یەکەم جار بێ کە لەوتووێژێکی ڕەسمیدا باسێك لەگەلی کورد کرابێ و ئەگەر بەناوی (عەشایر)یش بووە ناوێکی لێبرابێ . کەوابێ ، لەهەر حاڵدا ئەوە بە نوختەیەکی (ایجابی) وتووێژەکەی فەرەح دادەنرێ . ئێستا سەرنج بدەنە دەقی وتووێژی شاژن لەگەل ڕۆژنامەنوسەکان :

یەکێك لەهەوالنوسەکان بەناوی خاتو ویلیس دەپرسی لەبەرئەوەی من لە مەسەلە مێژووییەکان دەکۆڵمەوە زۆر لەشت ورد دەبمەوە . لەڕابردوودا هەمیشە لەبارەی شەڕکەرە ئازاکان واتە کوردەکانی ئێران چەندمەبەستێکم خوێندۆتەوەو دەزانم کە چەندین ساڵ ئێوە لەگەل گیروگرفتی ئەوان بەرەوڕوو بوون . ئایا ئەو گیروگرفتانە لەناو چوون یان نا ؟ شاژن لە وەلامدا دەڵێ : « ئێمە گیروگرفتێکمان لەگەل کوردەکان نیە » . خاتو ویلیس دەپرسێ ئەوان هەمیشە لەکۆچو کۆچباردان . وانیە ؟ فەرەح دەڵێ . چونکە ئەوانە ئێری ژیانی کۆچەریەتین .. ئێمە عەشایری دیکەشمان هەیە کە لەنوختەیەك نیشتەجێ دین ، بەلکوو هاوینان دەچنە کوێستان و زستانان دێنەوە سەر پاوان و لەوەڕگەکان » . خاتو ویلیس دەپرسێ ئایا ئەوانە دێنەوە ئێران ؟ فەرەح لە وەلامیا دەڵێ : « ئەو عەشیرەتانە لەئەساسدا لەئێران ناچنە دەر . ئێمە هەمووومان ئێرانین و هەست و شعووری ئەوانیش بەتەواوی ئێرانییەو ئێمە لەمێژساڵە گیروگرفتێکمان لەگەلیان نەبووە » .

خاتو ویلیس پاشان دەڵێ مەبەستی پرسیارەکەی من هەرئەوە بوو کە ئایا ئێوە توانیوتانە ئەوان بۆلای خۆتان ڕابکێشن ؟ شاژن دەڵێ :« دیارە ئەوە مەسەلەیەکە کە پەنجاساڵ پێش ئێستا لەڕۆژگاری پاشایەتی (اعلیحضرت رەزاشای گەورە)دا ، کە لەهەموو ئێراندا چەند جۆرە عەشیرەت هەبوون ، چارەسەر کراوە ، بەلام ئێستا بەخۆشیەوە یەکپارچەیی و یەکیەتی تەواولەولاتی ئێمەدا هەیە » .

ئەوە عەینی قسەکانی ئەوماره خوشخەت و خالە بوو کە ماوەی ١٤-١٥ ساڵە لەحەرەمخانەی زوحاکی چەرخی بیستەمدا خوێنی ڕۆلە ئازادیخوازەکانی گەلانی ئێران دەخواتەوە . ئەوشاژنەی ئەمڕۆ ئیدیعا دەکا کە هیچ گیروگرفتێکی لەگەل (عەشیرەت)ی کورد نیە ، هەرئەوکەسەیە کە ساڵی ١٩٦٨ لەرقی ئەوەی خەلکی دلبریندارى مەهاباد بەساردی پێشوازی لێ کردو دایکی زگ سووتاوو خوشکی براکوژراو چەمۆلەیان لێنا ، فەرمانی ئیعدامی حسن خورخورەی ڕۆلەیەکی فیداکارو بەئەمەگی گەلی کوردی دەرکردو هێشتا فرۆکەکەی لەئاسمانی مەهاباد ون نەبووبوو کە گوللەی جەلادەکانی ڕژێم دڵی پڕهیوای ئازایان داپێژدا بێژ کرد .

مەسەلەی کوردی دەڵێ « حەیا دلۆپێکە ئەگەر ڕژا ڕژا » فەرەح خانم پێنج میلیۆن کوردی ئێران بەهەموو ڕابردووی زێڕینی خەباتەوە بە « عەشیرەت » ناو دەبا و هەرلەو کاتەدا ئیدیعا دەکا کە لەزەمانی « اعلیحضرت » رەزاخانی کۆنە قازاخەوە گیروگرفتی ئەوجۆرە عەشیرەتانە چارەسەر کراوەو ئێستا (یەکپارچەیی و یەکیەتی تەواو) لەگۆڕێدا هەیە .

ئێمە لە (علیاحضرت) دەپرسین ئەگەر ڕاستە **پەنجا ساڵ لەمەوبەر گیروگرفتی کورد لەئێراندا چارەسەر کراوە ، ئەوهەموو ڕاپەڕینە خوێناویە چبووە کە گەلی کورد لەئێران بۆ وەدەست هێنانی مافی ڕەوای نەتەوایەتی بەرپای کردوون ؟ ئەوهەموو قارەمانانە لەسەرچی و لەپێناوی چیدا سێدارەیان بۆ چەقیودو (بەسەری بەرزەوە چوونە سەردار) ؟ مەگەر پاش ڕووخانی دیکتاتۆری ڕەزاخان و لەرۆژگاری سەلتەنەتی پڕلەتاوانی حەمەڕەزاشادا نەبوو کە گەلی کورد لەئێران لەبەشێکی نیشتمانەکەیدا حکوومەتی نەتەوایەتی خۆی دامەزراند و هەرلە ڕۆژگاری نەگبەتباری پاشایەتی حەمەڕەزاشادا نەبوو کە بەهاوکاری و پشتیوانی ئیمپریالیزمی ئەمریکا ئەو حکوومەتە نیشتمانییە ڕووخێنراو بەدەیان ڕۆڵەی هەلکەوتووی گەلی کورد پەتی زۆرداریان بەملدا کرا ؟**

کاربەدەستانی ئێران وەك وشتری ناو پەمۆ یا کەوی ناو بەفریان لێهاتوەو پێیان وایە ئەگەر خۆیان حاشایان لە واقیعیەتی وەزعی ئێران کرد ، دەتوانن خەلکی دنیاش فریو بدەن . ڕەنگە فەرەح خانم لای وابێ ئەو ڕۆژنامەنوسەی پرسیارێکی وای لێدەکا ، لەدنیای ئەمڕۆ بێ خەبەرەو هیچ ئاگای لەوەنیە کە گەلی کورد لەئێران بۆ وەدەست هێنانی مافە ڕەواکانی چ فیداکاری و گیانبازییەك بەکار دێنێ .

هەموو خەلکی دنیا لەبیریان ماوە کە تەنیا پێنج ساڵ لەمەوبەر لەئەنجامی ڕاپەڕینە

پروانە ل ـ٧ـ

institut kurde de paris

مایاکۆفسکی
شاعیری شۆڕشگێڕی سۆشیالیستی

★ ئەرسەلان بایز ★

لە ٧ی تەموزی ساڵی ١٨٩٤ ڤلادیمیر مایاکۆڤسکی لەدێی بەگدادی لە کۆماری جۆرجیا هاتۆتە دنیاوە ... ئەم شاعیرە بە تێکۆشەرو پاڵەوانێکی گەورەی مەیانی ئەدەبی سۆڤێتی ئەژمێردرێت ... باوکی مایاکۆڤسکی موچەخۆرێکی بچوکی میری بوو ... بۆیە لەزروف و باری ژیانێکی بورجوازی بچوکدا پەروەردە بوو، باوکی هەوڵی ئەوەی ئەدا کوڕەکەی لەماڵەوە فێری نووسین و خوێندن بکات ... هەر لە منداڵیەوە شیعری پۆشکین و لێرمەنتۆفی پێ لەبەرکردوەو لە کاتی میوانداریدا بۆ میوانەکانی خوێندۆتەوە ... بەڵام ئەم خێزانە لەپاش ماوەیەك لە بەگدادی گواستویانەتەوە بۆ - کۆتایسی - بۆ ئەوەی ڤلادیمیر بچێتە قوتابخانەی ئامادەیی کە تەمەنی گەیشتە دوانزە ساڵ بەپێی زروفی ئەو کاتە بەشداری مانگرتن و خۆپێشاندانەکانی ئەو کاتەی دەکرد. هەوڵی ئەدا لەدەنگ و باسی شۆڕش ئاگادار بێت. وەپاڵپشتی پارتی سۆشیال دیموکراتی دەکرد بۆیە لەشانەیێکی ئەم حیزبە ڕێکخرا. باوکی کە سەرۆکی یاساوڵی باخچەکانی شار بوو بۆیە مایاکۆڤسکی توانی چەکی یاساوڵەکان بۆ حیزب و شۆڕش بەرێت.

بەڵام لەساڵانی (١٩٠٥-١٩٠٦) ڕێڕەوی ژیانی گۆڕا ئەویش بەهۆی مردنی باوك و دایکی بوو، چونکە کە باوکی مرد تەنیا ٣ ڕۆبڵی بۆ جێهێشتبوون .. بۆیە هەژاری یەخەی گرتن و ناچاری کردن بگوازنەوە بۆ مۆسکۆ.

لە ساڵی ١٩٠٨ کە تەمەنی گەیشتە چوار ساڵان توانی پارچە شیعرێکی سۆزدار - عاتفی - لەگۆڤارێکی دەستنوسدا بڵاوبکاتەوە. بەڵام کەبووە ئەندامی پارتی سۆشیال دیموکرات بەناو نانەواو پینەدۆزەکاندا ئەگەڕاو پڕوپاگەندەی حیزبی بڵاو ئەکردەوە. لەهەڵسوڕاندنی کاروباری حیزب وردە وردە بەرزبۆوە تاکو بووە ئەندامی لیژنەی شاری مۆسکۆ وە بەناوی (کاستەنتین) ەوە ئیشی ئەکرد. لەنێوان ساڵانی ١٩٠٧-١٩١١ گیرا، بەڵام بەهۆی منداڵیەوە بەریاندا.

لە ساڵی ١٩١٠ کۆمەڵێك پەیدابوون بەناوی (کۆمەڵەی تەکعیبی و ئیستیقبالییەکان) بەڵام هیچ ڕێڕەوێکی ئاشکرایان نەبوو ... بۆیە هەرچی هونەرمەندو شاعیرێك (غامض) بوایە یەکسەر پێیان ئەوت لە ئیستیقبالیەکانە! وە لە ساڵی ١٩٢١ ڕێبازی ڕەمزیەکان بەمردنی ئەلێکزەندەر بلۆك کۆتایی هات و سەرکردایەتی ئەدەبی کەوتە دەست ئیستیقبالییەکان کە مایاکۆڤسکی گەورەترینیان بوو. نیلزا تریولی ڕەخنەگرو شارەزای شیعرەکانی مایاکۆڤسکی دەڵێ: گەورەترین ڕەخنە کە لە مایاکۆڤسکی ئەگیرا (غموض) شیعرەکانی بوو. بۆیە گەلێ جار ئەگەڕایەوەسەر ئەو مەسەلەیەو گەلێ وتاریشی لەم بارەیەوە نووسی بەتایبەتی وتاری (کرێکارو جوتیارەکان لێت تێ ناگەن) بەڵام مایاکۆڤسکی دەربارەی ئەو کاتەی خۆی ئەڵێ:

لەوچەند ساڵانەدا بایەخم بەڕوخساری شیعر ئەداو دەمویست بیسەپێنم بەسەر وشەدا ... بۆیە خاوەن ڕۆژنامەو گۆڤارەکان تەنیا دێرێکیشیان بۆ بڵاو نەدەکردمەوە.

ئەوکاتە ژیانی هەر لە شەقامەکانی مۆسکۆ بەسەر دەبرد هەتا شانۆگەریەکی شیعری دانا بەناوی (ڤلادیمێر مایاکوڤسکی) کە خۆشی دەوری ئەکتەری دەبینی لەکاتی پێشکەش کردنیدا ..

بەڵام (کروچیونیخ)ی شاعیر لەم بارەیەوە دەڵێت: (مایاکوڤسکی لەم کارە ئەدەبیەیدا زۆر پەلەی کرد .. کەخرایە بەر دەستی (ڕەقابە) تەنیا ناوی نا - تراجیدیا - بەڵام ناچاریان کرد ناوەکە بگۆڕی بۆیە ناوی نا - تراجیدیای ڤلادیمێر مایاکوڤسکی -) ئەم شانۆگەریە شیعرییەش لە ٢ تا ٤ی کانونی یەکەمی ساڵی ١٩١٣ لە پوتسبورگدا پێشکەش کرا .. بەڵام ڕەخنەگرەکان نارەزایی توندیان بەرانبەر دەربڕی و جوێنیشیان پێدەدا ..

بەڵام ساڵانی ١٩١٤ تا ١٩١٧ بەقۆناغی بەرزبوونەوەی مایاکوڤسکی دەژمێردرێت بۆ گەیشتنە چلەپۆپەی شیعر .. چونکە ئەوکاتە بایەخێکی تەواوی بەناوەڕۆك دەدا .. وەبۆ خزمەتی شۆڕش وسوشیالستی تەرخان کردبوو.

ئەم شاعیرە گەلێجار چۆتە ئەوروپا. وە لەسەفەرێکیدا لە ئەمەریکا لێیان پرسیوە:

ئایا ڕاستە تۆ بەپێی داواکاری حکومەتی سۆڤیەت شیعر بۆ خەرافیات دەڵێی؟

لە وەڵامدا وتویەتی:

خۆبەستنەوە بەحکومەتێکی زرنگ و ڕاست باشترە لە حکومەتی پووچ و درۆزن ..

بەڵام ئەم شاعیرە بڕوایەکی تەواوی بەشۆڕشی سوشیالستی ڕوسی هەبوو وەگەلێجار دەیوت (شۆڕشی منە) بۆیە دەکەوتە بەر ڕ... بورژوازیەکان بەتایبەتی پاش مردنی بورژوازیەکان باڵۆرەی وایانلێدا کە گوایە بەناوەڕۆکی شیعرەکانی خۆی ڕازی نەبووەو باوەڕی بە شۆڕشی سوشیالستی نەبوو بۆیە خۆی کوشت .. بەڵام بێگومان ئەم باڵۆرە لێدانەکاری لەمرۆڤایەتی ئەم شاعیرە نەکردو لەنرخی کەم نەکردەوە .. ئەم شاعیرە بلیمەتە لەسەعات ٨ی ١٤ی نیسانی ١٩٣٠ لەتەمەنی ٣٧ ساڵیدا بەگوللە خۆی کوشت و ئەم وەسیەتەی بەجێ هێشت:

(من مردم .. کەس تاوانبار مەکەن .. دایەگیان .. خوشکە هاوڕێکانم لێم ببورن هیچ ڕێگای ترم بەدی نەکرد تاکو خۆمی پێ ڕزگار کەم لەگەڵ ئەوەشدا ئامۆژگاریتان دەکەم ئەم ڕێگایەی من مەگرن .. (لیلی) .. ئازیزەکەم خۆشم دەوێی .. دام و دەزگای سۆڤیەت ئەگەر ژیانی لیلی و خێزانەکەم مسۆگەربکەن .. سوپاسیان دەکەم .. ئیتر بەختیاریتان ئاواتمە).

ئەم شاعیرە شیعرێکی نوسیوەو ناوی ناوە (سروودی چەپڕەو) تیایا دەڵێت:

هاوڕێکانم ..! بۆ سەنگەر

بڕوانە ل ٧

گۆرانی یەکی نوێ

من جوتیارم ..! بەندەی زەویم
من کرێکارم ..! ئەلقەلەگوێی کارگەم
من زنجیم ..! نۆکەرێکی ملکەچم
من گەلم .. بێبەشم .. برسیم .. ناشیرینم
ئەڕۆ پشتم کۆماوەتەوەو .. بەش خوراوم
لەم زەمینە ..
هەژارترین کرێکاری فرۆشراوم

● ● ●

من .. ئەمەریکام گەیاندە ئەوپایەیە
من بووم .. لەچەند دەریایەکدا پەڕیمەوە
تا نیشتمانێك بۆ خۆم پێکەوەنێم
لە ئایرلەندە کۆچم کرد
پۆڵەنداو باخچەکانی ئینگلترەو ..
سەر دەریاکانی ئەفەریقام بەجێ هێشت
هاتم و لەو شوێنەدا
ئەو ئەمەریکایەم پێکهێنا

● ● ●

ئێمە دەشێین .. خەبات دەکەین
تا ئەمەریکای نیشتمانمان ڕزگار دەکەین
نیشتمانێکی سەرلەنوێ بنیات دەنێین
نیشتمانێك .. بۆ هەژاران .. بۆ هندی سوور
نیشتمانێك .. بۆ دەشەکان
چونکە ئێمە ..
بەخوێن و ئازارو بڕوا
ئەمەریکامان گەیاندە ئەوپایەیە.

شیعری : هیوز
وەرگێڕانی : بازو

خەرامان فوئاد مەستی، ناویکە، لەمەیدانە فراوانەکانی وشەی پیرۆزی کوردیدا بەدوای ناسنامەی ڕاستەقینەی خۆیا ئەگەڕێ .. لەنەوەی خانەوادەی (مەستی) یەو برازای زانای ناوداری کوردماموستا (تۆفیق وەهبی) یە. تەمەنی چارەکە سەدەیەکە، لەساڵی ١٩٧١دا (کۆلێجی یاسا)ی سەر بەزانستگای بەغدای تەواوکردوە، ئێستا لەبەڕێوەبەرایەتی گشتیی ڕۆشنبیری کوردیدا فەرمانبەرە .. کچەکوردێکی چاونەترس وسەربەستە .. بەرهەمێکی زۆری ئەدەبی هەیە، بەڵام هێشتاشەرم ئەکا پیشانی ئەم وئەوی بدا. سەرباری ئەمەش (کاریکاتێریست) ێکی لێهاتوە .. وەك خۆی واتەنی: (حەزلە سەربەخۆیی و پیشەی

خوشکە خەرامان مەستی و
بەرهەمێك لە دووتوێی چەند پرسیارێك دا

ئامادەکردنی :محمود زامدار

سەربەخۆ) ئەکا .. حەزی لەخوێندنەوەی شیعرە، بەڵام وبۆئەوەی ئەم خوشکە قەڵەمنەنایەنوسێ !! بۆ یەکەم جار بەدەستەیش لەم بێدەنگی ولەمترس و لەرزە ڕاپسکێنین و بیهێنینە کۆڕی نوسین و ئەدەبیات، بەزمانی زگماك و شیرینی کوردی و بۆ ئەوەی ئەم ناوەتازەیەی کچەکوردێکی ڕاچەنیو شان بەشانی کچەنووسەرەکانی ترمان لەبەرکرێ ڕوی چەند پرسیارێکی سەرپێییمان تێکرد .. بەسوپاسەوە ئەیخەینە بەرچاوی خوێنەران، بەتایبەتی نافرەتە ڕۆشنبیرو سەرزارادەکانی کورد ..!

پ - خوشکە خەرامان، تائێستا بۆ بەرهەمەکانی خۆت بڵاونەکردۆتەوە ؟

● ئەبێ بەتەواوی مەبەست لە بڵاوکردنەوە چی بێت، ئەگەر ئەو بەرهەمەنەگەیشتبێتە پلەیەکی باش، کە شوێن پێی خۆی لەبیروهۆشی خوێنەردا دیاری بکات و جێی ڕەزامەندیان بێت و دەوری خۆی، وەك بەرهەمێکی لەباری ئەدەبی ببینێ، لەخستنەڕوی ئەو گیروگرفتانەی کە ئیمڕۆ کۆمەڵەکەمان پێوەی دەناڵێت .. ئاشکرایشە هەمو هەنگاوێکی نوێی مرۆڤ و هەروا بەرهەمی هەمو نوسەرێکی تازەو نوسینەکانی منیش لەکەم و کوڕی و کاڵ و کرچی بێبەش نین .. لەو باوەڕەشدام کە تائەمڕۆ نوسین و بەرهەمەکانم نەیانتوانیوە ئەو هەستەی لەدڵ و دەروونمدا پەنگیان خواردوەتەوە دەری بڕن لەبەرگەلێ - هۆ - بۆیە وائەزانم هێشتا وەختی ئەوەم نەهاتوە، بەفراوانی شت بڵاوبکەمەوە ..!

پ - باشە، ئەی لەناو کۆمەڵی ئێمەدا، شتێك هەیە، پێی بوترێ (ئەدەبیاتی ژن)، بۆچی و لەبەرچی ؟

● بەڕاستی لێرەدا نازانم، تەعبیری (ئەدەبیاتی ژن) چی دەگەینیێت ؟ جا بۆچی ئافرەت ئەدەبێکی جیاوازو سەربەخۆی هەبێت ؟ لەکاتێکا ئافرەت بەشێکی زیندوی کۆمەڵە ... بەرای من تا ئەمڕۆ شتێکی وامان نیە بەو ناوەوەو، ئەو مانایە بدات بەدەستەوە .. خۆدورستکردنی ئەدەبیاتێکی سەربەخۆی ژنانە مانای - بەرای من - ئەوە ئەبەخشێت کە ئێمە ئەمانەوێ، ئەو پەردە نالەبارەی تا ئیمڕۆ بۆتە هوی لەیەك نەگەیشتنی پیاو لە ئافرەت و ئافرەت لە پیاو، ئەستورتر بکرێ، کە ئەمەیش پێچەوانەی هەمو بیروباوەڕێکی ڕاست و دروستە .. ئەوەی جێگەی متمانەو خۆشیشە ئەوەیە، کە نوسەرانی ئەمڕۆ - بە ژن و پیاوەوە - زۆر بەدڵسۆزیەوە لەبارەی ئافرەتەوە قەڵەمەکانیان خستۆتەکارو پارێزی لەمافی ئەکەن .. چونکە پاراستنی مافی ئافرەت تەنیا، ئەرکی سەرشانی ئافرەت نیە، بەڵکو ئەرکێکی گرنگی

سەرشانی هەر ڕۆشنبیرو مرۆڤێکی سەرراستە ..

پ - باشە، ئەی دوابەرهەمی ئەدەبییت چیە ؟

● من وام لاباشتربو، لەبری (دوابەرهەم) وشەی (تازەترین) بوایە .. چونکە نوسەر ناتوانێ دوابەرهەمی خۆی دیاری بکات .. بەرهەمیش بەردەوام و بێپچرانەوەو هەمیشە لەگەڵ ڕوداودا لەدایك دەبێ .. تازەترین بەرهەمیشم کورتە چیرۆکێکە بەناونیشانی (دوو وێنە لە تابلۆیەك) دا، کە ئەمەوێ بە شانازی وبۆ یەکەمجار پێشکەشی خوێنەرانی هاوکاری بکەم !

وێنەی یەکەم :

ئاسمانێکی شینی بێهەور .. بارانیان لەزەویەوە بۆ ئەبارێ .. ئەم دەست لەو دەستی ئەرفێنێ ..! برایان برایی، کیسەیان جیایی ! ئەمڕۆ سبەی ودوو سبەی .. وێنەیەکی بەرباخەڵەو بەئارەزوی خۆیان لێی زیادکەم دەکەنەوە .. بۆ سبەینێ ناگرین، بۆمن ناگرین بۆ تۆ ناگرین .. گریان سەرچاوەکەی لەچاویاندا ووشکی کردوە .. سەریان قاڵە .. بەڵێ زۆر قاڵە .. دەنگیان دێ .. ساتێ بێدەنگ نابن .. بەڵام ئەوەی باسی ناکەن (کولێرە) و (نان) ە ئاگاداربن !! هەواڵێکی پەلە، لەسەر لێوی فلچەیەکی سورکشا .. هەواڵ

بڕوانە ل -٧-

بۆ ستری — خوێنەرانمان

● خوێنەری بەڕێز : بەرلەوەی دەس بکەین بە وڵامدانەوەتان تەنیا داواکارییەکی بچوکمان هەیە ئەویش ئەوەیە هەر نوسراویکمان بۆ ئەنێرن بەخەتیکی ڕەوان وەلەسەر ڕوویەکی قاقەزەکە بینیووسن .. خۆ ئەگەر بوتان کرا ئاتوانن نووسینەکانتان باکورت و پڕمانابی، ئیتر پیشەکی سوپاس.

● **بەڕیز کاك فاضل شەوڕو :-**

وتارە نۆ لاپەڕەییەکەت گەیشت بەڵام لەبەرئەوەی ڕۆژنامەی هاوکاری لەوبارەیەوەدەیان وتارو نووسینی بڵاو کردۆتەوە، نەمان توانی بڵاوی بکەینەوە تکامان وایە شتی نوێمان بۆ بنوسیت داوای لێبوردنت لێ ئەکەین.

● **کاك مولود سەربەست لە هەولێرەوە :-**

بەناونیشانی (بینینی تروسکەیەك لەشەویکی تاریكدا) پارچە شیعریکی تازەی بوناردوین .. کاکە مولود بامن و تو دووقسەی خۆماڵیانە بکەین:

« ئەو « تروسکەیەی » کەجەنابت دیاریت کردوە لەپاش ئازارنوشینیکی تر بەدی بکەین خەریکە بی ئەوەی ئازاری بۆ بنۆشرێت بەدی بکرێ ..

ئینجا با شیعرەکەت بمینێ بوکاتی خوی قوزبان .. توش گلەیی مەکە !

● **تروسکە محمد ئەمین :-** ئیتر ئەینوسیرە لەکوێوە .. ئەویش پارچە شیعریکی بۆناردوین کە لەگەڵ دڵدارەکەیا ئەدوێ و بەحیساب بەشوین ڕیگای ڕاستا ئەگەڕێ ..

کاکی برای ڕێگای ڕاست ئاشکرایە خزمەت بەگەل و نیشتمانەکەت ڕاسترین ڕێگای مرۆڤی هاو چەرخە.

بۆ مەسەلەی زەماوەندە دریژخایەنەکەشتان وردتر لێکی بدەرەوە، بەڵام ئەگەر بەقسەی برای خۆت ئەکەی جارێ بخوێنیتەوە باشترە. ئەوسا بنووسیت، سەرەتای نووسینەکەشت ئومیدی لێ ئەکریت.

● **کاك شیرزاد عبدالرحمن لە هەولێر :-**

بەناونیشانی (گری وشەی یاخی بوون) شیعریکی دوو لاپەڕەیی بوناردوین زورتری لەستایشی خۆی ئەچیت و لەچەند لایەکیشەوە ئەوەی دوبات کردۆتەوە کە گوایە (شیخ ڕەزا) یەو بۆ شیعری یاخی بوون ئەدوێ ..

وە دیسان ئەوەش ئەڵێت (من پەیامی شورشتانم) !!. لەبەر عەنتیکەیی شیعرەکەمان پەرژایە سەرکێش و قافیە ..

ئینجا براله گیان ئەگەر لەقسەمان دەرنا چیت ئەمساڵیش هەر بخوێنەوە.

● **ماموستا جیهانبەخش کەنازناوەکەی (کەوسەری) یە :-** لەسلیمانیەوە گەشتێکی (٦٠) دێری شیعری بۆ ناردوین کە ریپورتاجی گەشتێکیتی چووەبۆ ئاسمان و فروکەیەکی تایبەتی دەستکردی خۆی دروستکردوەو بەو فروکەیە ئاسمان گەڕاوە.

دەستی شکاووم ئەگەر ئەم شیعرە نایابە لەکاتی چاپکردنی کتێبی (خورشید و خاوەر) دا بوایەو بکرایە بە قۆرمەیەکو لەگەڵیا جزوبەند بکرایە سەیری هەر تەواو نەئەبوو ..

ماموستا نوسیویە ئەمە بەشی یەکەمی گەشتەکەمە. ئاخۆ بەشەکانی تری چۆن بێ ؟ لەکانگای دڵەوە سوپاسی ئەکەین کە ئەوەندە خۆی ماندوو کردووە

بڕوانە ل ٧

چیرۆك

ژیان و کارەسات و ئەنجام

بەهار قانع

هێشتا تەواو تاریکی نەکردبو تازە ژانی برسێتی ئەو ڕۆژەیان بەرێ کردبوو، دایکیان دەستە ئەژنۆ لەگوێی ئاگردانەکەدا دانیشتبوو، لەدڵەوە بیری لە ژیانی منداڵەکانی ئەکردەوە ئایا بەبێوەژن کۆششی ئەتوانێ بەخێویان بکات ؟ بەچاویش لە پەنجەرەکەوە ئەستێرەکانی ئەژمارد .. منداڵەکانیش بێ بیرکردنەوە بەدەوریا وەنەوزیان ئەدا، کوڕە بچکولەکە ڕووی کردە دایکی:

- لە پێڵاوەکانی سەرداری دراو سێمانم بۆ بکرە.

(دایکی موچڕکەیێك بەلەشیا هات و ..) ڕووی وەرچەرخان و کچە ناونجیەکەشی نهێنییەکی دەروونی درکاند :

- ئەوە ئێمە باوکمان نیە جل و بەرگی جوانمان بۆ بکات ؟

(فرمێسك لەچاوەکانی نیشت).

- باوکتان چووە بۆ کاروان !
- کەی دێتەوە ؟
- چاوەڕووانی بکەن.

(لە ناکاو دراوسێکەیان کردی بە ژوورا).

- بەناشوکری نەبێ شتێکتان لەماڵەکەدا نیە بیمرۆشن و گیروگرفتێکی ژیانتانی پێ چارەسەر بکەن.
- تا ئەو ڕۆژە لێمان ون بوو کاری نەئەکردو بە تەنگ ژیانی خێزانەکەوە نە ئەهات.
- پیاوی وا ئەوە ناهێنێ خەفەتی بۆ بخۆن.
- بڵێم چی .. تازە باوکی شەش منداڵی نان ناسی خوا نەناسە، ئاخۆ چیمان کردوە لە ژێر سایەی ئەم گەردوونەدا وامان بەسەر هات.

(بە تەواوی دڵی پڕ بوو لە قوڵپی گریان).

- دڵی خۆت تەنگ مەکە ئینشائەڵڵا دێتەوەو هەموتان پێکەوە شاد ئەبن.
- بوونی ئەو لە ماڵەکەدا هەر ئەوەندەیە چاوی منداڵەکانەوە ئەبێ .. ئەگەرنا خۆ جارێك نەبو وەکو پیاوی خەڵك

کە دێتەوە شتێك بێنێتەوە بۆ منداڵەکان، یان ڕۆژێك کاری بکردایەو ڕۆژانەکەی بۆ منداڵەکانی خەرج بکردایە.

- بەس نیە خۆت بەسەلیقەیت و ئەتوانی بەنان پێوەری و پینەوپەڕۆی ماڵان منداڵەکان بەخێو بکەیت.

(منداڵەکان لاڵ و پاڵ لەگوێی ئاگردانەکە لێی خەوتن).

- بۆ ناچی بۆ لای میرزا

حەسەنی بازرگان، دەوڵەمەندەو خێرخوایە بەڵکو لایەکتان لێ بکاتەوە.

- نامەوێ ببینە ئەرك بەسەر شانی کەسەوە، ئەمەوێ هەژارێکی نەفس بەرزو ئیسك سووك بم نەك تێرو پۆشتەو چارەگران، نامەوێ دەس لەکەس بگرمەوە، ئەمەوێ لە سەر ماندووبونی هێزی لەشی خۆم بژیم.

★★★

(شەو داهات و سەگوەڕی ئاوایی دەستی پێ کرد .. ملی لە پەنجەرەکەوە دەرهێنا، تۆ بڵێی ئەوە میوانی ئێمە بێ واهات ؟ بە ئەسپایی درگاکە کرایەوەو هاتە ژوورەوە).

- گوڵچین ئەوە نام ناسیتەوە ؟
- تۆ .. تۆ .. تۆ حەمەلاویت ؟
- بەڵێ حەمەلاووم .. باوکی

هەموتان .. پێی لێ ئەنیم .. گوناهم کردووە، تاوانبارم.

(حەمەلاو دانیشت و ئەنیشکی لەسەر لێواری پەنجەرەکە داناو تەماشای منداڵە وردەکانی کرد .. هەناسەیێکی هەڵکێشا).

- ئەگەر خوا تۆڵەی ئەمانەم لێ بسێنێ قەد بەچاو بەهەشت نابینم ..
- جابۆ وات کرد ؟
- ئەو ڕێگەی من لەژیانما گرتبووم زۆر هەڵە بوو، ئەم سێ ساڵەی کە سزادارمولە ئێوە دوور بوم زۆر ناسۆرم نۆشیوە، زۆر ئازارم چەشتووە ئیتر پەیمان بێ وەکو پەیمانی پیاو چاکان خراپە نەکەم، ئازاری کەس نەدەم لە خراپە کردن دور بکەومەوە، ڕەنج بدەم و ماڵ و خێزانەکەم بەسەربەرزی بەخێو کەم .. ئەمنیا ..

- ... لە منداڵەکانم، بەر لەوەی دانیشم ئەمەوێ گەردنم ئازاد بکەی.
- لە چی ؟
- لە هەموو شتێك .. لە هەموو ئەو ناڕەوایيەی لەژیانما بەرامبەر بەتۆ .. بە هەمووتان کردوومە.
- وا دیارە بیرت کردۆتەوە
- تاوانبارم بەرامبەر بە

بڕوانە ل ٧

سوپاسنامەی ڕۆژنامەنووسان بەبۆنەی

یاسای تەقاویتی نوێی ڕۆژنامەنووسانەوە

کاك سعد قاسم حمـــودی نەقیبی روژنامەنووسان بـــە بۆنەی دەرچوونی یاسای تەقاویتی روژنامەنوسانەوە ئەم بروسکەیەی نارد :

سەرۆکی ئەنجومەنی سەر-کردایەتی شورش تێکوشـــەر کاك احمد حسن بکری بەڕێز .

بەڕێز ئەندامانی ئەنجومـەنی سەرکردایەتی شورش دانـانی یاسـای تەقاویتی ژمـــارە ٨١ی سـالی ١٩٧٣ جاریکی تر سـاغی کردەوە کـــە چـــەند بەریزتانو ئەندامانی ئەنجـــومەنی سەرکردایەتی شورش چاوتان لە روژنامەنوو-سانە لـــە وڵاتەکەمان ئـــەم دەستکەوتانەی لەم دانانەدا هەن لە چاو ئەوانەی لەم کاتـــەدا هەموو رۆژنامە نووســـانی نیشتمانی عەرەبو وڵاتـــە پیشکەوتووەکان بە دەگمـــەن ئەژمیردریت .

ئـــەم یاسایە دواروژیکی روناکی بۆ روژنامە نووسـانو خیزانەکانیان دەستەبەر کردووە کە پشتیوانی رەوتی پیشرە-وانەیان لـــە پیناوی شورشو جەماوەردا ئەکاتو کاریکـــی باشیش ئەکاتە سەر ئەمرۆیان .

بە ناری خومو ئەنجومـــەنی نەقابەو جەماوەری روژنامـــە-نووسانەوە بە بۆنەی ئـــەم چاولیبونە بە نرخەوە پر بەدل ریزو سوپاس پیشکەش بـــە ئێوەو ئەندامانی ئەنجـــومەنی سەرکردایەتی شورش ئەکـەمو دلنیاتان ئەکـــەم کە ئیمـــە هەمیشە سەربازی فیـــداکاری شورش ئەبین لە پیناوی یەکیتی ریزی نیشتمانی پتەوی بەرەی نەتەوایەتی پیشکەوتن خوازدا .

بژینو بژی شورشی حەقدەی تەموزی پیشکەوتنخـــواز هەلگرتووی ئـــالای جێ بەجێ کەری سەربەرزی نیشـــتمانو نەتەوەو بەختیاری جـــەماوەری زەنجبەران .

یاســـای تەقاویتی ڕۆژنامەنووسان

پاش چاککردن ئەنجومـــەنی سەرکردایەتی شورش لە روژی ٢ی ئابی ئەم مانگەدا یاسایەکی تازەی تەقاویتی بۆ روژنامـــە نووسان دەرکرد ژمـــارە ٨١ی ساڵی ١٩٧٣ بوو .

ئەم یاســـایە دەستکەوتی زۆری تیایە کە دیارەکانی ئـــەم پەرو ئەو پەری موچەی تەقاویتی کردووە بە ١٢٠ دینارو تەمەنی تەقاویت کردنی لە ٥٥ ساڵـــەوە کردووە بە ٥٠ ساڵ تەمـــەنو رادی ٢٥ ســـــاڵ بێ ئەوەی تەمەنو رادەی ٢٥ ساڵ بیـــت بە مەرجی ماوەی خزمەت کردنو خزمەت گەیشتن وە ئابونـــەی کۆنو نەدزاوی ساڵانی خزمـــە-تکردنی پێشووی رۆژنامەنووس لـــە موچەی تەقاویتی گـــل ئەدریتەوە بە مانگانە کـــە بەشی هەر مانگیك لە ٣٠٪ موچـــەی تەقاویتی یەکەی زیاتر نەبیت .

×

پرۆژەی ئاوو کارەبای پارێزگـــای کەرکووك

چەند رۆژی لـــە مەوبەر دامـــەزراندنی پروژەی ئـاوی ناحیەی یەنگیجە لە پاریزگـــای کەرکوکا تەواوکراوە کـــە ١٠ هەزار دیناری تێ چووە .

وە هەروەها دەستیش کراوە بە دامەزراندنی پروژەی کارەبای ناحیەی قەرتەپەو سەنگاو لـــە قەزای کفری دا ٢١ هەزار دیناری تێ ئەچیت .

میســـرو پۆڵەنـــدا

نووتنی ئیراق ئەکڕن

چـــەند رۆژی لە مەوبەر دایەرەی ئینحساری توتن ٩٠٠ تەن توتنی چاککراوی وڵاتی بۆ کۆماری میسرو پۆلەندە رەوانە کردوە .

سەرچاوەیەکی لێپرسراو لە وەزارەتی کـــاروباری ژووروی وڵات وتویەتی : بە پێی ئـــەو ڕێککەوتن نامەیەی لە نێـــوان عیراقو دەزگایەکی پوڵـــەندەدا مۆر کراوە ، بۆ یەکەم جـــار عیراق ٢٠٠ تەن توتنی چاکراوی بو پۆلەندە ئەنیریت ..

هەروەهـــا سەرچاوەکـــە وتویەتی تائیســـتا عیراق لـــە ناردنی ئەو ٧٠٠ تەنە توتنـــەی کە لە ســـلێمانی بۆ کوماری میسر چاککراوە بەردەوامە .

گۆشـەی تەندروستی

ڕەقبوونی بۆرییە خوێنهێنەرەکان

دکتـــور نەوزاد

● ڕەقبونی بۆریە خوێن-هێنەرەکانی لەش ، نەخۆشـی-یەکی سامناکە توشی ئادەمیزاد دێت . وە ئـــەم نەخۆشی یە تائێستا چارەیەکی تەواوی بـــۆ نەدۆزراوەتەوە ، ئەوەندە هـەیە مرۆڤ ئەتوانێ تارادەیەك خۆی لێ دووربخاتەوە .

● ئەم نەخۆشی یە بەهـــۆی ئەو چەوری یەوە (کۆلسترۆل) پەیدا ئەبێ کە خۆی لەخوێنـــدا هەیە ، لەکاتێکدا ئەم چەوری یە لەئەنجامی زۆر خواردنو کەوتنەســـالی مرۆڤەوە لەخوێندا زۆر ئەبێ وردە وردە بۆریە خوێن-هێنەرەکان ئەگرێت وە بـــۆ شاییەکانی پڕ ئەکاتـــەوە . ئەمەش کۆمەڵێك ناســـاغی دروست ئەکا وە ژیانی ئـــەو مرۆڤە ئەخـــاتە مەترسی یەوە ، هەندێ جار ئەیکوژێت .

وە ئەو ناساغی یانەی لـــەم نەخۆشی یەوە دروست ئـــەبن پاڵەپەستۆی خـــــوێنو دڵ وەستانە ، چونکە بۆریە خوێن بەرەکانی دڵیـــش لەئەنجامی کۆبونەوەی (کۆلســـترۆل) تەسك ئەبنەوە ، کە ئەمە ئەبێتە هۆی مەیینی خوێنو هاتوچۆ نە-کردنی ئیتر دوای ئەمـــە دڵ لەکار ئەکەوێو ئەو مرۆڤـــە ئەمرێ .

هەمان وەزع لە بۆرییەکانی مێشکیشدا رووئەدا وەهەنـدێ جـــار نەخۆش دەستوقاچی ئیفلیج ئەبێ یان گورچیـــلەی پەکی ئەکەوێ .

● بۆ چارەکردنو خۆپارا-ستن لەو نەخۆشی یە چاکترین ڕێگا خـــۆ دوورخستنەوەیە لەزۆرخـــۆری ، بەتایبـــەتی لەچەوری ، کـــە کۆلسترۆل دروست ئەکاتو بۆریە خوێن-هێنەرەکان تەسك ئەکاتەوە .

دانیشتنێك لەگەڵ هەندێ لە بەشداربوانی

(یەکەم کۆڕی لێکۆڵینەوەی کتێبی قوتابخانە بە زمانی کـوردی) دا

ئامادەکردنی : ممتاز حیدری

لەژمـــارەی پیشـــوی (هـــاوکاری) دا چۆنیـــەتی کۆبونەوەکانی « کۆڕی لێکـۆ-لینەوەی کتیبی قوتابخانە بـــە زمانی کوردی » مان نوســـیو کەلەڕۆژانی ٢٤ ، ٢٥ ، ٢٦ ی مانگی تەمموزی رابوردوا لـــە شەقلاوە گیرابو وە ســـەبارەت بەوەی کۆمەلیـــك رۆشنبیرو شارەزاو پسپوری زمانی کوردی تیا بەشدار بوبون ، بەپێـــو-یســـتمان زانی دەربارەی کورەکەو ئەنجامی کۆبونەوە-کانی رای هەندی لەو ماموستا-یانە وەربگرین کە تیایا بەشدار بوبون . لەپیشەوە ئـــەم پرسیارەمان لەماموستا کمـــال احمد سعید - سەرۆکی لیژنەی کۆڕەکە کرد :

هاوکاری : بنچینەی فیکرەی ئەم پرۆژە بەنرخە لەچیـــەوە سەری هەڵداو چۆن ؟

ماموستا کمـــال : لەپاش بەیاننامەی ١١ی ئازار ، دان بە مافە رۆشنبیری یەکانی میللەتی کـــورد نراو ماوەی بەڕێوە-بەرایەتی گشتی خوێنـــدنی کوردی درا بۆئەوەی بکەوێتە گەڕو پەرەبسێنیو هـــەولی دەست نیشان کردنی ئەو کـەمو کورتیانەی دێنـــە بەردەم رۆشنبیری کوردی بدات . بۆیە داوای لـــە ئێمەکرد بەبۆنەی ئەوەی کە تەمســـیلی ئیشرافی تربوی اختصـــاصی ئەکەین .. بیر لـــەم بارەیە بکەینەوە .. ئێمەش بە دەوری خۆمان وامان بەباش زانی کـــە لـــە یەکەم هەنگاوا لـــە بارو زروفە کۆنەکە بکۆلینەوەو ئنجا جەولەیەکی تەفتیشیمان بـــۆ قوتابخانەکانی کوردستان ، کە بەکوردی ئەخـــوێنن بکەین . لەچونەکەمانا گەلێ شـــتمان بەرچاو کەوت کە ئەگەر بهـــاتایە بەنووسین بوایـــە باوەڕمان نەدەکرد ئەوەنـــدە رۆشنبیری کوردی پێویستی بە چارەسەر-کردن هەیە ..

ئەمە جـــگە لەوەی کـــە لەپەیڕەوی خوێنـــدنی کوردیدا گرنگی بـــە دەوری مەشق کردنو کۆڕ بەستنو نەدوەی خوێندن ، بە ئامۆژگاری کاك سامی بـــە پێویستمان زانی کە ئەم کـــۆڕە بێنینەکایەوە .. ئەگەرچی ئـــەو پارەیەی بـــۆی تەرخان کرابوو کەمبوو وە بارمـــەتی ئەوەی نەدەدا کە ئەوەی لە مێشکمان-دایە بەپوختو پاراوی بهێنینـــە گۆڕێ .. بەلام لەگەڵ ئەوەشدا بڕیاری بەستنی ئەم کۆڕەماندا چونکە ئەمڕۆ بکرێ باشـــترە لەوەی ساڵێکی تر بکرێ .

هاوکاری : ئایا ئەم کـــۆڕە هەر ئەمجارەیە ، یـــا بەردەوام ئەبێ وەك شتێکی دەوری ؟

ماموستا کمال : ئەم کـــۆڕە تاقانە نابێ بەڵکو هەوڵ ئەدەین بەردەوام بێـــت بەلام دەوریش نەبێ .. ، هەمان پرســـیار بەبیرهاتەکانێ لە ئەندامـــە بەشداربووەکانم کردوە ، ئایـــا کـــە کۆڕی تر گیـــرا هەر ئەم بابەتانە دووبارە ببنەوە یان شتی تر باس بکرێ ..

من بەش بە حالی خۆم وای بە پێویست ئەزانم کـە ئـــەم کۆڕە لەشتی تریش بدوێ نـــەك هەر کتێبی قوتابخانە .. چونکە گیروگرفتی کتێب بەشێکە لـــەم گیرگرفتە گەورەیەی کە منهـج و ماموستاو بنایەو پێویســـتەکانی تر وەك مختبرو لوازم و مکتبەو شتی تر ئەگرێتەوە ..هەروەها پەیوەندی دایکانو باوکان بـــە ماموستایانەوە ، ئومێدم وایە کە ئەگەر ئەم کۆڕانە پارەیـــەکی بەقەد خۆیان بـــۆ تەرخان کرا بەردەوام بێت .. وەتەنیا بـــەم ژمارەیەش نەوەستین بەلکـــو هەوڵ بدەین کـــە ڕێکخراوە کوردستانیەکانو پیـــاوانی پەروەردەو رۆشـــنبیریو ماموستایان لەهەموو ناوچەکانی کوردستانەوە بەشداری تیـــا بکەن .

بەســـتنی کۆڕی تر وە مەسەلەی دەوریو غەیرە دەوری ئەم کۆڕانە بەرای من پەیوەندی بەو رایانەوە هەیە کە لـــەم کۆڕەدا بەیاندەکرێ چونکە هەر بەشداربوانی ئەم کۆڕە ئەتوانن کەمو کوڕیو ناتەواوی ئەم کۆڕە چ لەرووی لێکۆلینەوەکانەوە .. وەچ لـــەرووی بەڕێوەبردنو ڕێکخستنی کۆڕەکەوە بخـــەنە-بەرچاو .

هاوکاری : ماموستا بـــۆ کۆڕی دووەم بەڕێوەبـــەرایەتی گشتی خوێندنی کوردی چـــی لەمێشکایە ؟

ماموستا کمال :

پاش ئەوەی لـــەم کۆڕە ئەبینـــەوە وام بڕیارداوە کـــە (استفتاء)ەکەی ناو کۆڕەکە بە سەرپێیی نەڕوات .. ، بەڵکـو بەووردی لێی بکۆلینەوەو بەپێی توانای هونـــەریو دارایی لێی ووردبینەوە .. وەبەرای من بۆ ئەوەی سوودی ئەم کۆڕە گووم نەبێت پێویستە چەند کۆڕێکی تر بکەین بۆ منهجو ماموستاو .. هتد .. ، چونکە عەمەلیـــەتی فێرکردن تەنیا یەك تالە رەگەز نیە . بەڵکو کۆمەڵە رەگەزێکی تێکەلاوەو ئـــەنجامی ئـــەم تێکەلاویەیە .

ئومێدموایە پاش بەتەواوەتی جێ بەجێ کـــردنی ئۆتۆنۆمی مەجالو ماوە زۆر زیاتربێت بۆ بەستنی کۆنگرەو کۆڕی تر .. وەئومێدیشم وایە ئەویارمەتیەی لەوەزارەتی تەربیەوەئەماندرێتی لەدوارۆژ زیاتر بێتو بتوانین لەگەڵیانا کەموکورتیەکانمـــان پڕبکەینەوە .

وە لەکۆتایی باسەکـــەمدا بەپێویستی ئەزانم کـــە بەناوی خۆمو ئەندامانی لیژنەکەمانەوە زۆر سوپاسی وەزیری کاروباری ژوورو بکەم کە بەراستی هەموو گیروگرفتو کۆسپێکی لەبەر-دەممانا نەهێشتو بەروحێـــکی ســـپۆرتانەوە بەتەنگمانەوە هات .

هەروەها سوپاسی وەزارەتی تربیەو اعلام ئەکەم بۆ ئـــەو یارمەتیەی خستیانە بـــەردەمی ئەم کۆڕە .

ماموستا جەلال دەباغ

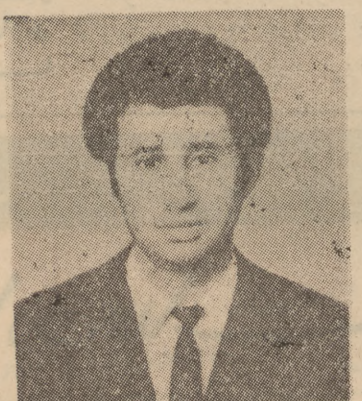

دکتۆر ئەورەحمانی حاجی مارف

دکتـــۆر عیزەدین مستەفا

ئینجا رووی پرسیارمان کردە دکتـــۆر عیزەدین مســـتەفا رەسوول :

هاوکـاری : دکتـــۆر .. تاچ رادەیەك ئـــەم کۆڕە سەر-کەوتنی وەدەست هێناوە ؟

دکتۆر عیزەدین : بەلامنـەوە کۆڕەکـــە لـەزۆر ڕووەوە سەرکەوتوبو ..

یەکەم : وەك هـــەموو کۆڕو کۆبونەوەیەکی تر کۆمەڵێك بیر روناکی کورد چـــەند رۆژێك پێکەوە بن ئەبێ بەهۆی یەکتر-ناسینو بیروڕای جیـــاواز ئاڵوگۆڕ کردن .

دووەم : ئەم کۆمەڵـــە بیر روناکەی بەشداری کۆڕەکـــە بوون جارێکی کە ئەو راستیەیان سەلماندەوە کـــە کتێبی کوردی قوتابخانە ئەبێ بەیـــەك جۆر بنووسرێو بناغەکەی ئەو زمانە ئەدەبیە بێ کە لەدەوری بابانەوە تائێستا لەکوردستانی خوارووداو زمانی خوێندنو نووسینە .

کۆڕەکـــە بڕیاری تەواوی لەســـەر ئەمـــەدا .. جێی دڵخۆشیە کە ئەو برایانەی لـە پارێزگای دهۆکەوە هاتبـــوون زۆر بەگەرمیەوە دەنگیان لەگەڵ ئەم بڕیارەدا بوو .. وە هەموو هەوڵێکی کورد کردن بـــە دوو یان بەرێبـــازێکی ناواقیعیو ناعیلمیو خراپ دانا ..

سێیەم : گەلێك بناغـــەی زانستی دەربارەی ئیمـــلاو ڕێزمانو پەیوەندی زمـــانو دیالێکتو فەرهەنگ راگەیانراو داچەسپێنرا ..

چوارەم : گەلێك ڕێوشوێنی باش بۆ ئیشـــی لەمـــەودوای خوێندنی کوردی راگـــەیەنرا .

پێنجەم : هەندێ باسی تـــر لەکۆڕەکەدا خوێندرایەوە ... ئەمەش ئەو ســـوودەی هەبوو کـــەوا لەڕێکخەرانی ئـــەم چەشنە کۆڕانە بکا کە لەمەودوا ووردتر خەڵـــك هەڵبژێرنو زووتر بڕیار لەسەر باسەکان بدەن :

شەشەم : لەگـــەڵ ئەوەدا کەڕێکخستنی کاروباری کۆڕەکە لەرادەیـــەکی باشدا بـــوو بەلام لەبەرئەوەی کەئەمە یەکەم کۆڕە بۆباسی کتێبـــی کوردی تەرخان بکرێ .... بوو بەهۆی ئەوە سوود لە کـــەمو کوڕی گشتی ببینرێو تەجروبەیەك لـــە ڕێکخستندا دەس بکەوێت .

ماموستا کامل بەسیر

ئەمجا ئەم پرسیارەمان لـــە ماموستا کامل بصیر کرد :

هاوکاری : ماموستا بەڕێزتان ئەو گیروگرفتانـــەی هاتونەتە ڕێگای ئەم تاقی کردنەوەیە چین و چۆن چارەسەر ئەکرێن :

بەر لە هەموو شتێك ئـەبی دان بەوەدا بنێم کە لێپرسراوان بەچـالاکی پێویستیەکـــانی سەرکەوتنی ئەم تاقی کردنەوە-یەیان هێنابوە دێ بەلام کـــە پرسیارەکەتان بەدوای گیـــرو گرفتەکانی ئەم تاقی کردنـــەوە بێهاوتاو دەست پێشـــکەریە ئەگـــەڕێ (هەرچـــەند ئەمەش ئەرکێکی رۆژنامـــە گەری پێویستە رەنگە بـــزم هەبێ بلێم ئەگەر ئـــەم گیروگرفتانـــەی خـــوارەوە چارەسەربکرانایە تاقـــی کردنەوەکە زۆرتر سەرکەوتوو ئەبوو .

یەکەم : زۆربەی باسەکـان بەپەلە نووسرابون چونکـە ماوەی پێسپێرانی نووسـەرە-کانیان کەم بـوو . ئــــەم گیروگرفتەش بەوە چارەسـەر ئەکرێت کەئەبـــێ لەمەودوا پێش کۆڕەکە بەهەشت مانگ ئەو باسانە بەپســـپۆڕانو شارەزایان بسپێرێن .

دووەم : بەهیچ جـــۆرێك بەشـــداری کەرانـــی تاقی کردنەوەکـــە دەرفەتـی لێکۆلینەوەی باسەکانیان نەبوو چونکە ئەم باسانە پێـــش کونگرەکە بەیەك ڕۆژ دابـەش کرانو بانگکراوان لە ڕۆژانـی کۆنگرەکەدا بەگوێ گـرتن لـە باسەکان خەریك بـــوون . ئەبوایە ئەم باسانە پێـــش دوومانگ لەگرتنی کۆڕەکـــە بگەیشتنایە دەست بانگکراوان یاخود هیچ نەبوایە یەکسـەر کۆمیتەکانی لێکۆلینەوە پێـــك بهێنرانایەو بانگکـــراوان دەستیان بکردایە بـــە لێکۆلینەوەی باسەکان .

سێیەم : هەرچەند تاقـــی کردنەوەکە دەست پێشـکەری یەکی بەکەلکی وەزارەتـــی کاروباری ژوورو بو ئەبوایـــە کۆمیتەیەکی ئامادەکردن لەلایەن هەموو دەسگا ڕۆشن بـیریو زانستیەکانی کوردستان وەکو بەڕێوە بەرایەتی خوێنـــدنی گشتی کوردیو زانکـــۆی سلێمانیو کۆڕی زانیـــاری کوردو یەکێتی نورســـەرانی کوردو کۆمەڵی ڕۆشن بـــیری کوردی .. هتد .. پێـــك بهێنرایە بۆ نەخشەکێشـــانی تاقی کردنەوەکەو دەســـت نیشان کردنی باسەکانو دانانی کۆمیتەی پسپۆڕو شـــارەزا بۆ ئامادەکردنی باسەکە ئـــەم پێشنیارە (بێگومان) ئەنجامی ئەوەیە کە چەند بابەتیك هەبوو ئەبوایە لێیان بکۆلرایـــەتەوەو باسەکان بیروڕای کەســـی نەبوونایەو هەموو باســـەکان وەکو پێویستیەك ئەنجـــام بدرانایە ..

ماموستا جەلال دەباغ

ئەوباسو لێکولنیەوانەی کەلەم کۆڕەدا خوێندرانەوە تـــاچ

هاوکاری : - سـەرچـەمی رادەیەك لەگەل واقیعی ئەمڕۆی خوێندەواری کـــــوردیدا ئەگونجیو ئامانجە گشتی یەکەی ئەم کورە ئەپێکی ؟

لەم کۆڕەدا (یەکەمین کۆڕی لێکۆلینەوەی کتیبەکـــانی قوتابخانە بەزمانی کوردی) کە لە روژانـــی ٢٥ ، ٢٦ ، ٢٧ـی تەمووزدا لە شەقلاوە لەلایـــەن بەرێوە بەریتی گشـــتی خوێندنی کوردیەوە ریکخرانو باسو لێکولینەوە پیشـــکەش کراون ، هەندێك لەم باسـانە تارادەیـــەکی باش لەگـــەڵ واقیعی ئەمڕوی خوێنـــدەواری کوردیدا گونجانو ئامانجـــە گشتی یەکەی ئەم کـــۆڕەیـان پێکاو هەندیکی تریشیان هیشتا زوریان مابوو ئەو مەبەســـتە بهیننەدی ، ئەم راستی یـەش بەباشی لەکۆڕەکـــەدا بـــۆ بەشداران کەوتە روو .

جا هەرچەندە لیژنـــەی سەرپەرشتی کردنی ئەم کـــۆڕە رەنجیکی باشو ئەرکیـــکی

بڕوانـــە ل ٧

ئەم هەفتەیە لە مێژوودا

ئەم هەفتەیەمان کە لە ١١ تا ١٧ی ئـاب ئەگرێتەوە ڕێکەوتی ٢٠ تا ٢٧ی خەرمانانی کوردی یە ئەم رودوە گرنگانەی تیـــادا قەوماوە :

رووداوی کوردی :

لـــە ١١ی ئابی ١٩٣٧دا بەکر صدقی لەفرۆکـــەخانەی موسل کوژرا .

لـــە ١١ی ئابی ١٩٦٩دا کۆمەڵەی خوێندکارانی کوردی ئەوروپا لە شاری بەرلـــین کۆنگـــرەی سیانزەهەمیـــان بەست .

لـــە ١٣ی ئابی ١٩٤٠دا ماموستا رەشید زەکی کابـان مرد .

لـــە ١٥ی ئابی ١٩٤٥دا پارتی دیموکراتی کوردستانی ئێران دامەزرا .

لـــە ١٥ی ئابی ١٩٦١دا دووەم کۆنگرەی ماموســـتایانی کورد لەشەقلاوە بەسترا .

لـــە ١٦ی ئابی ١٩٤٢دا کۆمەڵەی (ژ.ك) لەکوردستانی ئێران دامەزرا .

لـــە ١٦ی ئابی ١٩٤٦دا پارتی دیموکراتی کوردسـتانی عێراق دامەزرا .

لـــە ١٧ی ئابی ١٩٦٥دا دەیەمین کۆنگرەی کۆمەڵـــەی خوێندکارانی کوردی ئـەوروپا لە بەرلینی رۆژئاوا کۆبوەوە .

رووداوی عیراقیو عـەرەبی :

لـــە ١٢ی ئابی ١٩٢٠دا شێخ (ضاری الزوبعی) کاپتن (لچمن)ی بەریتانیایی کوشت .

لـــە ١٤ی ئابی ١٩٥٢دا تەقە لەگیراوە سیاســـیەکانی بەندیخانەی کوت کرا .

لـــە ١٤ی ئابی ١٩٧١دا دورگەی (بەحرین) سەربەخۆیی وەرگرت .

لـــە ١٥ی ئابی ٣٠ پێش زایـیندا - کلیـــوپاترە خۆی کوشتو رومەکـــان میسریان داگیر کرد .

لـــە ١٦ی ئابی ١٩٢٩دا شۆرشی (بوراق) لەفەلەستین رویدا .

- نەریمان -

گەشەکردنی خوێندەواری لەناو منالانی جوتیارانا مەرجی دامەزراندنی دوارۆژێکی خۆشە

عبدالله بەرزنجەیی

جوتیارانی کوردستان کـــەزوربەی هەرە زۆری دانیشتوانی کوردستانیان لێ پێـــك دیتوچینی زەحمـــەت کێشو زۆر لێکراوی کوردســـتان بون ، هەمیشە لەژێر باری نەخوێندە واریو نەزانـــینو زۆرداریانالاندویانەو لـــەژێر ئـــەوبارە گەورەیەدا توشی هیـــلاکیو ناخۆشیو دەربەدەری ئـــەم ناوچەو ئەو ناو چەبون .

بۆیە بۆپیشخستنی ئـــەوچینە داماوە هەژارە بەشخورا-وەی گەلەکەمان لـــەم روژەداوا باشە پیویستیەکانیان بەپێی توانا چارەسەر بکریتو هەول بدریت کەباری ژیانیانو پلەی زانیاریان بەرز بکریتـــەوە ، هەلبەتە هەنگاوی کاریگـــەری ئێستاش لـــەم رۆژەدا پێش هەموو شتێك خوێنـــدەواری یە کە زوربەی منالە هەژارەکانی ئەم چینەی گەلـەکـەمان لەروی خوێندەواری یەوە بێ بـــەشنو وائیستاکەش کاتی هەنگاو نانی کردنەوەی قوتابخانەی ساڵی ئەمســـالمانەو هـــەمولایەکو بەتایبەتی خاوەن عیلاقە بایریك بکەنەوە بۆ چارەسەرکردنی ئەم دەردەی بەئەنقەست لـــە کوردستانا لەمەوپێش بـــلاو کراوەتەوە .

خۆ هەموولایەك گەیشتوینەتە ئەوەی کە لە کوردســـتانەکەی ئیمەو بەتایبـــەتی لادێکانی کوردستان قوتابخـــانە زۆر کەمەو ئەو قوتابخانانەی کەهەن ناتوانن چارەسەری گیروگرفتی نەخوێندەواری بکەنو بەشـــی هەموو منالە جوتیارەکانی لادێ بکـــەنو بویە نەخشـــەکانی ئەمسالمان هەروەك وتمان زیاد کردنی قوتابخـــانەی تیابیتوســـود لەو خوێنـــدەوارانە وەربگیرێ کەبێ کارنو هیشتادانەمەزراون ، چونکە بە بلاو کردنەوەی خوێندەواریو رزگار کردنی منالانی جوتیـــارانی کوردستان هەنگاوی بنچینەیی دامەزراندنی دوا روژێکـــی بەختیاری ئەم چینـــەیە ، وەتا خوێندەواری بەتەواوی لـــەناو جوتیـــارانا بلاو نەبێتەوە ، هوشیاری چینایەتیو نەتەوایە-تیش بەتەواوەتی جیگـــای خۆی ناگریتو جوتیـــاران لـــەزولمو زوڕو فروفیـــلی چەوسینەرە-وایەتی رزگاریان نابیت .

institut kurde paris

لێ چونەك لسەر زمانی كوردی

صالح علي گوللی

-٢-

وهەر وەسا فەردینان یوستی لسالا (١٨٠) یێ ڕێزمانسا كوردی بئەزمانێ ئەلەمانی یێ نڤیسی وناڤێ كتێباوی بێ وئەڤ كتێبە پێك هاتی ی ژ راونڤیسینێت نڤیسەرێت بەری وی وئەوی ژبیر و رایێت خو لسەر نڤیسی بێ وئینەنا وی ئەو بی لدەنگێ ناسینێ بكولت ئانكو بەلێ ئەڤ هیڤی یە لنك (فەردینان)ی بجەه نەهات وسەرنەكەفت چونكی لێ دیاربی كو ئەوی شەهرەزاییەكا بدروستی بفونوتیكا كوردی نەبی ووی شەهرەزایی للایێ گراماتیكێ ڤە زێدەترهەبی بی ٠

ولسالا (١٠٨٠) یێ ڕێزمانەكا كوردی یاهانی یە نڤیسینی وئەو نڤیسین بەرهەمێ زێدەتر ژهەشت سالا بی ژبەرهەمێ نڤیسەڤانێت كوردستانێ لوی سەردەمی و ئەڤ نڤیسینە بزارێ « هەكاری » ـاتبی نڤیسینێ ، وئەڤ نڤیسەرە ناڤێ وی بێ ، وپشتی هنگێ ئانكو لسالا (١٨٩٨) ی زاینی « ئەلبەرسوسین »ی كتێبەك نڤیسی لسەر ڕێزمانا كوردی بساڤ ونیشانا

وئەڤەژ پێك هاتی یە ژلێ چونەكێ لسەر زمانێ كوردی وزاراڤێت وێ ووی یێ چون لسەر (١١)زاراڤا كریی وهرچەند هەڤبەری ئێك كرین ولدویماهیكی هەڤبەراتی كربی وناڤبەرا زمانێ كوردی برەنگەكی گشتی وئەزمانێ فارسی ، وپشتی ئەڤی زمانەڤانی (اسكرمان)یی لسالا (١٩٠٦)یێ كتێبەك دروست كربی ولسەر زاراڤا موكریانی نڤیسی بی وهەروەسا لسەر بەرهەمێ نڤیسینا كوردی كربی بتێبت - لاتینی - - وپشكا سیێ ژنڤیسینا - اسكرمان -یی لسەر نڤیسینا كوردی بتێپت فارسی ٠

ولسالا ١٩١٩ ڕێزماناكوردی لین ناڤێ - ایراتیكل كوردیش گرامر -ی هاتیی نڤیسینی ژلایێ زمانەڤان یی ، وئەڤی هەولدان كرین داكوزاراڤەكی سڤك هەلبژێرت ژچاك ترین زاراڤا وێیمتە« دستورەكێ » بەلێ ئەڤ نڤیسەرە دهزروبیرێت خودا سەرنەكەفت ٠

ولسالا (١٩٢٦)ێ (ئەبی پول بایدر)ێ كتێبەكا ڤیسیە دروست كری لبن ناڤێ « گرامیر كوردی » وئەڤی لسەر زاراڤا - زاخو - ێ و - جەزیرا - بوتا - یێ نڤیسی لگەل هندە نڤیسنێت دی وئەڤە پێك هاتی بێ ژ (١٤) لاپەرا ئیەزمانێ فرەنسی وكوردی سەردەمێ خو راست ڤەكرن ٠

ولسالا (١٩٥٦)ێ ڕیزمان بروسی بو كوردیا كرمانجی نڤیسیی ، وپشتی پێنج سالا ژنڤیسنا - قناتی كوردووی - دوكتور - ماكانزی - پشكا ئێكێ ژ - كوردیش دایەلێكت ستەدیس - نڤیسی ٠

ولسالا (١٩٥٨)ێ دوكتور - ارنس مكاروسێ - ئەمریكی كتێبەك نڤیسی لبن ناڤێ - كوردیش گرامەر - وئەڤی گەلەك پویتە ئیەزمان ناسینێ كربی وزاراڤا سلیمانیێ هەڤبەری ئەزمانێت ئیرانی كربی ، وڤێت ئەم وێ خزمەتی ژیرنەكەین ئەواكو دوكتور - قناتی كوردوو -ی وئەوی ڕێزمان ئیەزمانێ كوردی وروسی نڤیسی ولێكدانا وی لسەر ڕێزمانا كوردی یاسەر- كەفتی بی وئەڤی گەلەك نەراستێت ئەزمانەڤانێت بەری

ولسالا (١٩٦٢)ێ پشكا دووێ ژوێ كتێبی نڤیسی وخو گەلەك یێ زەحمەت دابی ، وئەم وشێن بێژین - قناتی كوردووی گەلەك خزمەتا ئەزمانێ كوردی یێ كری ودخزمەتا خودا نەگوتیە كو ئەزمانێ كوردی ئەزمانەكی وەرگرتی ژئەزمانێ فارسی بەلێ دبێژت ئەزمانێ كوردی ئەرمانێ هندو وئەورویێیە ودكتور - ماكانزی - ی ژ هەر ئەوبیرو رایێت هەین لسەر ئەزمانێ كوردی وئەم درێژناكەین نڤیسینا ڤان ئەزمانەڤانا وئەر- مانەڤانێت دیتر بەرسڤەكی

زمان ومیللەتێ كورد ، ئەڤ موكم لسەر ئاخفتێنت دوژمنێت نفسەڤانێت مە بەحس كرین لزنجیرائێكی ویادوویێ رۆژهەلاتناس بین وفێری زمانێ كوردی بین ولسەر دنڤیسی وڤێت باش پشتا خوبوان قائم نەكەین هەرچەند ئەوانا خزمەتەكا بەركەفتی یێت كرین بەلێ ئەو دواقعێ كورداتیێ دا نەرابین وروینشتبین لدەمەكی بەرفرەهـ وژبەر هندێ هەتاكو لێ چونا ژیاكورت بوپشتی ئەڤان رۆژهەلات ناسا كوردێت مە دەست هاڤێت خەباتێ لسەر ڕێزمانێ بەلی ئەو ژ گەلەك سەرنەكەفتن ژبەر وێ چەندێ كو ئەزمانێ كوردی پەیوەندیا هەی لگەل ئەزمانێت نیەمالا هندو ئەوروپیا وچیراتێت وان وئەوان ژشەهرەزایی نەبی دوان ئەزمانا دا ویێ زانیبا ژتێدا وێ چەندێ ژئەزمانێت هندوئە وروپی نە وزانی هەتا بشێت هەڤەركەت لگەل ئەزمانێ كوردی بلایێ گراماتیكێ ڤە وهونەرا وێ ٠٠ ونهە ژئەم دێ ئینن لسەر ئەزمانە ڤانێت كورد وێ بینین ژڤان ئەزمانەڤانا ئەڤەبین : « سەیدا سشید صدقی كابان »ی لسالا (١٩٢٨)ێ یێ لسەر ئەزمانێ كوردی نڤیسی لبن ناڤێ « مختصر سەرفی كوردی » وئەڤی یێ لسەر زاراڤا سورانی بتنێ نڤیسی وچو تشتێ یەرفرەهـ نەنڤیسی یە هەتا كوهەڤبەراتیەكێ بكەت لگەل زاراڤێت كوردی ودیارە ئەوی شەهرەزایی نەبی دزاراڤێت دی دا لەوما گەلەك كێم و ڕەدروستی دبەرهەمێ وی د بین ٠

- یامای -

برادەرەكی ژزاخو بومە ئەڤ نوكتە یاڤرێكری :

داریڤانێت سلێڤانەی وەكی دچنە چیایێ بێخێری دارا ، باهراپتر ژ وان داریڤانا پێكڤەدچن ، سپێدێزوی دێداریڤان لدەوارێت خو سیاربن ئودێ قەستا زوزیرێت بنچیایكەن ، نەشێن بگەهنە چیای ، چنكوچیایێ بێخێری یێدێمە وەكی داریڤان بناڤدارا دكەڤن ،هەرێك ژ بەرێخوڤە دێبخودارا پێوان كەت هەرلسەر پشتادەوارا هەرێك كولاڤو جەمەدانیا ٠٠٠ كیسكێ تیتنێ ٠٠٠ شـویتكێ ٠٠٠ پەشمی هەرتشتەكێ دبەر ، دێهاڤێتەسەرادرا ئانكو ئەڤزەندكە ٠٠ ئەڤ قلوپوكو قرومكێتدارا من بخوپێوان كرن ، هنبدەك بوێ وەناكەن دێ بێژن ئەزهـولدەرێ ویبكەم یێنێزیكی دارێ

ئەزانیە؟

نڤیسینا : شكری

هە ژی ببیت ، بلا ئەوێت وێپێوان كرین ژ بارێوی پتربن ئەم دبێژین بردەمێ پێشیێ دبو نوكتە ٠٠٠ بەلێ نوكە ئەڤە یابویەئیجاد كەس بشولەكێ ٠٠ بتشتەكی ٠٠٠ ئودووا رازی نابیت ٠٠٠ بێهناوێ ناهێت ٠٠٠ مروڤێ نوكە بچو تێرنابیت هندی بدەنێ ٠٠ هندی بگەهیتێ ئوبەردەستا بكەڤیت دێ هەر بێژیت باهرا وێ هەزی بومن نابێژیت تێرا من بدەنە من من شولە بكەسێ دی نینە چەندبگەهیتێ ، چاڤێ من لێ نینە ، چنكو نەژ كیستێ وی یە ٠

ئەزم؟

وەرگێرانا : علی نقشبندی ژروژناما جمهوری

دیاركرنا (ئێكینیێ) دهەمی كاروكوكادا نەهندا شرینە ، یێ خود دانیت (كت) ئێكانەیێ خو - بتنێ دبینیت كەسەكێ دی نە ٠٠ ئێخسیرێ بیروباوەرێت خوێت چەپەلە ، دێ كەڤیتە هندەك دافا كوچوجارا ژێ رزگارنەبیت ، ئەوێ بزاڤو خەبتینا یێت دی داپوش دكەت ٠٠٠ بنئاخ دكەت ئەو بخوژی نە شێت بهەمی كاروكەسپارابیت شوینا هزرو تەخمینێت گەلەكا بگریت ، وی باوری بخوبتنێ یاهەی چجهی بوبزاڤا هەڤالەكی ناهێلیت حەزدكەت هەمی شوینا بخو بتنێ داگیركەت ئوبێخیتە بندەستێ خو ، كەسێ بچو حساب نەكەت ، ئەڤە لنك باهراپتر ژعیراقیا یاهەی ، ئەڤە ژئیجادا مروڤێت بێچارەیە یێ هندەك كێمو كاسی لنك هەین حەزدكەت ڤانكورتیا داپوشیت بڤێ دیاركرنێ ، دا شوینا خەلەكاكیم تژیكەت ژ زنجیرا هزروتەخمینێت فەقاتییێیە ، هەكە گوت ئەزبتنێ ٠٠٠ ئەڤە نەمێرانیە ، بەلكو خوجەربانده ئوخو دیاركرنە لپێش چاڤێت خەلكێ كویێ بكێرهاتیە ٠٠٠ یێ بتاقەتە ٠٠٠ یێ زەربەدەستە كەس نەشێت خولبەرسینگی بگریت ٠٠٠ كەس لڤیدونیایێ نەشێتێ ٠٠٠ كەس فێرانەگەهیت دهزرو تەخمینادا ٠٠٠ئەڤە یادوهی ئوپێر نینە پەیدا دبیت لنك هندەك كەسا ، بەلكو یامایە دگەل هەر ژ دەمێ مروڤێ كەڤنێ بەرێ ، لچاخێ پێشی مێژووێ ، دەما مروڤا چباوەری بچوتشتانە ژبلی زەندو باسكێت خو ، نەدشیا هزرێت خوبكەت ژ كێم عاقلیا خو ، لدەمێ ئومێداوی ئەوبو كوبشێت خو بپارێزیت ژ دەعبا ئو ژجناوەراد ڤێرەدا مروڤ ما لسەرڤێ باوەرێ چ بوهەڤالێ خو نەدانا ژپێ چێبونێ ، بكیماتی بەرێخو كرەیت دی ، هەرما مروڤەكێ سەرهشك یێ سەرڕەق ، باوەرژخوكر كو كەسژوی چێترنزانیت ، یائەو دبێژیت ئەوا درستە یێت دیهەمی دخەلەتن ،هندی پێڤەبچیت دێ هەر بدویر كەڤیت ژراستییێ ئو دروستییێ حەتا دگەهیتە چاخێ چەسپاندنا رجیما (بورجوازی)كو دیمقراطیێ كارەكی چاك تێداكری بەلێ لوێرێ ژی هەرێمای لسەر هزروباوەرێت خو نەهاتیە خارێ ژ دارێ بەلایێ ،ئەم دبێژینە ڤانتوخما (مەژی ڕەش) ئان (مەژی نەساخ)دیسان ڕێزا ڤێزنجیرێ دگەهیتە مەزهەبا ئەوێت ڤەقەتیاین ژدیانەتا ، لنك هەرێكی مەزهەبی وی یێ درستە ، ئیجاخاوی ژ هەمی ئیجاجێت دی بسەركەفتی ترە ئان عەشیرەتاوی ژ هەمی عەشیرەتێت دی زیرەكو مێر خاس ترە ، هندەك ئوپتر یێت فەقیر یێت بەلنگاز دێ دبن دەستبن دێ ژارو ژویرترلێهێن ، یێ بسەركەفتی بتر دێ خو بلندكەت ، دێ بزاڤێكەت كو زوی بزوی د ریكێت بساناهیدا بگەهیتەیاخو ، حەتانابەیناوی ئوملەتی فرهە دبیت توژێ بدویر دكەڤیت ٠٠٠ دێمینیتە بتنێ ٠ ئەم پێدڤی مروڤێت چاكین یێ مللەتی ئاڤادكەن یێخو كێمتر حساب دكەت ژخەلكی یێبەرێخو بدەتە بەرپێدخو ، یێ شولكەر بێی كەیف بحو هاتن ، دابشێت فایدێ مللەتی بدەت ، بزانیت پێدڤیەیێ باشبیت فایدێ مللەتی دكاروكەسپاوی‌دا هەبیت ، ئەڤەژی بخو - بخو ناهێت دڤێت خوفێركەتدا كارەكێ باش بكەت دكوهورینا هزرو تەخمینادا بولایێ پێژڤەچونێ بو ئازادیێ ، بێی كو خو دانیت تشتەكێ بىواهایە دناڤ ڕێزا مللەتیدا (مەتەلەك مەیاهەی دبێژیت : بو كەسێ ئەوێ لیاخو نەهێتە خارێ ئوبمینیتە لسەر هنكیاخو یێ ل لەڤەنی سیاربوی ، ئەڤی چ ڕێ نا چنێ دێ وێ كەت یابكەیڤاخو خەلەت - درست ژ یاخو ناهێتە خارێ) ٠

ڤێ ژێ بخوینە

نڤیسینا
عبدی دهوكی

ڕوژا ذێرین لسەرزیارا (بەرمەكیا) وەرگەریا ، كتەكاكێم ژوێعێلێ هندێ بتێهن ئوگرانمان ، چەرخا دونیایێ زڤری بوحوكمێ (عبدالله المأمون)ی دیسان نەخوشی لسەر بەرمەكیا یابەردەوام بو ، چاڤدێریەكا تیژ (خەلیفا) لشوینوارێت واندكر ، نەدهێلا كەس بسەرڤەبچیت ئانسەرا بدەت ئانقەستا شوینخانیێت وانبكەت ، ئان دگەل ئێكی ژوان باخڤیت دا سەرلێ هێتە برین ، خەلیفا هەیتە دانابونە بەرمالێت وان داكەس قەستنەكەتێ ، بوێژی وەنەدكر نوبەدار دانابەبەرزیارەتێت بەرمەكیا هەركیێ بوكرباگری ئان (فاتحەك) داباسەر روحاوان دگرت هەكەیێ بیانی با داكەنەد گرتی خانێ ڤە ٠٠ هەكە یێ بازێری با داسەری لێ برن ٠كەس نینەلدرێژیا مێژووێ نەزانیت كوچاكی ئوقەنجی ئو خێر خازیا بەرمەكیا چەندبو بوهەمی‌مللەتی ، مێژو نڤیسەر دبێژن دكتێبا (عیون الاخبار فی سیرة الاخیار) د چاپێ سالا (١٩٥٥)ێ دا ئەوا هاتیەكرن دگەلڕێشتا بەرمەكیا نەژبەر خرابیئو ئالوزیا دلێ وان بو٠٠ نەژبەر هندێبو داحوكمێ ژعەباسیا بستینن ئو ڕوینینە جهێ خەلیفێت ئیسلامێ ٠ ئان ببنە كاربەدەستو حاكم لسەرجهێت بوسلمانا ٠٠ نە ژبەر دلانا (هارون الرشید)ی بو ژ وان سەرا خویشكا وی (عەباسێ) نە ٠٠ نە ٠٠ ئەڤەهەمی سویچ نەبو كو (قوتبریا) ڤێ ڕێشتا بكێرهاتی هارون الرشید بینیت ٠ ئەڤ فامیلیەد دیاربون بمەردیێ ٠٠ بنادانێ بو فەقروژارا ٠٠ كییێ خو حەوجەكربا وێبوكەن یا ژدەستی هاتبا بێ قەرومنەت ، قەنجی ئوچاكی لخەلكێ نیاسو نەنیاس دكرن ٠٠ حەتا گەهشتینە پەیسكەكا بلند كو خەلكێ مللەتی لدویرو نێزیك قەست دكرێ هارون الرشیدی هەست ژێكرن ئوژێ ترسا چنكو چیا وانحەزدكر دهاتەكرن چ لنكخەلیفەی با چ لجهێت دویربا ، مالەكێچاك كەفتەبەردەستا وانژێ بەلاڤدكر بێی ڤەگرتن (نەڤەدشارت) دلێ هارون الرشیدی لێ خەلەت بو (نەمامو دو ڕویا) ئو چاڤ پێ نەڕابویا بزاڤەكا مەزنلنك خەلیفەی كر حەتا بەرێ وی ژوان وەرگێڕای ، ئینا فەرمانا سەرێوان دا ، كو كەسێ ژوان نەهێلن ، ژبلی كوبەرمەكیا دەستەكێ بالا هەبو ئو هاریكاربون بو دموكومكرنا حوكمێ عەباسیادا كوشتناوان نەژبەرهندێ بو كو ئەڤ ڕێشتە فارسن چنكووان خزمەتەكا بنرخ بوئیسلامێ ئو خەلیفا دكر ٠

مێژو دبێژیت : خەلیفە لێپەشێمان بو گەلەك حەتا دبێژن خەلیفەی پشتی كوشتناوان تبلێتخو دانە بەر ددانێتخو حەتا خوینیدبن نەینوكێت‌وی هەلاڤێتی ژپەشێمانیدا ، خەلیفەی گوت : من نەزانی من بوچی وەكر ٠٠ كێبمن كر ٠٠هەكە دلێمن ئەڤە بمنكربا دا بنەینوكاوی ژ قەفەسا سینگێخو ئینمە دەرێ تودا بنئاخ كەم ٠

بو حوكمێ (عبدالله المأمونی) زێرەڤان دانانە بەرزیارەتێت بەرمەكیا كادێ كیلسەر (كێلێت) وان كەتەگری ٠

نوبەدارا دیت پیرەمێرەكهات چو بەركێلیا كوڕێ (ئەحیایێ) بەرمەكی ئو دەست بگری كر نوبەدارا جابگەهانده خەلیفەی وێژێ فەرمانكر كووی پیرەمێری بینن دەما نوبەدارا گوتیە پیرەمێری كو خەلیفە داخازاوی دكەت دیشن ڕهێت وی یێت سپی یێت شلبوین ژ بەرئاڤا ڕوندكا چاڤێت‌وی یێت پەنگیاین ،دەست دا بەریكاخو پارچە كاغەزەك ئینا دەرڤە ئو دادەستێ نوبەدارا گوتێ ڤێكاغەزێ بدەئەڤ بچیكێت من ٠٠ ئەڤە وەسیەتامنە چنكو ئەز چاكدزانم دێ سەرێ من هێتە برین ٠٠ وەكی پیرەمێر بریە دیوانا خەلیفەی خەلیفەی گوتێ: دیارە تونە خەلكێ ڤیبازێری ٠ تویێ بیانی!تو یێ ژ كیژبازێری

ئو ناڤێ تە چیە؟ ماتو نزانی چێنابیت توبو بەرمەكیا بكەیەگری !! پیرەمێری گوت: ناڤێ من (منذركوڕێ نەعمانی) یە ، ئەز خەلكێ شامێمە ٠٠٠ فەلەكێ پشتاخودامن دەمەكێ بەركورتدا من چو نەما عەیالێمن مابرسی ئورویس ، خێرخازەكی گوتەمن هەرەقەستا بەرمەكیابكە لبەغدا ،ئەز بزارۆكێت خوڤە كەتینەدەشتێ مەقەستا بەغداكر ، من خێزانێخو هێلا لبەر دەرێ مزگەفتەكێ لبەغدا ئومن قەستامالا بەرمەكیاكر ئەزێ نەشەهرەزابوم من پسیاركر جامێرەكی مالا ئەحیایێ بەرمەكی نیشامندا ، دەما ئەز گەهشتیمەبەر دەركێ وی من دیت مالاوی داوەتە ئو شەهیانەیە ، سەد خولاما سەد تەفسیێت دەستدا هەر خوانچەكێ هزار دینارێت تێداكییێ چوژور خولامدا فەرخە سێنیەكێ ڤالاكەنە كوشاوی ئودا وێبخوزی دەتە كەفشێوی منچاك بەرێخودایێ دبینم ئەوخوانچەژی زیڤن ، نوبەداری بەردەری گوتەمن : توبوچی ناچیەژور بخوپارا !!

من گوتێ : ئەز یێ بیانیمە ٠٠ ئەز دترسم سەرێمن بهێتە برین سەراپارا خێزانێمن دێمینیتە بێسەمیان نوبەداری دەستێ منگرت ئەزبرمە ژورخولامەكهات خوانچەك ڤالاكرە كوشامن ئوخوانچە دابن كەفشێمن چاڤێ ئەحیای بمن كەفت گوتەخولامەكی وی مروڤێ هەببینە ڤێرێ ، دەماخولامی گوتیە من كو ئەحیای ئەزدڤێم خوین نەما دلەشێمن دەستو پێد من هشكبون ، بكوتەك منخوخراندەنك ئەحیای بكەیف خوشی گوتەمن دیارە تویێ ژدویرهاتی ! منژی گوتێ : بەلێ ٠٠٠

گوت : تەچ داخاز هەیە نەترسە جهێ ترسێ ئو شەرمێ لنك من نینە ٠٠٠ من ژی بو ڤەگێراڤە حالێ ئەزكەتیمێ ، گوت:هزرا دنیارێتدی بدەنەڤی مروڤی ٠٠٠ من گوتێ : خێزانێ خو من یێ هێلایە لدەركێ مزگەفتەكی ئو من قەستاتە یاكری ٠٠٠ گوت : دلێ تە پێڤە نەبیت خێزانێ تە خولاما یێت ئینانیە مالامن توژێ هەڕەدیوانێ پیرەمێر هەرێت كەتەگری ئو دبەر ڕا یێتبێژیت ئو خەلیفەیێ گوهێ خود دەتێ ، گوت : ئەز دەهـ ڕوژا مامە لدیوانخانێ بقەدر ئو قیمەت بخارنو ڤەخارنەكا چاك ، پاشیمن داخازكر كو بچیكێت خوببینم دەما چاڤێت من بزاڕوویێت من كەفتیمن نەنیاسین ژ جلكێتوان یێت ئارمیشی و ڕەنگێوانێ خوش ٠ ئەحیای گوتەمن : تە چ لدیف خو هێلایە لشامێ !!

من گوتێ : چو ٠٠٠ نە ٠٠٠گوت : ماتو بوچی لڤێرەنابی لنكمن !! ئەزمام ، حالێمن خوشبو ، دوگوند منبخوكڕین داعەیالێخو پێ بخودانكەم ٠٠ پشتی فەرمانا سەرێوان ڕاكری هەردو گوند ژی ژمن هاتنەستاندن چنكو من كڕیبون بوێ قەنجیێ یاوان دگەل من كری جارەكا دی ئەز مامە ڕویتو ڕسوا ، خێزانێمن كەتەڤ كولانا برسی ئوبێجلك ٠ پیرەمێری گوت : خەلیفەی خوشبیت مائەزێ نەحەقم ئەز لسەر زیارەتێ وی بكەمە گری ٠٠٠ من چو بووان پێچێنابیت ژبلی ڤان ڕوندكێت بێبهـا خەلیفەی فەرمانكر كو هەردوو گوندێت وی بدەنەڤێ ئو هزار دینار دانە پیرەمێری ٠٠٠ گوتێ : ئەڤەژی قەنجیامن بوتە ٠٠٠ پیرەمێری هەركرەگری ، خەلیفەی گوتێ : دسەر ڤێ چاكیێ ژی ڕا توهەرێ دكەیەگری !! پیرەمێری گوت : ئەڤە ژی هەر دەولەت سەرێ وانە ٠٠٠ خەلیفەی گوتێ : چاوا ! پیرەمێری گوت : هەكە وان قەنجی دكەلمن نەكربا ئەز ژ برسێ بعەیال ڤە قوڕتال نەدبوم ئو غەدر لمن نەدهاتەكرن گوندێتمن ژ منستاندبان ٠٠٠ من بووان نەدكرەگری لسەر زیارەتا ٠٠٠ تەئەز نەد دیتم ئو نەدنیاسیم ٠٠٠ تە گوندنەد دانەڤ من ٠٠٠ ئەڤە ژی هەر دەولەت سەرێ بەرمەكیانە ٠٠

خەلیفەی گوت : ڕاستە تویێ حەقی بوبكەیەگری ٠٠٠ یاپێشیێتمە د گەل بەرمەكیا- كری ناهێتە ژبیركرن لدرێژیا دونیایێ ئودێ بیتەجهێ پسیارێ كوشتنا وان ئو ڤەبراندنا وان چیكەكا ڕەشە لبەر پەڕێ عەباسیا حەتا - حەتایێ ، چنكو هندی ئەز هزرێت خودكەم من نە زانی ژبەرچ ئەو بسەرێ وان ئینا ، هەكە ژبەر ناڤی ئو دەولە مەندیێ ئو حوكمێ جهی بیت ناخازیتەڤێ چەندێ ، ما چ حەق كێ لسەر كێ هەیە هەو ڤەبرینیت ، ماهەكە خرابیەك جەعفەرێ بەرمەكی هەبیت ما چاكی ژی وی بو واننەبویە ؟ هەكە خەلەتیەكێ ڕویدابیت ژ ئێكی ژوان ماچاكیا ئەحیایێ بەرمەكی بو هارون الرشیدی شوینا وێ ناگریت ، هەكە خرابی ئوزەرەر یابحساب بیت ماچاكی ئو باشییێ ژی چ جهـ نینن ؟! ماهندی یێ پێ چێبوی بیت خەلیفە هارون الرشید ماڤ خودێ مەستره مائەمر ، هەمی شولوتشت نەهێلان چ فایدە وی بخو ژ ڤەبراندنا بەرمەكیا دیت ، ئینسان دێ مریت كەلەخێ وی دێ پویچ بیت كرم دێخون پشتی وی خودێ دزانیت كادێ یاچاوابیت ، خەلیفەی گوتە پیرەمێری : ستێر بەرمەكیا ڕشت ئ هەر وەچكو چەرخو فەلەك لگەلەكا بچەپی زڤری ، ئوگەلەك دناڤبوڕێ خودا وەرپێچاین ، نە روردار ٠٠٠ نەكاربەدەست ٠٠ نە خێرخاز ٠٠٠ نەتەعداكەر ٠٠٠ نەچاكو نەخراب ٠٠٠ كەس نامینیتە ساخ هەر كەسەك دێ دەمێ ژیاراخو بورینیت ئودێ چیت ٠٠٠ دێ هێتە ژبیركرن پشتی دەمەكێ كێم ، هەر وەچكو نەی ، دێ پاشی وی مینیت شولاوی یاچاك ، قەنجیاوی دگەل خەلكێ ، ئەو بتنێ دێ بومینیت ، پیرەمێر بلاكەس دلێخو بدونیایێ خوشنەكەت ڕێزا بەرێت دیواریە هوستا دێبەرەكی لرێزێ قائم كەت ئو دێ پێ خو لبەرەكێ دێ‌دەت دێد دیواریدا هاڤێت ، كانێ یێت خودان مالو دەولەت !! كا یێت زێرەكو بجورعەت !! كا یێت دەستگەرمو مێرین !! كا یێت خودان خولامو خلمەتكار !! كا یێحوكمكری چ بچاكی چ بزورداری !! كا خودانشیلانو ئاڤەدان !! كا ئەوێ نیڤا دونیایێ داگیركری ئو بوكێ هێلا ! ڤێجار توخو عاجزنەكە ئوبەس بكەگری دونیا چونینە ٠

هەكە مروڤی باوەری هەبیت دێمریت مروڤ كەسێ عاجز ناكەت چنكی تشتومالو سەنتەنەتا دونیایێ چونینە ، دونیا بو دونیایێیە نەبو پشتی مرنێ یە ٠

×

institutkurde.paris

دکتۆر ئیحسان فوئاد دەربارەی کۆنگرەی ڕۆژهەلاتناسانی جیهانی بۆ «هاوکاری» ئەدوێ

حەمید عەزیز
ئامادەی کردوە

بەبۆنەی بیرەوەری ـ١٠٠ـ ساڵەی گرتنی کونگرەی رۆژهەلات ناسانی جیهانی لەپاریس و بیرەوەری ١٥٠ ساڵەی پێکهێنانی کۆمەڵەی ئاسیایی و ١٥٠ ساڵەی حەل کردنی تیپی هیرۆگلۆفی ـ یەوە لە ١٦ تاکو ٢٢ی مانگی حوزەیرانی رابوردوودا لە پاریس گۆنگرەی بیست و نۆهەمی رۆژهەلات ناسانی جیهانی گیراو چەند دکتۆرو پسپورێکی کورد لەم کۆنگرەیەدا بەشداربوون ئیمەش بۆ ئاگادار کردنی خوێنەری کورد لەم کونگرەیەو ئەنجامەکانی و چونێتی پەیوەندی بەگەلی گوردەوە چاومان بە دکتور ئیحسان فوئاد سەرۆکی بەشی کوردی کولیجی ئەدەبیات کەوت و ئەم گفتوگۆیەمان لەگەڵدا کرد :ـ

پ : ئامانجی کونگرەی بیست و نۆهەمی رۆژهەلات ناسانی جیهانی چی بوو ؟

و : ماوەی دوو ساڵە کۆمەلێك لە رۆژهەلات ناسانی فەرەنسا لەگەل رۆژهەلات ناسانی تری ئەوروپا کۆمیتەیەکی ئامادەییان داناوە بۆ ئەوەی بەبۆنەی تێپەڕبونی صەد ساڵ بەسەر گرتنی یەکەم کونگرەی رۆژهەلات ناسان لەپاریسدا کە لەساڵی ١٨٧٣دا گیرا ، کونگرەیەکی تری جیهانی ببەستن . ئامانجی ئەم کونگرەیەش ئاڵوگۆڕ کردنی ئاقی کردنەوەو پێشنیازو خواستی رۆژهەلات ناسەکان بوو لەناو خۆیاندا لەگەڵ پیاچونەوەیەکی گشتی ئەو کێشەو گیروگرفتانەی کەدێنە بەردەمیان لەکاتی لێکۆلینەوەی ئەو باسانەی کە پەیوەندی بە خۆرهەلاتەوە هەیە . هەروەها بۆ دانانی پرۆگرامێکی زانستی بۆ پێشکەوتن و گەشەکردنی ئەو لێکۆلینەوانەی پەیوەندی یان بە رۆژهەلاتەوە هەیە . بێ گومان بەشێکی گەورە لە رۆژهەلاتناسان کە زوربەی تەمەنی خۆیان لەرێگای پێناسین و لێکۆلینەوەو زمانی ئەدەبیات و تراثی رۆژهەلاتدا بردۆتە سەر ، وەکو باسیان ئەکرد جاروبار توشی کێشەی وا تایبەتی بوون و ئەبێ کە ناچاریان ئەکات پرس بەو کەسانە بکەن کە خۆیان لەو مەیدانەدا پسپۆڕن و خەلکی رۆژهەلاتن بۆ ئەمەش باشترین هەل ئەوەیە کە کۆبونەوەیەکی جیهانی رێکبخرێت وەبەسەر بەستی هەرکەسە شارەزایی و ڕای خۆی دەربڕێ .

پ : ئێوە چۆن بەشداری ئەو کۆنگرەیە بوون ؟

و : لەمانگی حوزەیرانی ئەمساڵ لەسکرتاریەتی کۆنگرەی بیست و نۆهەمی رۆژهەلاتناسەکان لەفەرەنساوە بانگردنێکی تایبەتیم پێ گەیشت تیادا نوسرابوو وەداوای ئامادەبوونی خۆمی تیادا کرابوو وەبەڵێنی ئەوە درا کەهەموو یارمەتیەکی پیویست پێشکەش بکرێت .

پ ئێوەو برا کوردەکانی تر چیتان پێشکەش کونگرەکە کرد؟

و ـ ئێمەو دکتور محمد نوری عارف مامۆستای زمانی فارسی لەبەشی کوردی زانستگای سلیمانی و کاك عصمت شریف وانی وە کاك هەژار موکریانی و دکتور کمال مظهرو دکتورە سرین فخری و کاك شفیق توفیق قزاز لەبەشی مێژوو ئەخوێنێ لەکۆنگرەکەدا بەشداربوون وەزوربەی مامۆستاکانی بەشی کوردی بانگکرابوون بەڵام لەبەر زروفی تایبەتی خۆیان نەیانتوانی بێن . هەریەکێ لە ئێمە باسێکی پێشکەشکردبوو ، باسەکەی من له حوزەیرانی ئەمساڵ لەلایەن کۆمیتەی ئەم کونگرەیەوە پەسندکرا ، کە لەژێر ناوی (کارکردنی ئەدەبیاتی رۆژئاوا لەسەر پەرەسەندنی پەخشانی کوردی ـ پرۆژەی لێکولینەوەیەکی بەراوردکردن پێشکەش کردبوو ،

• • •

هەروەها دکتور نەسرین فخری باسێکی زمانەوانی و دکتور کمال مظهر باسی ئەوکێشانەی کردبوو کە لەنوسینەوەی مێژووی کوردا توشی مێژونووسەکانی کورد ئەبن لەگەڵ دەرخستنی دەوری کۆڕی زانیاری لەپێناوی گەشەکردن و پەرەسەندنی روشنبیری کوردیدا . وە کاك عصمت شریف وانلی باسیکی مێژویی کۆنی پێشکەش کرد کەپەیوەندی بەسەدەی پانزەهەمەوە بوو .. بڕیاریش وایە کە ئەم باسانە بەوزمانەی پیان نوسراون (فەرەنسایی ، ئینگلیزی ، فارسی) بلاوبکرێنەوە .

جگە لەم پسپورە کوردانە کۆمەلێك لەو شارەزایانەهاتبون کە خۆیان بە لێکولینەوەی دراساتی کوردی یەوە خەریك کردوە وەکو دکتور خالفین لطف اللەو دکتور کەمی سارەف لەیەکێتی سۆڤییتەوەو تۆماس بواو روجەرلیسکۆو پرۆفیسور لازار لەفەرەنساو ژنە خۆرهەلاتناسی فەرەنسایی جویس بلاو وەدکتور مەکەنزی لە ئینگلترەوەهاتبو .

پ ـ ئایا کوردو کوردستان وەکو نەتەوەو وڵاتێکی ناسراو وابوو لەلای بەشداربووانی کۆنگرەکە یان نا ؟

و ـ بێ گومان هەموو ئەو باسانەی لەوێ کران کەباسی زمانەوانی و ئەدەبی و مێژوویی بوو هەمووی پەیوەندی بە میللەتەکەمانەوە هەبوو وە لەو باسانەدا بەشێوەیەکی زانستی باسی کورد وەکو گەلێك و کوردستان وەکو وڵاتێك خرابۆوە روو ، کونگرەکەهۆڵێکی تایبەتی (هۆڵی ژمارە ـ٢٠٤ـی زانستگای سوربون) ـ لە رۆژی ١٩ـ٧ تەرخان کردبو وە ئەو باسانەی پەیوەندی بەکوردەوە هەبوو لەلایەن کوردشناسەکانەوە پێشکەش کرا ، وەلەو هۆڵەدا هەموو ئەو رۆژهەلاتناسانەی خۆیان بە مەسەلەکانی کوردی یەوە خەریك کردوە ئامادەببون وەکو دکتور مەکەنزی و پرۆفیسور لازارو تۆماس بوا کە سەرۆکی ئەم دانیشتنەبوو هەروەها جویس بلاو ئامادەببو جگە لە کۆمەلێکی رۆژهەلات ناسانی تورك و ئیرانی کە چەند پرسیارێکیان ئاراستەی ئەو کەسانەکرد کە باسەکانیان لەسەر کورد ئەخوێندەوەو لە زەمینەیەکی سەرکەوتوو زانستی یانەدا وەلامەکانیان درایەوە کەمایەی پەسەندی و زەزامەندی و خۆشی ئێمەو رۆژهەلات ناسەکان بوو .

ئەوەی لێرەدا ئەمەوێ باسی بکەم ئەو راستی یەیە کە رۆژهەلات ناسەکانی تورك و فارس بەچاوی سەرسوڕمان و چاوەڕێ نەکردنەوە بەشداری ئەم دانیشتنە بوون چونکە وادیارە بەخەیاڵیاندا نەئەهات رۆژی لە رۆژان دانیشتنێکی وا گەورەو لە کونگرەیەکی واجیهانی دا بۆ میللەتێکی بێ خاوەن و بەشخوراوی وەکو کورد تەرخان بکرێ و پسپۆری تایبەتی کورد تیایدا ئامادەو بەشدار ببن .

کۆمەڵەی کوردشناسی جیهانی

ئەوەی مایەی خۆشی ئێمە بوو لەو کۆبونەوە تایبەتی یەدا بڕیاری دامەزراندنی کۆمەڵەی جیهانی کوردشناسی درا . وەلە دواکوبونەوەدا ئەم بڕیارە لەلایەن سەرۆکایەتی کۆنگرەکەوە خوێنرایەوەو پەسندکرا

پ ـ ئەوەندەی پەیوەندی بەنەتەوەی کوردەوە بێت ئەنجامی کونگرەکە چی بوو ؟

و ـ وەکو لەسەرەتاوە وتمان کۆنگرەکە دوو دەسکەوتی گرنگی بوو :

١ ـ بۆیەکەم جار لە کۆنگرەیەکی جیهانی واگەورەدا دان بە دراساتی کوردیدا ئەنرێت ، وە ئەم بڕیارە هەرچەندە لەباری سەرنجی زانستی یەوە زۆرتر بایەخی هەیە بەڵام هەر ئەم بڕیارە خۆی لە خویدا دان پیانانێکی ئاشکرای بونی کوردە وەکو نەتەوەیەك کە خاوەنی قەوارەو تراث و رابوردویەکی پیرۆزە سەرەرای ئەو سەختی یە تیایاندا ژیاوە .

٢ ـ ئەو هەلە گەورەیە بووکە بو ئیمە هاتەپێشەوە بۆ پەیوەندی پەیداکردن لەگەل رۆژهەلاتناسەکانی جیهاندا ، وە باس کردنی میللەتی کوردلەباری شارستانی یەوە ، بێ گومان بەمەش ئەوراستی یەی کە لە مێشکیاندا هەبوو دەربارەی کورد رون و سەنگین تر بۆوە .

پ ـ بڕیاردرا کۆنگرەیەکی تر ببەسترێتەوە یان نا ؟

و ـ لەدوا کۆبونەوەدابڕیاردرا کە لەماوەی ئەم چوار ساڵەی ئایندەدا لەمەکسیکۆ یاخود لە مۆسکۆ کونگرەی سێهەمی خۆرهەلات ناسەکانی جیهانی بگیرێ .

لە مۆسکۆبێ باشترە

وە دەربارەی ئەوەی کە ئەم کونگرە تازەیە لە مۆسکو بگیری یان لە شوێنێکی تر دکتور ئیحسان وتی :

ـ یەکێتی سۆڤییەت هەر وەکو من شارەزاییم خاوەنی ئاقی کردنەوەیەکی ئیجگار گەورەو وردو فراوانە لەچونێتی بەستنی هەموو جۆرە کۆنگرەیەکدا ، وە ئەو میواندارییەی گەلی سوڤییەت وەکو میللەتێك و کاربەدەستان وەك دەولەتێك پێشکەشی ئەکەن لەگەڵ هیچ وڵاتێکی تردا بەراورد ناکرێ **جگە لەوەی کە بۆ کونگرەیەك کە باسی رۆژهەلاتناسی بکات یەکێتی سۆڤییەت وڵاتێکە لەو وڵاتانەی کە چ لەرابوردوودا وە چ لە ئێستادا پایەیەکی ئێجگار سەنگین و پتەوی هەیە بۆ نمونە لەزەمانی قەیسەری روسیادا بایەخێکی زۆر بەدەستنوسە کوردی یەکان دراوەو پارێزراون و ئەمڕۆش ئەم دەستنوسانە سەرمایەیەکی بەنرخ و گەورەیە بۆ کولتورو شارستانی کورد کەمایەی خۆشی و هاندانی هەموو کوردشناسەکانە .**

بەلام لەبەرئەوەی سەرۆکایەتی ئەم کۆنگرەیە بەچاوێکی ترەوە سەیری بەستنی ئەم کۆنگرەیەی ئەکردو ئەیەویست بەشێوەیەکی هەمە چەشنە (متنوع) ببەسترێ لەبەرئەوە ئەو دوو وڵاتەی دەستنیشان کردوو هەردوو وڵاتەکەش لەلایەن کۆنگریستەکانەوە پەسندکران .

پ ـ لە زانستگاکانی فەرەنسادا دەربارەی کوردو کوردستان چی ئەخوێندرێت و کوردشناسی گەیشتوتە چ پلەیەك ؟

و ـ بەداخەوە من ماوەیەکی زۆر کەم لەوێ مامەوە ، وە هەوڵێکی زۆریشمدا بۆئەوەی کتێبخانەی ناسیونال و کتێبخانەی معهدی زمانەکانی رۆژهەلات ببینم کە هەردووکیان لەبەرئەوەی پشوی هاوینە داخرابوون . وە ئەوەی توانیم ئەوەبو کە چەند کاربەدەستێکی ئەم دوو کتێبخانەیە ببینم و هەندێ چاپەمەنی تایبەتیان پێشکەش بکەم هەروەها کاربەدەستێکی کتێبخانەی معهدی زمانەکانی رۆژهەلات ، هەرچەندە کاتی پشوودان بوو یارمەتی دام و کەتەلۆگی ئەو کتێبانەی نیشاندام کەدەربارەی کورد نوسراونەتەوە ، وەلەو شتانەی پەیوەندی بەکوردی یەوە هەیەو لەوێ دەست ئەکەوێ چەند ژمارەیەکی رۆژنامەی (ژین)م بینی کە لەساڵی ١٩٥٥دا بۆ ئەم کتێبخانەیە نێردراوە . جگە لە هەندێ لەو کتێب و نامیلکانەی کە لە کوردستانی عیراق دەرچون و

بڕوانە ل ـ٧ـ

کارکردنی ئەدەبی ئەوروپا لە گەشەسەندنی پەخشانی کوردیدا
پرۆژەی ئەدەبێکی بەراوردە

ئەمە ئەوباسەیە کە دکتۆرئیحسان فوئاد لە کۆنگرەی رۆژ هەلاتناسانی جیهانی پێشکەشی کردوە .

ئاسەرەتای سەدەی بیستەم، هۆنراوە گەشترین دیمەنی رەگەزی ئەدەبی کوردی بوو وەك گەلێ لە میللەتانی کەی رۆژهەلات شاعیرانی کوردسەرکردەو یەکەم دەربڕی ئەم ئەدەبە بوون . لەبەر ئەوەی ئەم شاعیرانە شوێن پێی تراثێکی ئەدەبی گەلێ دەوڵەمەندیان هەلگرتبوو لەشیعردا ، بەپیویستی سەرشانی خۆیان دائەنا کە بەپەخشان شت دەربڕن .

لە سەرەتای سەدەی بیستەمەوە ، هۆیەکی کاریگەری نوێ هاتە کایەوە ، کەبە قولی کاری کردە سەر ئەدەبی کوردی . بۆیەکەم جار رۆشنبیرەکانی کورد کەوتنە بەر شەپۆلی کارکردنێکی ئێجگار مەزن لە ئەوروپاوە ، کە هەمو کێلگەیەکی روشنبیری گرتۆتەوە لەمانەش ئەدەب .

لەم گۆڕانە گەورەیەدا لەجیهانی خەیال بازی رومانسی شاعیرانەی رۆژ هەلاتەوە بەرەو تێگەیشتنێکی قووڵتری سروشتی ئادەمیزاد بەپەخشان ـ وەرگێڕان دەورێکی گەورەی هەبوو . ئەم وەرگێڕانە کەلە پاش ماوەیەك کارێکی بەجێی کردە سەر پەخشان نووسەکان .

بەزۆری (لەسەرەتادا) لەزمانەکانی ئینگلیزی ، فەرەنسی بون ، بەشێوەیەکی راستەوخۆ (یا ناراستەوخۆ) ، (لە تورکی و عەرەبی و فارسی یەوە بەتایبەتی لە ئەدەبیاتی سەدەی نۆزدە هەمەوە) .

گەشەسەندنی گیانی نەتەوایەتی لەسەدەی بیستەما، کەدەولەمەندترو بەهێزتربوو ، بەم تێکەلاوی یە لەگەل رۆشنبیری ئەوروپادا ـ هۆیەکی هاندەربوو کەپەخشان نووسەکانی کورد والێ بکات بیر لەهونەری پەخشان و پێشکەوتن بکەنەوە . بۆ یەکەم جار پەخشان نووسەکانی کورد کەوتنە نوسینی چیروك بەتایبەتی چیرۆکی کورت .

هەر چەند لەسەرەتادا پاڵەوانەکان زەق هەلبژێرابوون شێواز درشت و ساکاربووو وەچالاکی یەکی کەم ئەبینرا لەدابەشکردن و جلەوگرتنی کێشەو گیرو گرفتەکانی کۆمەلایەتیدا ـ لەگەل ئەمەشدا ئەم سەرەتایە ئەژمێردرێت بە هەنگاویکی کە بەرەو بەرزبوونەوەی پلەی هونەری و گەشەسەندنی شێواز کە لەپاش ماوەیەك هاتەدی .

وەرگێڕان لە ئەدەبی ئەوروپیەوە ـ بەتایبەتی لە ئەدەبی سەدەی نۆزدەهەمی فەرەنسی و ئینگلیزی وە (بۆ ئەم سەرەتایە) پالی بەنوسەرەکانی کوردەوە نا کە هەست بەبایەخی شێوازو گوفتوگۆ بکەن لەبەرهەمەکانیان .

خاوەنی ئەم لێکۆلینە وەیە (دراسەت) ئەرکی رونکردنەوەی ئەم بابەتەی خستۆتە سەرشانی خۆی وەك پرۆژەی ئەدەبێکی بەراوورد بۆدەست نیشان کردنی چەند روویەکی ئەم باسە لە نێوان ساڵانی (١٩٢٠ـ١٩٤٠)دا

گۆشەیەك لەمێژووی نەزانراوی کورد :

یار محمد خانی کرماشانی

بەپێنووسی : شەهید ئەحمەد کیسرەوی

وەرگێڕ
محمد توفیق وردی

ئەو قارەمانە لە شاری کرماشان ناوێکی ئەوتۆی دەرنەکردبوو بەلام کە چووە شاری (تەورێز)و چوە ریزی ئازادی خوازانی ئێرانیەوەوەکوو : (سەتار خان و باقر خان)(١) وەدلیرانی تر لە ماوەیەکی زۆر کەمدا ناوبانگێکی بەرزی پەیدا کرد . سەرگوزەشتی ئەو قارەمانەش وا دەگێرنەوە :

لە بەهاری ساڵی ١٩٠٨دا (محمد علی میرزا) چوە باغشاه وە مەجلیسی میللی تۆپ باران کرد بەلام ئەو ئەنجومەنە تەلگرافی بۆ هەموو شارانی ئێران لێدا داوای یارمەتی و پشتگیری لێکردن . (یار محمد خان)و براکەی (حسین خان) تفەنگ و ئەسپ و تفاقی شەڕیان کری بە بەرێکردنێکی میللی لە شاری کرماشان دەرچوون . دەلێن هەولجار تاقمێکی کەمیان لەگەل بوو . تاکو گەیشتنە شاری (قم) بیستیان کە (محمد علی میرزا)ی کۆنەپەرست ئەنجومەنی میللی داوەتە بەرتوپ دام و دەستگای (مەشروتە خوازانی ـ یەنی نوماینەکانی ئازادی خواه کەلە لایەن میللەتەوە هەلبژێردراون) بلاوەی پێکردوون . ئەو باسە وای لێکردن کە ئەسپ و ولاخەکانیان بفرۆشنەوە چەك و تفاقی شەڕیش بشارنەوە . بەلام پاش ماوەیەك بیستیان کە شاری تەورێزی قارەمان رووبەڕووی حکومەتی کۆنەپەرستی تاران پایەداری دەکات ، دانیشتوانی شێرانە دەجەنگن . شەڕی ئازادیخوازی لەوێدا هەروا بەردەوامە .

(یار محمد خان) و (حسین خان)ی برای وە هاوڕێکانیان بە پیادەیی خۆیان گەیاندە تەورێزو چوونە ناو ریزی لەشکری جەنگاوەران بەسەرکردەیی (سەتار خان)و (باقر خان) . لە هەموو شارەکانی ئێران و دەرەوەی تەنیا (یار محمد) خان و هاوڕێکانی بوون کە یارمەتی و پشتگیری ئازادیخوازانیان دەکرد . کاتی گەیشتنیان (سەتار خان) بە گەرمیەوە بەخێرهاتنی (یارمحمد خان) و (حسین خان) و هاوڕیکانیانی کرد . پاش ئەوەش خەلکی تەورێز دلێری و بەوفایی ئەوانەیان بەچاو دی یەکجار ریزیان لێگرتن ، بەو پێیە (یار محمد خانی) کرماشانی بوو بەیەکێ لەسەرۆکە ئازادیخوازەکانی شۆڕشی مەشروتە (٢) لە یەکێ لە شەڕەکانی دژی کۆنەپەرستان و لاگیرانی دەولەت بریندارکراو ماوەیەك لە بیمارستان مایەوە .

(سەتار خان) گەلێ جار لەلای گەلی میللەت باسی دلێری و قارەمانی ئەو کوردە نەبەزەی کرد . پاش دواهاتنی جەنگی ئازادی خواهی لە شاری تەورێز رۆژنامەی (حبل المتین)ی شاری (کەلکەتە) لە هندستان یەك جار باسی ئازایی و چالاکی سەر کردەکانی شۆڕشی کردبوو بەلام ناوی (یار محمد خان و (حوسین خان)ی برای نەبردبوو ، بەو هۆیەوە (سەتار خان) نامەیەکی بۆرۆژنامەیە نووسی لە مەدح و پیا هەلگوتنی (یار محمد خان)و (حسین خان)ی برای دوێغی نەکرد .

ئێمەش نووسیومانە : کە کاتێ (سەتار خان) چوو بۆ شاری (ئەردەبێل) (یارمحمد خان)و هاوڕێکانیشی لەگەلیابوون .

لەو سەفەرەدا زۆر خەمبار بوو چونکە (حوسین خان)ی برای لە شەڕێکی دژی جاسووسانی دەولەتی ئێران بریندار کرابوو . وە نووسیومانە : (یار محمد خان) بە سەتار خانی گوتبو « دەبێ بە زووترین کات لە شاری ئەردەبێل دەرکەوین چونکە لەو شارەدا هەستم بە پیلانی کۆنەپەرستەکان کردوە کە بۆمان تەنراوە ! » .

پاش ئەوەی (سەتار خان) چوە تاران یار محمد خانیش چوو بو ئەوێ ، بەلام (تەقی زادە)و هەندێکی تر لە مەشرووتە خواهان دەستە بەندییەکیان دوروستکرد (کێشمە کێشی) دیموکراتیەکان (ناوە نجیە ئیعتدالیەکان) دەستی پێ کرد ، (یار محمد خان) چوە ناو ریزی دیموکراتیەکانەوە ، ئەو شتە پالی پێوەنا کە بۆ ماوەیەك لە اتاقمی (سەتار خان) جیا بێتەوە . وەکوو گوتمان لە ـ قەوماوی » پارکی ئەتابووك » لەگەل « حەیدەر عەمو أوغلی» (٣) وە « یەفریم خان»(٤) بوونە یەك .

ئەوانەی کە ماوەی یازدە مانگ شان بە شانی یەکتر لە رێگای ئازادی و سەربەخۆیی و دیموکراتی کۆشان ، وەك برا یەك بیرو بڕوابوون بەرامبەر کۆنەپەرستی و شاپەرستەکان ، لەو ماوەیەدا بچووکترین ناکۆکی لە نێوانیاندا نە بوو کەچی کاتێ رشتەی ئیش و کاریان دایە دەستی خەلکی تر دوو بەرەکی کەوتە نێویانەوە، وە دەستیان کرد بە کوشتنی یەکتر ! ئەوشتەش بەلگەو نیشانەیە کە لەسەر نەخوێندەواریشیانەوە لەوانی تر دلسۆزتر بوون .

پاش قەوماوەکەی (پارك پشت گیرانی دەولەت و کۆنەپەرستەکان بەلگە یان بەدەست کەوت بۆ ئەوەی هەموو ئازادی خواهەکان لەتاران دەربەڕێنن ، بۆیێ (یار محمد خان) نیش بەکزیەوە دوورخرایەوە بۆ شاری کرماشان هەتا هاوینی ساڵی ١٩١١ پاش ڕووداوی (محمد عەلی میرزا) (٥) کە گەڕایەوە بۆ تاران ، وا بڕیار درا کە ئازادی خواهان بگەڕێنەوە بو ئەو شارە ئەویش گەڕایەوە ئەوێ و لەگەل (یەپریم خان) بوو بەیەك هەتا ئەو حەلە کە (فەرمان فەرما) بوو بە فەرمان ڕەوای شاری کرماشان (یار محمد خان)یش ناردرا لەگەل سێ سەد سوارێك بۆ ئەوەی (سالار الدولە)(٦) دەر پەڕێنێ . ئەویش ئەوەی کردو (سالار الدولە)ی دەر پەڕاند .

لەو کیشمە کێشە دا بووکە برای قارەمانی (حوسین خان) کوژرا . بەداخەوە پاش کوژرانی (جوسین خان) دلیر، (یار محمد خان) نیش زۆر نەژ یا ئەویش لەشەڕێکی دژی دەولەتی کۆنەپەرستی ئیران شەهید کرا .

ئەو قارەمانانەی کە میللەتانی ئێران کە بڕوای پێیان بوو لەڕێگای گیان بازی کورتیان ئەکرد ، بە دلسۆزی و دلاوەری لاپەڕەی مێژووی تیکۆشانیان رەنگین کرد . پاش تیکۆشانێکی سەخت بەپیلانی دوژمنانی میللەت لەناوخوینی سووریان دا گەوزین ! دوایان بە ژیانی پڕ

بڕوانە ل ـ٧ـ

Institut kurde de Paris

پاشماوەی : یار محەمەد خان ..

لەشانازیان هێنا . لەپێناوی نیشتمانیان تا دوا دڵۆپی خوێنیان جەنگین . تا ڕۆژی ئیمڕۆش ناویان لەناو لاپەڕەکانی مێژوو بە ئاوزێڕ نووسراوەتەوە . بەڵام سەیر ئەوەیە : کەهەندێ بێ غیرەت و بێ ئابڕوو ڕەخنە لەمن دەگرن و ئەڵێن :«بۆچی دەبێ کسرەوی ئەو هەموو ستایشە لەوان بکات ؟» بەڵام من لەوکەسانە نیم چاکەو خراپە لەیەك جیا نەکەمەوە ، وگوێ شل بکەم بۆ هەر خۆفرۆش و کۆنەپەرستێك کەڕەخنەم لێ دەگرن!

یار محمد خانی کوردی دلێر هەر لەو ڕۆژەوە کەچووە ناو ڕیزی شۆڕشەوە ، دەوڵەتی بۆگەنی کۆنەپەرستی ئێران ناو نا (یاغی !)وە هەندێکیشیان بەپشت گیری (سالار الدولە) ناویان دەبرد . بەڵام پاش ئەوەی لەمەیدانی خەباتدا کوژرا تەلگرافیان بۆ هەموو شارەکان لێدا گویا موژدەی لەناوبردنیان دایە خەڵك !بەڵام بەپێچەوانەی ئەوەوە گەلی میللەت کە ئەو باسە ناخوشەیان بیست هەموو خەمگین بوون نەفرەتیان لەکرداری دەوڵەت کرد !

لاگیران و هاوکارانی یار محمد خان وەکوو : (حوسێن قولی خان) ، وە (مسیب خان) هەڵاتن و گیانی خۆیان لەچنگی خویناوی دەوڵەتی کۆنەپەرست ڕزگار کرد . هەر وەکوو لە نامێلکەی (سپی)دا نووسیومانە بەگشتی لەسەرکردەکانی شۆڕش (٢٥) کەس کوژران و هەشت کەسیشیان دەستگیر کران .

بەڵام سالار الدولە هەوەڵ جار لەبەینی هەمەدان و قەزوین دیترا لەپاشان سۆراغیان کرد خۆی لەنزیك تاران پیشان دابوو ، خەڵك وایان دەزانی هەوەڵ جار کە (دیموکراتیە) بوێ داوایان لێ کرد کە بچێتە تاران بۆ ئەوە بەیارمەتی ئەو دووبارە شورش هەڵگیرسێتەوە بەڵام باسێك لە (ئەستەرا بادەوە گەییشت کە ئەوشێتە کولدەرە هەڵاتووەو داستانێکی یەك جاریپیس پاش خۆی هێشتۆتەوە .

ڕووسەکانی قەیسەری هەوساریان لەمل کردبوو بەولاو ئەم لادا دەیانگێڕا بۆ ئەوەناچاری و پەشێوی دەوڵەتی ئێران پیشان بدەن ، هەر لەبەر ئەو هۆیەش بوو ماوەیان نەدەدا دابمرکێتەوە ! هەرکات لە شوێنێ سەری بەرز دەکردەوە !

دەوڵەتی ئێران ناچارکرا کە بیسکا بە فەرمانرەوای « گەیلان » لەسەر ئەوەشە وە چاری ئەوی پێ نەکرا ، کێشایەوە ، چونکە دیتی تا بەئەسپایی خۆی لە شۆڕش لانێکی گەرم و نەرمی کەوتۆتە دەست جا بە ئارامی دانیشتەوە تاپایزی ساڵی ئایندە هەر مەیدانداری دەکرد ، تا ئەو حەلە هەر خۆی لە خۆیەوە لە پەڵ و پۆ کەووت و پەنای بردەناو قۆنسوڵگەری ڕووس لە شاری (کرماشان) ، دەوڵەتیش هێنایە تاران و مانگانە یەکی باشیشی بۆ بڕیەوە لەپاشان ڕەوانەی ئەورووپاش کرا تا ساڵی (١٣١٧ - ١٩٣٨) هەر لەوێ مایەوە .

پاش کوشتنی یار محەمەد خانی کرماشانی هەموو شۆڕش گێڕان چەك و تفاقیان لێسەندرایەوە وبڵاوەیان پێ کرا ، لەبەر ئەوەی لە ونیشتمان پەروەرانە دەستەیەکی کەم نەبێ نەمابوون ، نەیان توانی ڕووبەڕووی دەوڵەتی کۆنەپەرستی ئێران پایەداری بکەن و دووبارە شۆڕش بەرپا کەنەوە بۆیێ شۆڕشێك دانەگیر سایەوە ، بەوگوێرە سوپای شۆڕش گێڕەکان پاش ساڵی لەسەر شۆڕش کە لە شاری تەوریز بەرپابوو وەشارەکانی تریش پەرەی سەند بوو لە ماوەی ئەوشەش ساڵەدا گەلێ کاری گرینگ ومیللی یان ئەنجامدا ، بەڵام لەسەرخواستی بێگانەو کۆنەپەرستەکان تەفرو توونا کران !!

(١) سەتار خان و باقرخان : دوو پاڵەوانی جوولانەوەی میللین لە ئازربایجانی ئێراندا . لە کاتێك هەموو خاکی ئێران ملیان بۆ ستەمکاری خوێن ڕێژ (محمد علی میرزا) شۆڕکردبوو ئەو دوو قارەمانە لە دژی ڕاپەڕین . سەتارخان ئەسپ فرۆش بوو . شۆڕشی مەشرۆتە لە ژێر سەرپەرشتی ئەو دووقارەمانە دەبرا بەڕێوە . تا دوا دڵۆپی خوێنیان تێکۆشان .

(٢) شۆڕشی مەشروتە – شۆڕشێکە لە ئێران رووی دا هەر لە ساڵی ١٩٠٠ دەستی پێکرد چەند ساڵ بەردەوام بوو ئەو شۆڕشە لە دژی شایەکانی ئێران بوو دورشمی ئازادی و یاساو ئیش و کار بوو بۆ میللەت واتا شۆڕشێکی دیموکراتی بورجوازی بوو – بەڵام بە داخەوە لە بەر گەلێ هۆ سەرنەکەوت . هەموو سەرۆکەکانی لەناوبران .

(٣) حەیدەر عەمو اوغلو : پاڵەوانێکی میللی ئازربایجانی روسیایە . لەوێوە هات و بەشداری لەشۆڕشەکانی ئێران کرد . لە دژی شاکانی قاجاری کۆشا . ئەویش مەشرۆتە خواهێکی نەبەزبوو .

(٤) یەفریم – یەپریم خان : گەورەترین سەرداری ئەرمەنیەکانی ئێران بوو کە بەشداری لە شۆڕشی مەشرووتە داکرد وەخۆشی (٣٠٠ – ٥٠٠) چەکداری ئەرمەنی لە گەڵدابوو ئەوئەرمەنیە دلاوەرە دەورێکی یەکجار نەبەردانەی یاری کرد . گەرچی چەند هەڵەیەکی کرد بەڵام تا ئاخیری ژیانی هەربە شۆڕش گێڕ مایەوە .

(٥) محمد عەلی میرزا : کوری مظفر الدین شایە ، لەزنجیرەی پاشاکانی قاجاریە لەپاش مردنی باوکی لەسەر تەخت دانیشت ، خوێن ڕێژو زۆرداریکی پڕ تاوانی وابوو کە پارلەمانی یەکەمی دایە بەرتۆپ پیس ترین نۆکەرانی شاکانی قەیسەری ڕووس بوو . لەکاتی شۆڕشی مەشروتەدا ئازادی خواهان لەئێران دەریان پەڕاند بۆ روسیا ، کوڕەکەی (احمد میرزا) لەجێگەی کرا بەشا . ڕەزاخانی (میر پەنج) بابی ئەو شاخوێن خۆرەی ئیستا سەرکردەی بڕی لەسەربازەکانی رووس (قەزاخ) بوو لە کودتای ساڵی ١٢٩٩ – ١٩٢٠ احمد شای لابردو خۆی ناوناپەهلەوی بووبە شا . ئەورەزاشا بەپیشان پیاوی قەیسەریەکان بوو لەپاشان بوە نۆکەری ئینگلیس .

(٦) سالار الدولە : برای محمد عەلی میرزاو کوری مظفر الدین شایە . ئەویش داوای پاشایەتی دەکرد . زۆرتر لەناوچەکانی کوردستان (سنەو کرماشان)و (لورستان)و تاران هێرشی دەبردە سەرسوپای دەوڵەت . ژنو ژن خوازیشی دەگەڵ کوردەکان کردبو و بۆ قوڵ برینیان بۆیی سوپا کەی ئەو زوربەی کورد بوون !!

پاشماوەی مایاکوفسکی

بۆ سەنگەری دڵ و گیان
کۆمۆنیستی ڕاستەقینە ..
ئەو مرۆڤەیە ،
بردی پەرینەوە لەدوای خەویا
پرووخێنێ
چونکە کۆمۆن ناڕووخێ
چەپڕەو
چەپڕەو
چەپڕەو

پاشماوەی : خوشکە خەرامان ...

ئەڵێ : (دووکەس ، سێ کەس، چوارکەس ، لەبەر سێدارەی برسێتیدا ، بۆ کولێرەیەك لە ئاسمان دەپارێنەوە ..) هەواڵ بوە بلقی سەرئاو .. هات و نەما کەس دڵی بۆی لێنەدا .. لەناوەراستی وێنەکەدا تورەبونێك خۆی ئەنوێنێ .. تورەبونێکی سەرتەلەفزۆن ، گوێ هەڵخەن بزانن چی دەڵێ : (هەلاو .. واکات بو بەیەکی پاش نیوەرۆ ، بۆ تائێستا گۆشتی قوتوی سەگەکەم دیار نەبو .. نازانن چارەکە سەعاتێك بەسەر نانخواردنی نیوەرۆیدا تێپەریوەو برسێتی !!) خەتداخرایەوە .. بە چاوتروکانێك شیرو گۆشت ئامادەبو ، لەگەڵ (ببورن)ێك وئەم رستەیەدا :

– قوربان ببورە دواکەوتین .. پیرێژنەکەی ئەوبەر ماڵەکەمان لەبرسا مردوو چرین ناشتمان !

وێنەی دووەم :

ئاسمان قینی گرتوە ، رەشەبا هەور هەڵئەرفێنێ ، زەوی نێربۆتەودو ئاسمانی تێناچێت .. بەردەمی مزگەوتەکان یەکێکی کە ئاگرێت شەقامەکان وەرسبون و دەریان دەکا .. کولێرەیەك لەبەهەشتەوە کەوتە ئەم دیو .. پیرەمێردێك رفاندی ، کە خستیەدەمیەوە ، تاقەددانەکەی ناودەمیشی شکا .. ، دای بەکورەکەی بۆی قووت نەچو .. دەهەزار چاو ، چاویان تێبڕی بو .. فرێی دایەوە بۆ بەهەشت .. پاسەوانی بەهەشت تورەبو ، هاتەدەرێ ، چی لەدەمیا بو رشتیە ناو چاوانیان ، وەلامیان نەدایەوە ..

– ئاگاداربن .. ئاگاداربن ! هەواڵێکی خێرا بەدەمارەکانی شاردا گەیشت .

– بەهەشتێکی نوێ دورست دەکرێت .. بۆ کرێکار دەگەرێن !

گەورەو بچوك .. پیرو لاو .. دوای کەوتن .. کاتێك لەبێژنگدران بیست کەس بەرکەوت .. بەڵام ئاگاداربن و لەیادی مەکەن ... ئەوانی تر لەبەر سێبەری برسێتیدا شیوەنیان دەکرد .

سێهەم : هەردوو وێنەکە لەیەك تابلۆدا .

ئاگرو پووش ، بەهاروزستان بەهەشت و دۆزەخ ، قاقای پێکەنینێکی بێخەم ، گریانێکی کوڵی پرخەم ، چاوێکی سوری تیری بەرپێی خۆبین ... لەبەردەمیا چاوێکی سیسی ناوگۆری تەنگ و تاریك بین .. هەریەکە دەستی بەگیرفانیەوە یەتی ، پۆلێ دایك و پۆلێ باوك .. کەر ئەتۆپی ناڵەکەی ئەکێشنەوە : (باب مرن هەمو بمرن .. دنیایان بۆ چیە، مان و نەمانیان یەکە) . ئەمە تاکە ئاوازی ویژدانیانە ، سەرەتاو کۆتایی رستەکانیانە .. هەواڵ .. هەواڵ .. هەواڵ :

– برسێتی پیاو دەخوا .. دە .. دوانزە .. پانزە .. بوون بەخۆراکی برسێتی !

سەکۆی مزگەوتی شار تەپێ .. بەری ئاسمان هاوار گرتی .. زەوی کەوتە گریان .. بەڵام لەیادی نەکەن ، کە : (گریان سەرچاوەکەی لە چاویاندا ، ووشکی کردوە) !!

پاشماوەی : خوێنی ئازادیخوازانی ..

چەکداریەکەی کوردستانێ ئێراندا ڕژێمەی شا هەزاران ژاندارم و وەیان هەزار سەربازی خزاندە کوردستان و بەدەیان ڕۆڵەی وەك شەریف زادەو ئاوارەو موعینی کوژران و بەسەدان ئینسانی بەشەرەف تووشی زیندان و تەبعیدگا بوون و بەسەدانی تر ئاوارەو دەربەدەری وڵاتان بوون . تەنیا پێنج مانگ لەمەوبەریش بوو کە ڕژێمی شا بەکوشتن ڕۆڵەی لەگیان بوردووی گەلی کورد قادری ویردی ئەندامی کومیتەی ناوەندی حیزبی دیموکراتی کوردستان و بەئیعدامی محمد رمضانی و حسین توفیقی و ئەحمەدی ئەحمەدی ١٧ ساڵە جارێکی تر دوژمنایەتی و داخ لەدڵی خۆی بەرامبەر بە گەلی کورد ئیسپات کردو ڕووکاری دڕندەیی و خوێنخۆری خۆی بەخەڵك نیشاندا .

ئەوتاوانە تازەیەی ڕیژیمی دیکتاتۆری ئێران لەهەموو دنیادا وەك تۆپ دەنگی دایەوەو بێگومان ئەوڕۆژنامە نووسانەش کە فەرەح لایوایە لەگوێی ئادا نووستوون بەگوێیان گەیشتوەو ئەوان لەکاتی وتووێژی چاپەمەنیدا گاڵتەیان بەئەقڵی شاو شاژن دێ .

پاشماوەی : دوکتور ئیحسان فوئاد

بەشێك لەو کتێبە بەنرخە کۆنانەی لەسەدەی نۆزدەهەمدا لەلایەن ڕۆژهەڵات ناسانەوە دانراون لەنمونەی ژاباو لێرخو ئۆسکارمان .

لقی زمانی کوردی

وەك من بزانم لقێکی بچوکی زمانی کوردی لەوێ هەیە کەجاران دکتور کامەران بەدرخان درسی تیادا ئەووتەوە لەپاشانا ماموستا عباس شریف کەخەڵکی سلێمانی یەو ئێستا لەفەرەنسا ئەخوێنی و ئیستاش جویس بلاو ئەوبەشە ئەگێرێ .... بەڵام لەبەر کەم وەختی بەداخەوە جویس بلاو بەیتوانی داخوازی یەکەم بهێنێتەدی و نەمتوانی بەشی لەو قوتابیانە ببینم و شوێن و جێگایان بزانم .

بەتێکرایی تاوەکو ئیستا باشترین و بەهێزترین جێگا لەوشوێنانە یەکێتی سۆڤییەتە کەبەشی زمان و ئەدەبی کوردی تیادا هەیە وەنەبێ لەیەکێتی سۆڤییەت هەر لەشاری لینینگراد هەبێ بەڵکو لە یەریڤان و مۆسکۆو طشقندو باکۆ (بەش) یان (لقی) زمانی کوردی هەیە بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا ئەگەر هەموو شتی سەیربکەین هەموو ئەو بەشانەی ئێستا وەکوکورپەن لەگەڵ جیاوازی نیوانیاندا وەهەموویان پێویستیان بە هەوڵ و تەقەللاو پشتگیری کردن هەیە .

پاشماوەی : هاوکاری و خوێنەران

داوای لێبوردنی لێئەکەین چونکە ڕۆژنامەیەکی هەفتانەی کوردی نایپەرژێتە سەر بلاوکردنەوەی ئەو جورە داستانانە

● **ماموستا ئەنوەر عەلی قادر لەسلیمانیەوە :-**

داخمان ناچێ ئەو چەند ڕایەی لەسەر کۆبونەوە فراوانەکەی شەقلاوە ناردبوت درەنگ پیمان گەیشت لەبەر ئەوە نەمانتوانی بلاوی بکەینەوە داوای لێبوردنتان لێئەکەین .

● **کاك جەمال نوری :-**

هەلبەستی (وەلامە کەرولالەکان) برام : باهەمومان هەوڵ بدەین زامی کۆن ساریژ بیت نەك تازە دروست کەین . ئینجا با بەرژەوەندی گشتی دروشمی هەمومان بێت، کە بلاو نەکرایەوە لیمان ببورەو هیوادارین بەردەوام شتی بەکەڵك و سودبەخشمان بۆ بنێریت .

پاشماوەی : داڵ شتنیک لەگەڵ ..

گەورەی خستبووە ئەستو بۆ سەرکەوتنی کۆڕەکە ، بەڵام دەمەوێ ئەو ڕەخنەیەشیان بخەمەروو ، بێپێچو پەنا بڵێم گەنەدەبوو بڕیاری خوێندنەوەو پیشکەش کردنی هەندێك لەوباس و لیکۆڵینەوانە بدەن کە بەئاشکرا دەرکەوت زۆر لاوازو بێبایەخ بوون و فریان بەسەر لیکۆڵینەوەو باسی زانستانەوە نەبوو ، هەندێکیش لەخاوەن باسەکان لەکۆڕەکەدا ئامادە نەبوون . خۆ ئەگەر بیر لەوە بکرایەوە کە چەند باس و لیکۆلینەوەیەك لەلایەن دام و دەزگاو ڕیخراوەی وەك زانستگای سلێمانی و بەشی کوردی کولیژی ئاداب و یەکیتی نووسەرانی کوردەوە .. هتد ئامادە بکرانایە ئەوا کۆڕەکە سەرکەوتووتر دەبوو .

هەندیك لەو باس و لێکولینەوانەی پیشکەش کران لەواقیعی ئەمرۆی خوێندەواری کوردی و باش کردنی کتیبەکانی قوتابخانە بەزمانی کوردی دووربوون و بابەتی وایان باس کردبوو کە لەمەبەستی کۆڕەکە زور دوور بوون و باسی ئەو سەرچاوانەشیان نەکردبوو کە لەباسەکانیاندا کەڵکیان لێوەرگرتبوون . بێگومان ئەم ڕایە مانای فەرامۆش کردنی رووی گەشەداری کۆڕەکە نییە کە لەراستیدا دەست پیشخەرییەکی باش بوو ، مانای شاردنەوەی ئەو لایەنە سەرکەوتووە نییە کە لە ئاموژگاری و پیشنیازەکانی کۆڕەکەدا دەردەکەویت بە مەبەستی چاك کردنی کتیبەکانی قوتابخانە ، ئەوانەی وەرگیردراون یان دانراون ، یاخود لەمەولا دینەبەرهەم .. من لەوباوەڕەدام ئەگەر لەئایندەدا سوود لە تاقی کردنەوەی ئەم کۆڕە وەربگیریت و سەرنجی ئەم تیبینیانەی لای خوارەوە بدریت کۆڕی دووەم سەرکەوتووترو بەرهەمدار تر دەبیت :

١ – نووسینی هەر باس و لیکولینەوەیەك بخریتە ئەستوێ لیژنەیەك – نەك تاقە کەسیك – کە لەو بابەتەدا شارەزاییان هەیە .

٢ـ ئەو باس و لیکولینەوانەی کاڵ و نازانیاری و ناتەواون و دوورن لەواقیعی ئەو ڕوژەی خویندەواری کوردەوە لەلایەن لیژنەی سەرپەرشتی کردنەوە بریار نەدرین و ریگەی لە رووودا دامان نەدریت و گوێ نەدریتە « ناوی زل و دێی ویران » .

٣ – ژمارەیەکی زۆرتر لەشارەزاو پسپورو ماموستایان بانگ بکریت ، بەمەرجیك هەموو دیالیکتەکانی زمانی کوردی بگریتەوە .

٤ – پیش کاتی دەست پی کردنی کۆڕەکە بەماوەیەکی باش باسەکان بەسەر بەشداراندا بلاوبکرینەوەو بەچەشنیکی راست و رەوان و دوور لەهەڵە چاپ بکرین .

ماموستا محەمەد ئەمین حسین

چی بەباش ئەزانی و پیشنیازی ئەکەی بۆ کۆڕەکانی داهاتوو ؟

– بۆئەوەی ئەمجۆرە کۆڕانە کە لەمەودوا دەگیرین سەرکەوتووبن ، بەلای منەوە پێویستە .

١ـ لەپێش گرتنی کۆڕەکەدا ئەوەی دەیکریت ، باش خۆی بۆ ئامادەبکات لەرووی ئەوباسانەی کە لەکۆڕەکەدا باس دەکرێن ، جێگەو ڕێگەی وا کە بەشدار بووەکان تێیدانا رەحەت نەبن ، کات و ماوەی کۆڕەکە بەجۆرێك بێت ڕێك و پێك بەفراوانی لەباسەکان بدوێن و پەلەی لێ نەکەن ، وباسەکانی کۆڕەکە پێش ماوەیەك لەگرتنی بەسەر بەشدار بووەکاندا دابەش بکرێت .

٢ – دەست نیشان کردنی ئەو کەسانەی کەلەوکۆڕانەدا بەشدار دەبن بەشێوەیەکی فراوانتر بێت وزوربەی زۆری ئەوکەسانە بگرێتەوە کە لەوتەنگ و چەڵەمانەدا دەژین ، یان ژیاون ، کە ئەو کۆڕەی بۆ گیراوە .

٣ – ئەوباسانە کەپێشکەش دەکرێن بازیاد لە کەسێك لە ئامادە کردنیدا بەشداربێت ، بۆئەوەی نەبێ بە یۆرپۆرێن لەخۆدەر خستنداو بابەتی وابن کە مەبەستی کۆڕەکەن و ئەوەبێت کە بخرێتە بەردەستی خوێندەواران و ڕۆشنبیران .

بەڵام ئەم کۆڕەی کەئەم جارەگیرا ، لەبەر ئەوەی یەکەم کۆڕە بۆ ئەو کتێبانە دەگیرێت کە بەزمانی کوردی لەقوتابخانەکاندا دەخوێنرێن ، لام وایە هەنگاوێکی باشە کە وەزارەتی کارو باری ژووروبە بەرێوەبەرێتی گشتی خوێندنی کوردی ناوێتی ، وەبۆ کۆڕەکانی لەمەودوا پێویستە کەڵك لەم تەجروبەیەو تەجروبەی نەتەوەکانی تریش وەربگیرێ ، وە لەئەنجامدا هیوام وایە کە ئەم کۆڕە کەلێنێکی پڕ کردبێتەوە لەو هەزارەها کەلینانەی کەلەگیانی بەکوردی خوێندنداهەیە دەبێ بەبێ ترس دان بەوەدا بنێین کە لەزۆر لاوە خواروخێچی تیادا هەیەو نەخشەو سنووری وای بۆدا نراوە کە لەگەڵ ری و شوێنەکەیدا ناگونجێ . ئەو نەخشەو سنوورەش وەك خەتی حەزرەتی عەباس وایە ئەوەی لێی دەرچێ گوناهبار دەبێ . وە هیوادارم کە ڕۆژێك دێ رۆڵەکانی گەلی کورد بەیەك زمانی پاراوە ورەوانی خۆیان لە هەموو پلەکانی قوتابخانەدا ولە هەمولایەکی کوردستان بەبێ ترس بخوێنن .

ماموستا محەمەد حویز

هاوکاری سەرجەمی ئەو باس ولێکۆڵینەوانەی کەلەم کۆڕەدا خوێندرانەوە تا چ رادەیەك لەگەڵ واقیعی ئەمڕۆی خوێندەواری کوردیدا ئەگونجێ و ئامانجە گشتییەکەی ئەم کۆڕە ئەپێکێ ؟ لەوەرامدا ماموستا محمد حویز وتی .

سەرجەمی ئەو باس و لیکولینەوانەی لەم کۆڕەدا خوێندرانەوە ، زۆر لەگەڵ واقیعی ئەمرۆی خوێندەواری کوردی ئەگونجێ .

چونکە سەبەبی گرتنی ئەم کۆڕە بۆئەوەیە کە ئەم گیرو گرفتانەی لەم چەندساڵانەدا لەکتێبی کوردی قوتابخانەکانمان دەرکەوتووە لەبابەت رێنوس زاراوەو شێوەی نوسیندا . ئومید وایە ئەم بریار و پێشنیازانەی کە ئەدرێ لەم بابەتەوە لەلایەن مدیریەتی دراسەی کوردییەوە جێبەجێ بکرێ بەقەدەر توانا .

هیچ گومان نیە کە ئامانجی ئەم کۆڕەی تارادەیەکی زۆر جێبەجی کردووە لەلایەکی تریشەوە بەستنی ئەم کۆڕە بوومایەی ناسینی یەکتری لەبەینی کومەڵێکی زۆربەنرخی خوێندەوارو زانایانی کورد ، ولیکدانی بیرو باوەڕی یەکتری

● **دکتور ئەورەحمانی مەلا مارف**

هاوکاری :تاچ رادەیەك ئەم کۆڕە سەرکەوتنی وەدەست هێناوە ؟

دکتور ئاورحمان – ئەم کۆڕە بە سیفەتی ئەوەی کە یەکەم کۆڕە ئەبەستری بۆ خوێندنی کوردی لەگەڵ ئەو کەموکورتیانەی هەشیبوو بەرای من زۆر سەرکەوتوو بوو وە ئەنجامی بەکەڵکی هێنایە کایەوە وزۆر لە گیروگرفتەکانی چارەسەر کرد .

لەو ڕایەشدام کە زۆربەی ئەو باسانەی پێشکەش کرا بوون سەرکەوتوو بوون و شێوەی عیلمیان هەبوو . وە بە تەواوەتی ئەشێن بکرێنە بنچینە بۆ پێشخستن و بەرزکردنەوەی رادەی خوێندنی کوردی .

هاوکاری – باسەکانی ئەم کۆڕە .. وەك فەرمووتان .. زۆربەی گیروگرفتەکانی خوێندنی کوردیی چارەسەرکرد .. ئەی بەرای ئێوە ئەو لایەنانە چین کە لەم کۆڕەدا باس نەکران و پێویستیان بە باس کردن هەیە ؟

دکتۆر ئاورەحمان:هەرچەندە زۆربەی باسەکان رێگەیەکی گونجاو بەکەڵکیان دانا بۆ چارەسەرکردن بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا لە یەکەم کۆڕێکی ئاواهیدا توانای ئەوە نیە کە گشت ئەو گیروگرفتانەی هەن چارەسەر بکرێن .

بۆ نموونە .. لە بەشی ڕێزمان دا (شێوەی نووسینەوەی ڕێزمان) تاکو ئێستا نەباسی کراوەو نەچارە سەری بۆ دۆزراوەتەوە .. دەبینین لە کتێبێکی ڕێزماندا باسی پیتەکانی کوردی دەکات کە سەر بە بەشی (فۆنەتیکە) لەپڕو یەکسەر دێتە باس و تەعریفی رستە کە سەر بە بەشی (سینتەکسیس)ە بەرای من پێویستە واز لەم شێوە کلاسیکیە عەرەبیە بهێنرێ و ئەو رێگەیە بگیرێتەبەر کە گشت ڕێزمانی زمانە ئەوروپاییەکان لەسەری ئەرۆن . بەوەی کە هەر شتەو لە شوێنی خۆیدا باس بکرێت .. ئەو بەشانەش (فۆتەتیك)و (مەرفەلۆجیا)ی (سینتەکسیس)و (لیکسیکەلۆجیا) یە . لەدوایشدا باوەڕم بەوە بەهێزە کە زمانەکەمان ڕۆژ بەڕۆژ بەرەو پێشەوە دەڕواو لێکولینەوەی نوێ و زانستی پەرەدەسێنێت و ئەو کەم و کورتیانەی کە ماون چارەسەر دەکرێن .

پاشماوەی : سەربەستی ئافرەت ..

ئەورووپای ڕۆژئاوادا بەدی ئەکەین کە چۆن کرمپایا مۆنۆپۆلەکان بۆ دەستخستن و پەرەپێدانی سوودو قازانجی خۆیان ، ئافرەتیان کردۆتە بووکە شووشەیەك و بە چەشنی کەلوپەل ساتوسەودایان پێ ئەکەن . کەواتە ، تاقە بیروباوەڕێك لە سایەیدا ئافرەتان بە مافی ڕەوای خۆیان بگەن و لەزەت و خێرو خۆشی لە ژیان وەرگرن بەشێوەیەکی گونجاو لەگەڵ پلەی شارستانی مرۆڤایەتیدا « مارکسیزم – لینینیزم »ە .

زەوت کردنی سەربەستی ئافرەت و چەوسانەوەی بە هەر شێوەیەك بێت ، تاقە نەخۆشییەك نییە دوو چاری بوو بێت بەتایبەتی لەوڵاتە دواکەوتووەکاندا بەڵکو چەندین نەخۆشی تریش هەن و ڕاستەوخۆ بوونەتە سەرچاوەی دواکەوتویی و چەوسانەوەی . لەوانە ، بێئاگایی ئافرەت لەسەقافەتی نوێ .

ڕاستە کۆمەڵ بەگشتی و لەو قۆناغەدا لەژێر باری نەزانیندا ئەناڵێنێ ، بەڵام بەشی زۆری نەزانین و دواکەوتویی تەوقێکە لە ئەستۆی ئافرەتدایەو تائێستاش بەملیون ئافرەتی ئەم سەر زەمینە دووچاری گیرو گرفتی ئابووری و ڕوشنبیری بوون و لە هەمووشیان گرنگتر نەخوێندەوارییە .

هەموو ئەو « سەرژمێرانەی تا ئێستا کراون ، ساغی ئەکەنەوە ، کە لە وڵاتانی ئاسیاو ئەفەریقاو ئەمەریکای لاتیندا ، سەدان ملیۆن نەخوێندەوار هەیەو ڕۆژ لەدوای ڕۆژیش ژمارەیان لە زیاد بووندایە .

ئەنجامی ئەو «سەرژمێرانەی» لە ساڵی ١٩٦٨دا یۆنسکو کردی ، بۆمان ساغ ئەکاتەوە کە ٨٦٪ی نەخوێندەوارانی دنیا ئافرەتن .

ئافرەتێك توانای خوێندنەوەی نەبێ و نەتوانێ سوود لە وشەی نووسراو وەربگرێت ، گومانی تیادا نییە هەمیشە بێبەشە لە هاوبەشێتی کردنی ژیانی ئابووری و سیاسی وڵات و تەنانەت توانای ئەوەشی نابێت کەڵك لەو مافە ئاساییانەش وەربگرێت کە ڕێژیمی بورژوازی پێی ڕەوا بینیوە . ئەمە لەسەرەتاوە کار ئەکاتە سەر چۆنیەتی پەروەردەی منال و ئینجا خێزان و دواجاریش کار ئەکاتە کۆمەڵ بەگشتی .

کەوابوو بێبەش کردنی ئافرەت لە کاروباری ئابووری و کۆمەڵایەتیداو بەتایبەتی لەو وڵاتانەدا کە لە خەباتێکی درێژخایەندان دژی ئیمپریالزم ئەنجامی لەدواکەوتن و نوشستی زیاتر شتێکی تر نابەخشێ ، چونکە مەسەلەی ئافرەت مەسەلەیەکی سەرەکی یەو پەیوەندی یەکی بەهێزی بە ڕزگاری وڵات و پێشکەوتنیوە هەیەو بگرە پێوانەیەکە بۆ هەڵسەنگاندنی ڕادەی پێشکەوتنی هەر کۆمەڵێك ،

وەك مارکس ئەڵێت « ... ڕادەی گەشەکردن و پێشکەوتنی هەر میللەتێك بەندە بە ڕادەی گەشەکردنی باری ژیانی ئافرەتانییەوە .. »

وەك چۆن پلەی شارستانی میللەتان بە ڕادەی بەکارهێنانی کارەبا پێوانە ئەکرێت . لە وڵاتانی عەرەبدا ، کە سیمای وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی پێوەیەو ئیجگار دواکەوتوترە لە وڵاتانی ئەورووپای ڕۆژئاوا ، سەدان ساڵە باوەڕو نەریتی کۆن و غەیبیات باڵی بەسەرا کێشاوە هەندی بیروڕاو ڕەوشتیان بە خۆیانەوە لکاندووە ئەتوانین بڵێین شێوەی تایبەتێتی وەرگرتووە ئەمە لەکاتێکا زۆر لە فەیلەسوفەکانی هەڵوێستی زانستی و مرۆڤایەتیان هەبووە لە مەسەلەی ئافرەتدا ، بۆ نموونە « ابن رشد » بەر لە ٨٠٠ساڵ وتویەتی «.. پێویستە ئافرەت و پیاو شان بە شانی یەکتری خزمەتی کۆمەڵ بکەن ... » چونکە هۆی بنچینەیی هەژاری و بەدەرتانی کۆمەڵی ئەو سەردەمە ئەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی پیاوان وەك ئاژەڵ ڕەفتاریان لەگەڵ ئافرەت کردووە بێئەوەی ماوەیان بدەنێ بەشداری بکەن لە بەرهەم هێنانی سامانی ماددی و ڕوحیدا

– ماوەیەتی –

پاشماوەی : زیان و کارەسات

نەیەڵم هەژاری روو بکاتە ماڵەکەم ، فرمان کەرو ئێسك سوك بم .

ئەگەر بیرت کردبێتەوە باشە .. ئەگەر وا بیت ئیمەش لە رابوردووت ئەبورین و ڕێزو حورمەت ئەگرین ..

– پەیمانم داوە ، پەیمان بێ .. باب و باپیرانمان وتویانە .

(هەرکەس باوکو دایکی نەتوانێ تەمێ بکات ،ڕۆژگار تەمێ ئەکات) .

– کەوابو با خوشەویستی و ژیان دروست کەین !

لە فیستیڤاڵی لاوانی دنیاوە

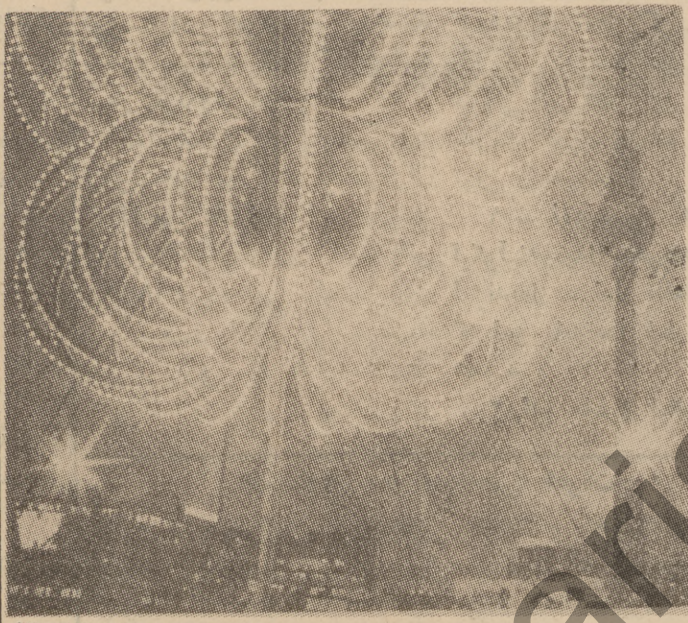

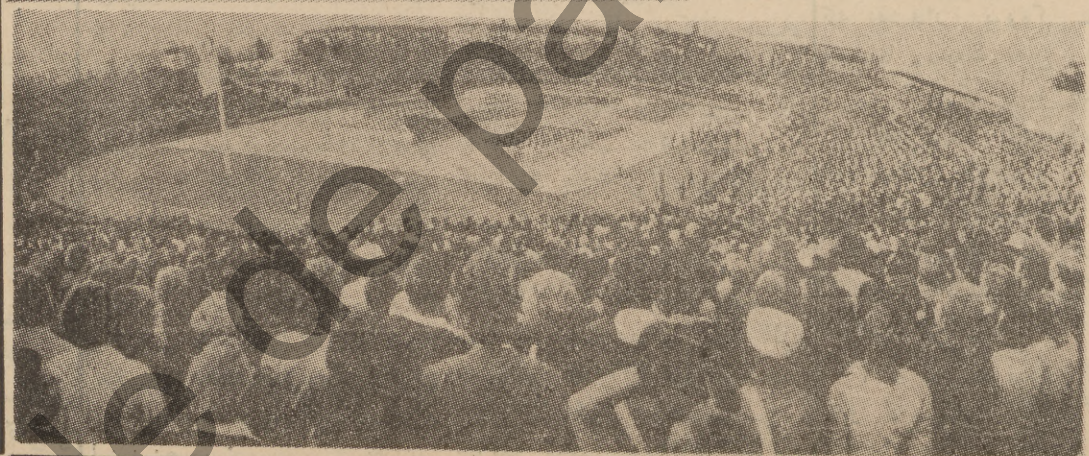

-١-
ئافرەتانی کوردستان بەبەرگی، ڕەنگاو ڕەنگی کوردیەوە ، لە شاری بەرلین •

-٢-
گوڵە جوانە ڕووناکەکەی فیستیڤاڵی لاوانی دنیا لە ناوەڕاستی پانایی ئەلکسەندەر ناوجەرگەی شاری بەرلین •

-٣-
نومایشیکی هونەری جوانی لاوانی ئەڵەمانیای دیموکرات •

-٤-
کیژێك لەکۆماری (هندۆراس) لە ئەمەریکای لاتینیەوە ، بەشداری فیستیڤاڵی لاوانی دنیای کرد •

میهرەجانی دووەمی شیعری کوردی لەهەولێر

کۆمەڵی هونەرو وێژەی کوردی - لقی هەولێر - نیازی وایە بۆ دووەم جار میهرەجانێکی شیعر خوێندنەوە ڕێکبخات لە ٢٣-٨-١٩٧٣ لە سنوری پارێزگاری هەولێردا ، بۆ ئەم مەبەستەش بانگی هەموو داوو دەزگاکانی ڕوشنبیری کوردستان دەکرێت بۆ بەشداربوونو ناردنی نوێنەریان بۆ ئەم میهرەجانە ، هەروەها ئەوانەی دەیانەوێ شیعر پێشکەش بەلیژنەی هەڵسوڕێنەری میهرەجانەکە بکەن پێویستە پێش ١٥-٨-١٩٧٣ بەرهەمەکانیان بگاتە لیژنەی میهرەجان لە هەولێر •

کۆمەڵی هونەرو وێژەی کوردی
لقی هەولێر
لیژنەی میهرەجان

●

هەواڵی ئەدەبو هونەر لەشاری کۆیە

لەئێوارەی دووشەممە ڕێکەوتی ١٦-٧-١٩٧٣ لە کتێبخانەی سەلاحەدینی گشتی کۆبونەوەیەکی ئەدەبیو هونەری فراوان پێك‌هێنرا ، لەم کۆبونەوەیەدا نوێنەری یەکیەتی نووسەرانی کۆیە وەزۆربەی شاعیرو نووسەرو ئەدەب دۆستی شارەکە بەشداریان کردبوو • لەئامانجی کۆبونەوەکە ئەوە بڕیاردرا کە کۆمەڵێك پێك بهێنرێ بۆ هەڵسوڕاندنی کاروباری ئەدەبیو هونەری لەکۆیە • بڕیاریش‌درا لەکۆبونەوەی دووەم کەلە سەرەتای مانگی ئاب ئەبەسترێ لیژنەیەکی ئامادەیی هەڵبژێرێ بۆ سەرپەرشت کردنو هەڵسوڕاندنی ئەم کۆمەڵەیە •

ناظم حکمت ی شۆڕشگێر

ڕەوا ئامادەی کردوە

ناظم حکمت شۆڕشگێرو نیشتمان‌پەروەو کۆمونیست لەو شاعیرە گەورانەی چەرخی بیستەم کە لەریزی نیرودا‌و ئیلوارو بریختو ئاراگون‌دایەو خەباتیان کردوە هەوڵیان‌داوە بو (جیهانو ژیانێکی) نوێ •• بۆبەختیاری مرۆڤ لەسەر زەمین بۆ نوێ کردنەوەی هەمووڕویەکی ژیان •• **ناظم حکمت یەکێکە لەو پێشمەرگە جەنگاوەرانەی کە لەریزی بەرەی‌ڕزگاری هێنەری تورکیادا ئەجەنگان ••**

جگە لەوەی کە بەشیعرو نووسینە بەنرخو جوانەکانی زاخاوی مێشکی شورشگێرەکانی ئەدایەوە زیاترهانی ئەدان بۆ خۆبەخت‌کردنو فیداکاری•• خۆشی نموونەی پێشمەرگەیەکی جەنگاوەرو قارەمان بو شیعرە نیشتمانیەکانیو پردوسرودی سەرزمانی پێشمەرگەکان بۆلەناو سەنگەرەکاندا •• وە گۆرانیو تەراوی دڵاوان بولەکاتی پشودانو سەرکەوتن‌دا لەپاش سەرکەوتنی بەرەی نیشتمان‌پەروەرانی تورکیا بەسەرداگیرکەراندا ناظم حکمت‌چو بۆ یەکێتی سۆڤیەت بۆ خوێندنی ئابوری سیاسی •• وەلەگەڕانەوەدا دەستی کرد بەبڵاوکردنەوەی بیروباوەڕی پێشکەوتن‌خوازی •• بەڵام

کۆنەپەرستانی تورکیا مۆڵەتیان نەداو لەبەندیخانەیان توندکرد بەتومەتی بلاوکردنەوەی بیرو- باوەری روخێنەرانە •• وەلە ٢٠ی ئازاری سالی ١٩٣٨دا ٢٨ ساڵیان حوکم‌دا بەلام لەدادگاکەدا وتی •• (**مەسەلە لەلای من مەسەلەی بەندیخانەو دیل کردن نیە ، مەسەلەکە ئەوەیە چەك لەروی بێگانەدا فرێ‌نەدری •!) وە ١٣ ساڵو نیوی ڕەبەقی لەبەندیخانەدا بەسەر برد ••• لەگەل ئەوەشدا بەندیخانە ناظم حکمتی نەبەزاند بەڵکو بەندیخانەکەی کردە قوتابخانەیەکی بەکەلك بۆ پێگەیاندنی نەوەیەکی هوشیارو شارەزا لەشاعیرو نووسەرو چیروك نووسو وێنەکێش •• وە ئەمانە ئیستا بونەتە جێگای شانازی گەلی تورکیاو ناوبانگیان بەهەموو جیهاندا بلاوبۆتەوە •** ئەوەی شایانی باسە (ابراهم بالاباز) کەشوانێکی نەخوێنەواری نەزان‌بوو ، ناظم حکمت فیری خوینەواری کردو کردیشی بەرەسامو چیروك نووسێك کەناوبانگی بەهەموو جیهاندا بلاوبۆتەوە ••

هەروەها لە بەندیخانەوە گەلی نامەو هەڵبەستی نایابو بەنرخی بوخیزانو کور ودۆست ناسیاوەکانی ئەنارد ئەمەی خوارەوە هەڵبەستیکیتی •

- ئیستا بنوینو
دوای سەد ساڵ بەخەبەربێنەوە ، خۆشەویستەکەم ،
- نەخێر ،
لەم سەردەمە ناترسم ،
لێشی هەڵنەهاتووم ••
ڕۆژگارەکەم نزمە ،
مرۆڤی‌لێ شەرمەزارئەبێ ••
سەردەمەکەم ئازایە ،
خاوەن شانازیو پاڵەوانە

زوو هاتوومە ئەم دنیایەولەوە پەشیمان‌نیم ••
من خەڵکی سەدەی بیستەم ،
شانازیشی پێوە ئەکەم
با وادانێین ••

من لە سەدەی بیستەمم ،
لەگەڵ ئەو پیاوانەشدا کەئێستا لەگەڵیاندامو
ئەجەنگێم لە پێناوی دنیایەکی نوێدا •••
- « دوای سەد ساڵی‌ترخۆشەویستەکەم •• »
- « نەخێر ،
زووتردێم ، لەگەڵ هەموشتێکدا ••
بە سەرەمەرگو لەدایك‌بوونم ،
ڕۆژانی دوایی ئیجگار ڕەنگینە
سەدەی بیستەم ••
« **ئاسۆی بەربەیانی جەرگی‌شەوەزەنگی بەسام ئەدڕێ** »
وێنەی دیدەکانت ، خۆشەویستەکەم
جوانو ڕووناك ئەبێ ••

ئەم هەڵبەستە
نوری حەیران کردویە
بەکوردی

● ● ●

منالو تەلەفزیۆن

نووسینی : ڕەنج

هەندێ منال بەچ‌وچنۆ یی‌یەوە خوویەکی بێ‌شومەر بەبینینی تەلەفزیون ئەدات • ئەتوانین بڵێین بەزنجیرە هەموو بەرنامەیەك ، بەچاكو خراپەوە ، ئەبینێت ، ئەمەیش بێ‌گومان بەتەگەرەیەکی دژوار دائەنرێت - تەگەرەکەیش بەرەو سەختی ئەکشی ئەوکاتەی کە : منداڵەکان لاسایی ئەوشتە ناپەسەندو ناگونجاوانە بکەنەوە کە ئەیبینن - چونکە بەرەو مەکۆی ژیانی پڕئەندێشە ئەکەونە ڕێو کارامەی کاری ناپەسەند ئەبنو چوختیانە ئەوەی کاری خراپە پێی هەڵ‌ئەستن •

ئاشکرایە کە جیاوازیەکی زۆر لەبەینی بەرنامەی تەلەفزیونی منالو بەرنامەی تەلەفزیونی گەورەدا هەیە ، هەروەها کاتی پێشکەش کردنیشیان جیایە •

لەهەموو جێگایەکدا بەرنامەی منال سەر لەئێوارە پێشکەش ئەکرێت چونکە منال ئەبێ زوو بنوێت سەبارەت بەوەی منال لەگەورە زیاتر پێویستی بەنوستن هەیە - •

لێرەدا بۆمان دەرئەکەوێت کەنابیت منداڵەکانمان لەسوچێکی زورەکەدا بێ‌جولانەوە بەماتی ماوەیەکی زۆر بەتەماشاکردنی تەلەفزیونەوە بەسەربەرن ، چونکە منداڵ ئەبێ بجولێتەوەو بێ‌دەنگو سستو گۆشەگیر نەبێت ، هەروەها نابێ هەتا نیوە شەوو پاش نیوەشەو تەماشای تەلەفزیون بکات تازەرەر بەچاوو لەشو بیری نەگاتو بەنەخۆشی نەیەتەکایەوە وەبتوانێت لە پاشەڕۆژدا بەلەشی ساغو بیری بێ‌گرێوە خزمەتی نەتەوەکەیو مرۆڤایەتی بکات •

بەرنامەی تەلەفزیونی منال پێویستی بەنەخشەکێشانی چاکهەیە • هەڵوێستمان بەرامبەر ئەم کارەیش ئەبێ ئەوەبێ کە : راوێژ کردنی باوكو مامۆستاو زانایانو ••• پێویستە • چونکە بەرنامەی سەرپێی وفەریك زیانی زۆر لەمنال ئەداتو قەتماغەی ژەنگ بەبەهرەکانی ئەگرێت • بە پێچەوانەشەوە بەرنامەی پوختەو بەجێ زۆر شتی لەلایەن خۆیو خەڵکیو سروشتو جیهانە وەفێر ئەکات ••
دەبائیمەی گەورەیش ئاگاداری منالو بەرنامەی منالەکانمان بین چونکە منالی ئەمرۆ پاڵەوانی سبەینێ‌یە •

کاسە سەری منداڵیەتی !

کابرایەك ئەچێتە موزەخانەیەك •• سەرنجی زۆر شت ئەدات ، چاوی بە کاسەسەرێکی زۆر بچوك ئەکەوێ زۆر لێی ورد ئەبێتەوەو بە چاودێری کەری مۆزەخانەکە ئەڵێ : پێم نالێی ئەم کاسە سەرە بچوکە هی چی‌یە ••؟ ئەویش پێی ئەڵێ ئەمە کاسەسەری رۆستەمی پاڵەوانە ، کابرا زۆر بەلایەوە سەیر ئەبێو ئەڵێ چۆن ئەم کاسە سەرە بچوکە هی پاڵەوانێکی وا گەورەیە ؟ ئەویش ئەڵێ ئاخر کاسەسەری منالیەتی !

بۆتان ئەگێڕمەوە!

ئەو مردوە بۆ ماڵی ئیمە دێنن

بەچکە هەژارێك لەچەقی شەقامێکی ناوشارا ئەبێ کە دارە مەتیێك ئەبەن بۆسەر قەبران تەماشا ئەکات منالێك لەپێش دارە مەیتەکەوە ئەگریو ئەڵێ (بابەگیان • ئێستە ئەتبەن بۆ ماڵێك نە ئاگری تیایە ، نە ئاو ، نە خواردن ، نە‌پیخەف ، نەچرا) •• کەمناڵە هەژارەکە گوێ لەمە ئەبێ یەکسەر رائەکاتەوە بۆلای باوکی و پێی ئەڵی : (بابە ، ئەو مردوە بۆ ماڵی ئیمە دێنن) •

هونەرو ئایین و ڕەوشت

عەبدوڵلا سەڕاج

ئاشکرایە کە ئایین سەرچاوەیەکی لە دوا نەهاتووی هونەرە لە سەدەکانی پێشووەوەك بۆمان دەرئەکەوێت لە پشکنینی پەرستگاو کلێسە کۆنەکانو شوێنەوارەدێرینەکان ی دروست کراوە کونینەکان •هۆی ئەم نزیك بوونەوەیەی هونەرو ئایین ئەگەڕێتەوە بۆئەوە کە هەردووکیان دەست بۆ شتی پیرۆز ئەبەنو ئامانجیانیش هەر پیرۆزە • وەك چۆن تاقە کێش وپێوەرێك‌جوانیو تصوف ئەگرێتەوە چێژە • بەم جۆرەش هونەرگیانی (روح) خۆی لە کاروباری ئایین ئەنوێنێ ئەمەبێجگە لەوەی کە هونەرو ئایین لە کۆتایی ئەو دووئاوانە بەیەك‌ئەگەن کە ئەڕوانێتە پلەکانی راستی وبێ هاوتایی (المطلق)• بەڵام دەربارەی پەیوەندیی هونەرو سروشت ، لە کۆنەوەپسپۆڕو فەیلەسووفەکان‌هەتاکو ئێستاکەش هەر یەکەیان بەگوێرەی بیروبڕوای ئەو کاتانەی تێدا ژیاوون ، جۆری ئەو پەیوەندییانەیان دیاری کردووە • بەڵام بەشێوەیەکی‌جیاواز ومقۆمقۆیەکی زۆرتر لەم سەدەیەی ئێستاماندا بەدەرئەکەوێت چونکە لێکۆڵینەوەی باسێکی گرنگی وایە کە مۆری‌خۆی بنێت لەژیانی کۆمەڵایەتیمان •• ئایا بناغەی ئایین‌پەروەریمان هەرەس دێنێ یان زیاترپتەوو ریشە دائەکوتێت؟ بگرە ئەم‌پەیوەندییەش- بەچەند شێوەیەك - کاروئەنجامەکانی لەزانستدا دیاری ئەدات،چونکە هونەر وەکوزانست توانای‌دروست کردنو روخاندنیشی هەیە • لە ووزەیاندایە تۆی‌چاکەو خراپە ، پوختو گەن لە دەروونی خەڵکدا بنێژن • هەرچەندەش لەم باوەڕەدا هونەر پێش زانست ئەکەوێت ،لەبەرئەوەی کە لە دەروونی هونەرمەندەوە هەڵ ئەقوڵێتو بەرێگەی چاووگۆی‌وهەستەوە کاری خۆی ئەکات چ لەبابەت باشیو پەروەردەکردنی چێژی کۆمەڵو چ‌لەبابەت خراپییەوەبۆ روخاندنو دواخستنی ئەو کۆمەڵە • هەر لەبەر ئەم‌هۆیەشە فەیلەسووفەکان وەك (ئەرستۆ) و (ئەفلاتون)لەسەدەکانی کۆنداو (تۆمای ئەکوینی) و (سانتیانا)لەسەدەکانی ناوەڕاستو (کانت) و (شوپنهاور) و(هیگڵ) و (وری‌تر لەسەرەتای ئەم چەند سەدانەی دوایی‌دازۆر بەوردی دواوون لەچۆنیەتی هونەری رەسەن : لێرەدابابەکورتی لە (بۆچوونی) ئەو فەیلەسووفانەکەمێك لابکەینەوەئەرستۆو ئەفلاتون لەوباوەڕدان کە هیچ جیاوازییەکی ئەوتۆ نییە لەنێوان بەرهەمێکی هونەریو ئەو چاوگانەی لێوەیان وەرگیراون چونکە هونەرەکەو چاوگەکە وەکو یەك‌لە دەرووندا کار ئەگێڕن • بۆ نموونە دیمەنی راستەو خۆی‌سروشتو دیمەنی هەمان سروشت لە ئاوێنەدا کاریان(تأثیر)یەکە لە هەستو دەروون • هەروەهاش‌دەربڕینی ئەو دیمەنانە بە وشەو ئاوازو ڕەنگو لاسایی‌کردنەوەونواندنو هەڵپەرکێ بەگوێرەی هەڵبژاردنو پاڵاوتنی ئەودیمەنانە ، هونەرمەند ئەتوانێ خۆی لەخەڵك نزیك بکاتەوەوکاریان تێ‌بکات • بەڵام فەیلەسووفەکانی سەدەکانی‌ناوەڕاست بەگشتی هونەریان لەڕەووشت جیا نەکردۆتەوە ،ئەبێ ئەوەشمان لەیاد بێت کە هەندێك لەوان بڕوایەکی‌جیاوازو تایبەتیشی هەبووە وەك ئەو جیاوازییانەی هەبووە لەنێوان (تۆمای ئەکوینی)و شاگردەکانی • هەروەهاش(سانتیانا) هێرشێکی گەورەی بردۆتەسەر ئەو فەیلەسووفانەی‌هونەریان بەڕەووشتەوە بەستووە • لەم بارەشەوەئەڵێت : (پێویستە نرخێکی باش بدەین بەو کاتانەی بەسەریاندا تێپەرئەکەین‌لەکاتی چێژ وەرگرتن) بۆیە هیچ‌مایەی‌سەرسوڕمان نییە کە ڕەووشت مەندەکان هیچیان‌بۆ نەماوەتەوە لەوە بەولاوە کە رەخنە بگرن کە گوایە هونەرهۆی روخاندنو دوورەو پەرێزیو ڕاکردنە لەپێویست(الواجب) • بەڵام فەیلەسووفەکانی ئەم چەندسەدەیەی دوایی ، هەریەکەیان رێچکەیەکی جیاوازی بۆخۆی‌دیاری کردووە لەسەری ئەڕوات ، بەڵام ئەورێچکانە بەشێوەیەك لەیەك دوورن ، لەتوانامانیدا نییە لەم باسەکورتەدا لایەکی ئەوتۆیان لێ‌بکەینەوە • بەگشتی‌ئەوتیورانە ئەکرێن بە دوو بەشەوە ، لایەکی هونەروڕەووشت پێکەوە ئەداتو لایەکەی تریش لەیەکیان جودائەکاتەوە • خۆ لەراستیش‌دا چاووگی ئەم تیورانە ئەگەڕێتەوە بۆ تیورە کۆنەکان لە گەڵ هەندێك گۆڕینی واکە ژیانی نوێ پێویستی کردووە •

ئەو بڕوایەی داوای سەربەخۆیی هونەرو ڕەووشتو ئایین ئەکات ئێستاکە لەبرەودایەو بایەخێکی گرنگی هەیە بەتایبەتی لای هونەرمەندە نوێ خوازەکانو جوان ناسو ڕەخنەگرانی نوێو بگرەش چەندین لکی لێ ئەکەنەوە • لەهەمان کاتیش دا ڕەخنەگرو فەیلەسووفی واش هەیە لە دیندراو ڕەووشت مەندەکان کە نایانەوێ بەهیچ کلۆجێك ، هونەر لەئایینو ڕەووشت جیا بکرێتەوە • کەوابوو لەپەیوەندی ئایین وهونەرو ڕەووشتدا نەگەیشتینە ئەنجامێکی نەگۆڕ ، هەروەکو هەموو گیروگرفتەکانی میتافیزیقی وبوون (الوجود)• هەریەکە بەگوێرەی بۆ چوونو بڕوای خۆی هەڵوێستێکی (نسبی)ی هەیە • بێ‌گومان ئەم هەڵویستانەش بەگوێرەی گۆڕانو پێشکەوتنی ڕەوڕەوەی ژیان ، هەمیشە لە گۆڕان دان •